

K

Kahle, Paul Ernst, 1875 Hohenstein – 1964 Düsseldorf. Németország - Orientalista és ÓSz-kutató, gimnáziumigazgató. A gimnáziumot Allensteinben, Tilsitben és Gdanskban végezte. 1894-ben Marburg és Halle egyetemén tanult teológiát és orientalisztikát, 1898-ban doktorált. 1899-től Berlin, London, Oxford és Cambridge egyetemén héber, szamaritánus, arab és szír kéziratokkal foglalkozott. Cambridge-ben ismerte meg a régi kairói zsinagóga iratait. 1899–1901 között ösztöndíjas volt Wittenbergben, 1902-ben Halléban a teológiai fakultáson habilitált az ÓSz-i masszoréta szövegek különlegességeiről. 1902-ben kiegészítő lelkész lett Romániában, 1903–1908 között Kairóban volt lelkész és a német iskola vezetője. Itt foglalkozott az újabb arab népköltéssel, 1909-ben e témában habilitált Halléban a szemita nyelv szakon. 1909–1910 között Jeruzsálemben a német evangélikus ókortudományi intézetet vezette, arab és iszlám tanulmányokat folytatott. 1910–1914 között tanárként dolgozott Halléban, 1914-től Giessenben. 1923-ban Bonnban a keleti szemináriumot építette fel, amelyet később kínai és japán részleggel is kibővített. Rudolf Kittel munkatársaként részt vett a Biblia Hebraica szövegének kiadásában, amely az Aaron ben Mosche ben Ascher-féle masszoréta szöveget vette alapul és ezt igyekezett a tiberiási iskola 9–10. sz.-i szövegére visszavezetni. Ennek a textus receptusa a Leningrádi kódex volt (1008), amelyet az 1524–1525-ös Kittel-féle Biblia szövegében is megjelent. 1938-ban családjával együtt Angliába telepedett át, mivel korábban egy zsidó családnak segítséget nyújtottak. 1938–1941 között előadásokat tartott Angliában. Németo.-ba való visszatérése után Münsterben lett a szövegtörténet tiszteletbeli professzora. Kutatta a régi palesztinai szövegeket, a babiloni és a tiberiási masszoréta pontáció eltéréseit a bibliai szövegekben. ~ igazolta, hogy a masszoréta szövegek egysége egy hosszú folyamat eredménye és minden eltérés mögött egy-egy iskola állt. **Művei:** *Textkrit. und lexikal. Bemerkungen zum samaritan. Pentateuchtargum.* Halle 1898; *Der masoret. Text des AT nach der Überlieferung der babylon. Juden.* Halle 1902; *Die arab. Bibelübersetzungen.* Halle 1904; *Neuarab. Volksdichtung aus Egypten. Unterss. zur Gesch. des arab. Schattentheaters in Egypten.* Halle 1909; *Masoreten des Ostens. Die ältesten punktierten Hss. des AT.s und der Targume.* 1913 (BWAT 15); *Beitrag zu: Hans Bauer/Pontus Leander, Hist. Grammatik der hebr. Sprache des AT.s I.* Halle 1922. 71–162; *Volkserzählungen aus Palästina* (társszerk. SCHMIDT, H.). Halle I. 1918. II. 1930; *Masoreten des Westens. I.* 1927 (BWAT NF 8). II. 1930 (BWANT 3, 14). = *Texte und Unterss. zur vormasoret. Grammatik des Hebräischen*, I. és IV. kötet; *The Cairo Geniza, Schweich Lectures 1941 of the British Academy.* Halle 1947, ²1959, németül: *Die Kairoer Genisa, Unterss. zur Gesch. des hebr. Bibeltextes und seiner Übersetzungen.* Bonn 1962; *Bonn University in Pre-Nazi and Nazi Times (1923-1939).* London 1945; *Die hebr. Hss. aus der Höhle.* Halle 1951; *Der hebr. Bibeltext seit Franz Delitzsch.* Halle 1961; *Opera Minora.* Leiden 1956; kiadója a ZDMG-nek, 88–92 (NF 13–17). 1934–1938; társ-kiadója a *Biblia Hebraicá*nak. 1929–³1937, ¹⁴1966 (a masszoréta szöveg gondozója) *Prolegomena.* VI–XV; Bibliogr.: HEFFENING, W. – KIRFEL, W. (szerk.), *Studien zur Gesch. und Kultur des Nahen und Fernen Ostens, Festschr. P. K.*, , 225-229; *Opera Minora*, XI–XVIII; *Die Kairoer Genisa.* Halle 1962, 396–398.

Kähler Christoph 1944 Freiberg-, Németország - Thüringia evangélikus püspöke - Annak ellenére, hogy teológus családból származott előbb elektronikát tanult 1962-64, majd 1964-69 evangélikus teológiát tanult Greifswald egyetemén. 1974 –ben Jena-ban doktorált. 1977-ben Lipcsében lelkészséget vezet. 1981-1992 Lipcsében a teológián az újszövetségi tanszéken docens. 1986- 1988 teológiai szemináriumot vezetett. 1992-ben habilitált Tübingenben 1992-2001 Újszövetségi tanszék vezető Lipcsében. 2001-től püspök Thüringen. **Művei:** Studien zur Form- und Traditions-geschichte der biblischen Makarismen. Diss., Jena 1974. Jesu Gleichnisse als Poesie und Therapie : Versuch eines integrativen Zugangs zum kommunikativen Aspekt von Gleichnissen Jesu. Mohr, Tübingen 1995.

Kähler, Martin (Karl M. August), 1835 Neuhausen – 1912 Freudenstadt. Németország - Teológus. Teológiát tanult Königsbergben, Heidelbergben, Halléban és Tübingenben. 1860-ban Halléban habilitált, itt lett tanár is. 1864-től Bonnban tanított, 1867-től Halléban. 1879-ben felügyelője volt az új sziléziai konviktusnak is. 1879-ben a szisztematikus teológia és az ÚSz professzora lett. Bibliai és teológiai műveket is írt, felvetette a történeti Jézus és a lelki biblikus Krisztus közötti különbséget, és szembeszállt a történetkritikusokkal, akik a történetiség utáni hajszában a hit szempontjait elhanyagolták. **Művei:** *Über die gesellschaftl. u. kirchl. Zustände Algiers*, in: *Deutsche Zeitschrift* 1859. Nr. 2–5; *Sententiarum quae de conscientia ediderint theologi per ecclesiae secula florentes brevis enarratio*. Halle 1860; *Paulus, der Jünger u. Bote Jesu von Nazareth. Ein Lebens- u. Charakterbild*. Halle 1862; *Die schriftgemäße Lehre vom Gewissen*. Halle 1864; *Der Protestantentag u. die evang. Kirche* (név nélkül), in: *Allgemeine Kirchenzeitung* (Darmstadt) 1864, Nr. 9–12; *Schenkel, Charakterbild, besprochen*, in: *Theolog. Studien und Kritiken*, 1866, 53–86; *Bernhard Weiß, biblische Theologie, besprochen*, in: *Theolog. Studien und Kritiken*, 1870, 576–607; *Die Oktoberversammlung* (név nélkül), Gotha 1872; *Die starken Wurzeln unserer Kraft. Betrachtungen über die Begründung des Deutschen Kaiserreiches u. seine erste Krise*, in: *Deutsche Blätter*, 1872, 140–162, 284–314, 429–466, különnyomatként Gotha 1872; *Jesus u. das Alte Testament. Erläuterungen zu Thesen*. Leipzig 1896; *Geschichte der Bibel. Programm d. Univ. Halle*, 1902; *Das Offenbarungsansehen der Bibel. Erläuterte Thesen*, Leipzig 1903; *Die Sakramente als Gnadenmittel. Besteht ihre evang. Schätzung noch zu Recht?* Leipzig 1903; összkiadás: FROHNES, H. (szerk.), *der Schriften zur Mission*.

Kaiser, Otto 1924 Prenzlau/Uckermark, Németország Tanulmányait 1944-ben a katonarvosi akadémián kezdte Berlinben és résztvett orvosként a 2. Világháborúban. 1945-ben evangélikus teológiát tanult és pszichológiát ,valamint egyiptológiát Tübingenben. 1951 Marburg-ban. 1952- 1954 Balingen/Württemberg lelkész 1954 -1958 Tübingenben az Ószövetségi tanszéken tudományos asszisztens Arthur Weiser professzornál. 1960-tól rendkívüli professzor Tübingenbe hívták, 1963-1993 működött ott. Öt éven keresztül volt dékán az evangélikus fakultáson 1968-1971 között. Előadásokat tartott Marburg-ban. Diszdoktori kinevezést kapott Jena, Tartu (Dorpat, Estland) Toronto, Salzburg. Legismertebb Izajás kommentárja és Ószövetségi bevezetője. Kutatási területe Job, Kohelet, az Apokrif irodalom és Sirák fia könyve. **Művei:** Ideologie und Glaube. Eine Gefährdung christlichen Glaubens am

alttestamentlichen Beispiel aufgezeigt. Stuttgart: Radius, 1984. Der Mensch unter dem Schicksal. Studien zur Geschichte, Theologie und Gegenwartsbedeutung der Weisheit. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, vol. 161. Berlin: de Gruyter, 1985. Der Gott des Alten Testaments. Theologie des Alten Testaments. Wesen und Wirkung, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1993-2003, Die alttestamentlichen Apokryphen. Eine Einleitung in Grundzügen. Gütersloh: Kaiser / GVH, 2000. Einführung in die exegetischen Methoden (mit Gottfried Adam und Otto Merk). Gütersloh: Kaiser / GVH, 2000. Zwischen Athen und Jerusalem. Studien zur griechischen und biblischen Theologie, ihrer Eigenart und ihrem Verhältnis. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, vol. 320. Berlin - New York: de Gruyter, 2003. Jenseits des Nihilismus. Christliche Existenz nach der Postmoderne. Stuttgart: Radius, 2004. Weisheit für das Leben. Das Buch Jesus Sirach übersetzt und eingeleitet. Stuttgart: Radius, 2005. Das Buch Hiob übersetzt und eingeleitet. Stuttgart: Radius, 2006.

Kájoni János, 1629 Nagykájon – 1630 Szárhegy Magyarország/Erdély - Ferences tartományi rendfőnök, orgonista és orgonakészítő, egyházi énekszerző és gyűjtő, gregorián szakértő. 1647-ben belépett a ferences rendbe, 1661-ben újjraépítette a tatárok által elpusztított csíksomlyói iskolát, 1666-ban mikházi kolostorfőnökként kőépületet emelt a fából készült kolostor helyére. 1669-ben Szárhegyen, 1675-ben Csíksomlyón szolgált; tartományi rendfőnökként nyomdát állított fel. Népzene gyűjtő volt és maga is írt műzenét, a 17. sz. legterjedelmesebb énekkönyvet adta ki, kotta nélkül. A ferences passiójátékok meghonosítója. **Művei:** *Cancionale Catholicum. Régi, és Új Deák, és Magyar Aítatos Egyhazi Enekek, Dicsiretek, Soltarok, és Litaniak; Kikkel a Keresztyének Esztendő által való Templomi solemnításokban, Processiókban, és egyéb aítatosságokban szoktanak élni. Halottas Temetés-kor-való, és a négy utolsó dolgokról emlékeztető Enekekkel együtt...* A Csiki klostromban 1676. (511 magyar és 222 latin éneket tartalmaz. 2. kiadása: *Balás Ágoston teológus által fogyatkozásból megjobbítatván, és némely deák s magyar énekek kihagyattatván, újjak tétettének helyekben.* 2 részben. Uo. 1719; 3. kiadása: *A keresztyén katholikusok egyházi énekes könyve cz. P. F. András Rafael által új rendbe szedettetett.* Uo., 1806.); *Calendarium. In quo Omnes Sancti, Breviarij Romani, Ordinis Fratrum Minorum, Regni Hungariae, ac ad libitum suis locis inserti continentur.* Uo. 1678.

Kákósy László 1932. Budapest, – 2003. Bp, Magyarország - Egyiptológus, egyetemi tanár, az MTA tagja. A budai Rákóczi Gimnáziumban érettségizett 1951-ben. Egyetemi tanulmányait 1956-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudomány Karán régész diplomával fejezte be. A következő három évet a Szépművészeti Múzeum Egyiptológiai Osztályán töltötte. 1960-ban leadta kandidátusi értekezésének (Az egyiptomi aranykor-mítoszok és társadalmi vonatkozásaik) kéziratát, és megkezdte tanári pályáját az ELTE egyiptológia tanszékén, tanársegédként. 1961-ben kapta meg a tudományok kandidátusa címet. 1972-től vezette az Egyiptológiai Tanszékot, először docensi minőségében, 1976-tól egyetemi tanárként. Akadémiai doktori fokozatát 1974-ben nyerte el (Világnézet és valláspolitikai az egyiptomi Újbirodalom idején és a későkorban). 1998-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. (Székfoglaló: Théba a Ptolemaiosz- és a római korban.) Részt vett a Dzsehutimesz-síregyüttes (TT 32) régészeti feltárásában. A biblia egyiptomi vonatkozásaival is

foglalkozik. **Művei:** Egyiptomi ételek, italok (online változat). Ré fiai. Budapest, 1979. A gönyörűség dalainak kezdete: óegyiptomi szerelmes versek (fordította Molnár Imre, a nyersfordításokat az óegyiptomi eredeti szövegekből Kákosi László készítette, Kákosi László utószavával és jegyzeteivel) A paraszt panaszai: óegyiptomi novellák Desroches-Noblecourt, Christiane: „Tutanhamon: egy fáraó élete és halála”. Dobrovits Aladár: „Bábel tornya: az ókori Közel-kelet mítoszai és mondái” (a mítoszokat és mondákat Dobrovits Aladár és Kákosi László dolgozta fel). „Az alexandriai időisten: válogatott tanulmányok” Az ókori Egyiptom története és kultúrája (a Ré fiai átdolgozott kiadása). „Dzsehutimesz sírja Thébában: magyar ásatások Egyiptomban”. „Egy évezred a Nílus völgyében: Memphis az Óbirodalom korában” (Kákosi László, Varga Edith). Egyiptomi és antik csillaghit. Varázslás az ókori Egyiptomban.

Káldi György SJ, 1572 Nagyszombat – 1634 Pozsony Magyarország - Jezsuita bibliafordító, prédikátor és diplomata. Kutasy János, a későbbi bíboros iskolájában kezdte tanulmányait. 1598-ban pappá szentelték, felvették a jezsuita rendbe, Rómában tanult, 1600-ban rendi tanulmányokat kezdett. Nagyszombatban tanult retorikai és filozófiai ismereteket. 1603-tól Kolozsváron működött, majd 1605-ben Gyulafehérvárra helyezték, ahol 1605–1607 között a Bibliát magyarra fordította. 1607-ben, amikor a jezsuiták elhagyták Erdélyt, ~ Kassára, majd Olmüzbe távozott, ahol pasztorálteológiát tanított. 1607–1613 között novíciusmesterként működött Brünmben, Leobenben, Grazban és Bécsben. 1615-től Nagyszombatban vezette a kollégiumot, majd 1624-től a Pázmány által alapított Bursa S. Adalberti kollégium vezetője lett. 1619–1624 között Bethlen Gábor hadjárata idején rendtársaival Grazba menekült. 1629-ben a rend rábízta pozsonyi iskola vezetését. Kiváló szervező, tanító, író és kedvelt szónok volt, öt nyelven prédikált, irodalomkritikával is foglalkozott. Biblia-fordítása nyelvileg és egzegetikailag is kiemelkedő, 1976-ig használták, mint az egyetlen, a magyar püspöki kar által elfogadott katolikus fordítást Magyarországon. A Bibliát mindössze 18 hónap alatt fordította magyarra, ami azt feltételezi, hogy részleteiben benne található rendtársának, Szántó (Arator) Istvánnak a munkája is. **Művei:** *Szent Biblia*. Wien 1626, Nagyszombat ²1632; Buda ³1782; *Halotti beszédek*. Wien 1629; *Az vasárnapokra való Prédikációknak Első Része*. Pozsony 1631; *Az Innepekre való Prédikációknak Első Része*. Pozsony 1631; *Istennek Szent akarattya*. Tyrnau 1681; BELLAGH A. (szerk.), *Káldi válogatott egyházi beszédei*. Budapest 1891. **Irdalom:** STOLL B. – VARGA I. – V. KOVÁCS S., *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig*. Bp. 1972. 427; SZINNYEI J., *Magyar írók élete és munkái*. 5. kötet. Bp. 1897. 823; RÁCZ K., *Károlyi Gáspár és Káldi György bibliafordításai és a Károlyi-biblia védelme*. Bp. 1891; KUDORA J., *Magyar egyházi szónokok: Káldi György*, in: *Hittudományi Folyóirat* 1899. 671–696; NOVÁK B., *Káldi György élete és munkái*. A szombathelyi kir. kat. gimnázium értesítője 1900–1901. 1–23; RÉVAI S., *Káldi György életrajza, bibliafordítása és oktató intése*. Pécs 1900; uő., *Káldi György bibliafordítása*. A pécsi főreáliskola értesítője 1902–1903. 9–23; uő., *Káldi születésének éve és egyebek*. Egyetemes Philológiai Közöny 1903. 265-267; SZÉKELY I., *A magyar bibliafordítás*. Bp. 1920; HOLL B., *Ki fordította a Káldi-Bibliát?* in: *Vigilia* 1955; uő., *Adalékok a Káldi-Biblia történetéhez*, in: *Magyar Könyvszemle* 1956. 52–58; LUKÁCS L., *Káldi György a bibliafordító*, in: *Katolikus Szemle* 1955. 129–133; uő., *Újabb adatok Káldi bibliafordításának történetéhez*, in: *Káldi György Társaság Civitas*

Dei évkönyve 1956. I. 7–24; HOLOVICS F., *Ki fordította a Káldi-féle bibliát?*, in: Irodalomtörténeti közlemények 66, 1962. 223–231.

Káldy Zoltán , 1919 Iharosberény - 1987 Bp. Magyarország - Evangélikus püspök. Középiskolai és teológiai tanulmányait Sopronban végezte. Segédlelkész, majd lelkipásztor volt Pécsen (1945-58), 1954-től a tolnai-baranyai egyházmegye esperese. 1967-től az evangélikus egyház országos püspök-elnöke. A Keresztyén Békekonferencia alapító tagja (1958), 1963-tól a Magyarok Világszövetsége elnökségi, az Egyházak Világtanácsa KB, 1965-től a Béke Világtanács tagja. 1971-től Bp. XVII. kerületnek három cikluson át országgyűlési képviselője. 1975-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja. 1984-től a Lutheránus Világszövetség elnöke. Számos kitüntetésben részesült, 1985-ben a Magyar Népköztársaság rubintokkal ékesített Zászlórendjét kapta. A pozsonyi, debreceni és kolozsvári teológiai akadémiák díszdoktorukká avatták. Nevéhez fűződik az utóbbi időben sokat vitatott "diakóniai teológia", az új evangélikus egyházi törvénykönyv, agenda és énekeskönyv létrehozása és megszerkesztése. **Művei:** Bevezetés az Újszövetségbe (Bp., 1957); Új úton (Bp., 1970); "Hanem, hogy ő szolgáljon" (Bp., 1977); A diakónia útján (Bp., 1979). - Irod. Elhunyt dr. K. Z. püspök-elnök (Evangélikus Élet, 1987); Dr. Nagy Gyula püspök megemlékezése... az Orsz. Ev. Presbiteri ülésen... (Lelkipásztor, 1987); Herényi István: Az evangélikus egyház az egyházjogtörténet tükrében 1945-1990 (Velem, 1991).

Kalisch, Marcus (vagy Moritz) 1828 Treptow, -1885 Derbyshire, Angol. Zsidó kutató. Berlinben tanult klasszika filológiát és szemita nyelveket az egyetemen és a rabbi szemináriumban. 1848-ban Halle-ban és Berlinben kapott diplomát és résztvett a zsidóság küzdelmeiben. Angliában hatására kezdődtek az Ószövetség kritikus tanulmányozása. 1853-ban főrabbi lett és a Rothschild család oktatója és számos kommentárt is írt. Elsőként a Kivonulás könyve kommentárja jelent meg 1855-ben, ezt követte a Teremtés 1858-ban majd a Levitikus két kötetben 1867-1872. Összefoglalta a keresztyény és a zsidó kutatást is és Wellhausen művét megelőzve számos vele hasonló megállapítást tett. 1877-1878-ban tették közzé kétkötetes Bibliáját, de szerzője volt a két kötetes héber nyelvtannak is (1862-1863). 1880-ban remek tanulmányt közölt az ember sorsáról.

Kállay Kálmán, 1890 Pozsony – 1959 Debrecen. Magyarország - Pozsonyban és Pápán tanult teológiát, 1914-ben lelkész lett Hontfüzesgyarmaton, 1916-ban hitoktató Bukarestben. 1917-ben tábori lelkész, 1918-tól Kórógyon lelkész, 1920-tól teológiai tanár Pápán. 1921-ben konventi titkár, 1923-tól a lelkészképző igazgatója Debrecenben. 1928-tól az ÓSz tanszék tanára, 1950-től akadémiai tanár. 1922-ben bölcsész diplomát szerzett, 1926-ban doktorált Debrecenben. **Művei:** *Az Ótestamentum felfogása a halál utáni életről.* Debrecen 1926; *Zsidó mesterségek Jézus korában.* Debrecen 1926; *Jeremiás próféta élete és működése.* Debrecen 1927; *Izrael első három királya a Koránban.* Debrecen 1934; *Kálvin zsolttármagyarozatáról.* Debrecen 1936; *Jézus és az Ószövetség* in: *Theológiai Szemle* 1941; *A vizsolyi Biblia ótestemantumi részének exegetikai értéke.* Debrecen 1940; Szerkesztője volt a Czegléldi–Hammar-féle lexikonnak.

Kálmán Károly, 1858 Ungvár –1913 Bp. Magyarország - Katolikus plébános és országgyűlési képviselő. A gimnáziumot Ungváron és Szatmáron végezte, a teológiát a budapesti egyetemen. 1881-ben pappá szentelték, káplán lett Törökbálinton és Adonyban, majd Székesfehérváron hitoktató, reáliskolai hittanár és székesegyházi hitszónok. 1891-től Sós-kúton plébános, 1896-tól a zalaszentgróti kerületben néppárti programmal országgyűlési képviselőnek választották. Héber szöveg alapján fordította a Zsoltárok könyvét. **Művei:** *Dávid király zsoltárkönyve az őshéber eredeti szöveg alapján a legjelesebb értelmezők és fordítások s főleg a vulgata egybevetésével magyarban versekre írta.* Bp. 1883; *Egyházi beszéd, melyet 1884. okt. 26. a székesfehérvári Szt. Ferenc-rendi templom fölszentelése alkalmával mondott.* Székesfehérvár; *Magyarok hazája, Regnum Marianum.* uo. 1887; *Szent István király intelmei az erkölcsök intézéséről Sz. Imre vezérhez.* uo. 1890; *Kempis Tamás, Krisztus követéséről négy könyv magyar versekben.* Uo. 1890; Szerkesztette a *Magyar Ifjuság Rózsafüzérét* 1888–1890; a *Hunyadi Mátyás Néplapot* Huszár Károllyal 1889–1891; *Ébredjünk és Egyesüljünk* c. folyóiratot.

Kalmár György, 1726 Tapolcafé – 1781? Magyarország -Nyelvész. Középiskolába a debreceni kollégiumba járt, ahol teológiát is tanult. 1750 k. külföldi egyetemeket látogatott, bejárta Németországot és Leidenben keleti nyelveket tanult. Tanult Oxfordban, Bécsben, Pozsonyban, Budán. 1772 k. a kecskeméti református iskolában néhány évig társigazgató volt. Nyelvtudománnyal foglalkozott, nyelvkérdésekről szóló munkái külföldön is vitákat váltottak ki. Egyik fő tétele a magyar nyelvnek a török-tatár nyelvvel való rokonságát tárgyalta, ezért járt Konstantinápolyban és Kis-Ázsiában is. **Művei:** *Dissertatio latina critico-philologico-theologica in Isaiae VII. 14. cum variis animadversionibus criticis.* Oxonii 1750; *Genuina linguae hebraicae grammatica Sive vetus illa sine masoretharum punctis hebraisandi via.* Genevae 1760; *Epistola divi Pauli ad Hebraeos hebraice cumannotatt. criticis.* Amstelodami 1766; *Prodromus idiomatis scythico-mogorico-chvno (seu. hvnno-) avarici. Sive adparatvs criticvs ad lingvam hvngaricam; Accedig lex poetica de versa et ligata oratione hungarica: item poema hungaricum de statu hominis integro et corrupto; caeteris; tum de excellentia linguae hungaricae, atque utili liberorum educatione; et aliis; versibus 4634, iisque heroicis, institutum. Deinde, mantisae loco, ex itinerario XX annorum argumenta quaedam versibus 990, itidem heroicis, proponuntur.* Posonii 1770; *Praecepta grammatica atque specimina lingvae philosophicae sive universalis, ad omne vitae genus accommodatae.* Berolini & Lipsiae 1772.

Kamlah, Jens 1962-, Németország - Tanulmányait evangélikus teológiával, orientalistikával és Egyiptológiával kezete Mainz és Tübingen Egyetemén. Számos ásatás szakértője volt Palesztiában 1983-tól kezdve, melyet a Tübingen egyeteme szervezett Hírbet ez-Zeraqon (Jordánia 1987). Tudományos asszisztens Tübingenben 1991-1999. Diploma Tübingenben 1999 ószövetségi és archeológiai disszertáció („Der Zeraqon-Survey [1989-1994]. Mit Beiträgen zur Methodik und zur geschichtlichen Auswertung von archäologischen Oberflächenuntersuchungen in Palästina“). Tudományos asszisztens Kiel Egyetemén (1999-2005). Habilitációja Kiel ószövetségi tanszékén („»Und es herrschte Friede zwischen Hiram und Salomo«). TANulmányokat írt a föníciai templok kultuszról Israelben és Júdeában“; 2005). 2005-től Tübingen akadémiai tanács tagja az archeológiai szekcióban. Mitgliedschaften Seit 1999:

Deutschen Palästina-Vereins (DPV) 1999-2006 vezetőségi tagja. Az Ázsiai és az afrikai studiumk kurtóriumának tagja Kielben 2006-tól. A német archeológusok szövetségének tagja (DARV). Der Zeraqon-Survey 1989-1994. A Jordániában végzett Német ásatások szakértője (Deutsch-jordanische Ausgrabungen in Hirbet ez-Zeraqon; Endberichte II; Abhandlungen des Deutschen Palästina-Vereins 27,1; Wiesbaden 2000).

Kálvin János, ld. Calvin János

Kámory Sámuel, eredeti családi neve: **Krump**, 1830 Bakabánya – 1903? Magyarország - Evangélikus tanár, orientalista, bibliafordító. Selmecbányán tanult, majd a teológiát Pozsonyban végezte. Két éven át tanársegéd volt, közben latin és görög nyelvvel foglalkozott. 1853–1855 Halléban és Göttingenben tanult teológiát és nyelvészeti ismereteket. Hallgatott híres orientalistákat, megtanult a héberen kívül arab, szanszkrit, szír és török nyelveken. Hazatérve, Pozsonyban gimnáziumi és teológiai tanárrá választották. **Művei:** *Goel vérboszús, kiváltó, szabadító rokon. Szentírásmagyarázati értekezés.* Pozsony 1860; *Ruth. O testamentomi szent könyv. Eredeti héber szövegből magyarítá és kiadta.* uo. 1860; *Énekek éneke az az a legszebb ének. Ó testamentomi szent könyv. Eredeti héber szövegből magyarítá és kiadta.* uo. 1861; *Jeremiás siralmai. Ó testamentomi szent könyv, eredeti héber szövegből magyarítá.* uo. 1861; *Vallástan. Bevezetés az ó- és új- testamentomba és apokr. könyvekbe. Izrael népének történelme.* Pest 1862; *Röpirat a biblia új magyar fordításának ügyében.* Pozsony 1863; *Biblia, az az szentírás, mely az egész ó- és új-testamentomot foglalja magában. Az eredetiből ford.* Pest 1864, 1870; *Arab gyémántok. Az arab nyelvből ford.* Uo. 1874; *Arab gyöngyök. Ford.* uo. 1874; *Ó testamentomi apokrifus könyvek. Az eredeti görögből ford.* Bp. 1877; *Wissenschaftliche Vorträge., die aut dem Gebiete der vergleichenden Sprachwissenschaft sich bewegen.* Pozsony 1884; *Die Sprachen.* Uo. 1894; Szerkesztette és kiadta a *Honi Közlöny* c. politikai, tudományos, társadalmi és szépirodalmi lapot 1871–1872. Pozsonyban. Kéziratban: *A Korán, az eredeti arab szövegből fordítva és bő magyarázatokkal ellátva; Bibliai régiségtan, vagyis Héber zsidó régiségtan* 1884, *Bevezetés az ó-testamentomba és az apokrifus könyvekbe* 1884; *A magyar szótárak kiegészítője* 1884; *A magyar nyelv tiukai és meredélyei* 1884; *Arab rózsák* 1884, lantköltemények, eposzok, példabeszédek, egyes prózai elbeszélések, beszélyek stb.; *Összehasonlító magyar nyelvészeti búvárlatok* 1884; *M. T. Cicerónak beszédei, ford.* 1884; Cikkei a *Haza és Külföld*ben jelentek meg.

Kampen, John I. 1946 Rosetown-, Kanada - Tanulmányait Saskatchewan Egyetemen, Kanada BA 1968. Menoniták Bibl. Sem. Teológiai Master fokozatot 1975. Hebrew Union College PhD 1985. Payne Theol Sem 1984. 1986- tanársegéd, 1989- dékán. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Hasidians and the Origin of Pharisaism: A Study in 1-and 2 Maccabees Setuaginta and Gonate se. 24.* Scholars, 1988.

Kant, Immanuel, 1724 Königsberg – 1804 Königsberg. Németország - Filozófus, a német idealizmus atyja. Filozófiai és természettudományi tanulmányai mellett látogatta a pietista Franz Albert Schultz teológiai előadásait is. 1746-ban házitanító, 1755-ben

filozófiai doktor és magántanár, 1770-től logika és metafizika tanár, két ízben a königsbergi egyetem rektora is. Kritikus filozófiája szemben állt a dogmatikus filozófiákkal. Három alapkérdésre kereste a választ: „Mit tudok? Mit kell tennem? Miben remélhetek?” A tudomány nem elégedhet meg az egyedi esetek feltárásával, hanem az általánost kell keresnie, ami pedig tudatunk *a priori* formáinak vetülete. Ez az út vezet a transzcendentális logikához a metafizika helyett. Ebből merített Fichte, Shelling, Hegel, az újkantianizmus, a fenomenológia vagy a transzcendentalizmus is. *A tiszta ész kritikája* c. művében a metafizika tudomány voltát kutatta. Tagadta Isten értelemmel való megismerhetőségét és a kinyilatkoztatás természetfeletti eredetét, ezért műveit indexre tették. 1950 után a transzcendentális módszer követői (Maréchal, Rahner, Corett) megkísérelték újraértelmezni Kantot a skolasztikus filozófia segítségével. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy Kant számára az emberi tapasztalás pusztán érzéki tapasztalás. Az elméleti és a gyakorlati ész vizsgálata kapcsán megosztja a gondolkodó embert. A tübingenben induló liberális biblikusokra hatott. **Művei:** 1756; *Werke. Akademie - Textausgabe. Unveränd. Abdr. d. Textes der von d. preuß. Akad. d. Wiss. begonnenen Ausg. von K.s gesammelten Schriften.* 9 kötet. Berlin 1968; *Werkausgabe*, 12 kötet, Frankfurt am Main 1977; *Történefilozófiai írások* Szeged, 1997 *A tiszta ész kritikája* B., 1981. Antropológiai írások Bp. : Osiris ; 2005. A gyakorlati ész kritikája Bp. : Osiris 2004. *Vorlesungen über die Metaphysik* Darmstadt 1964. *Az örök béke* Bp. 1918. *A vallás a pusztai ész határain belül és más írások* Bp., 1980.

Kapelrud, Arvid S., 1912 Lillehammer-, Norvégia – Tanulmányait Oslo Egyetem teológiai tanulmányok 1938. BA nyelvészetből 1941. Uppsala Egyetem ThD 1948. Tanított Oslo Egyetem 1935-46. Ószövetség tanár 1952-54.. Dékán a teológiai fakultáson 1969-72. Kiadja a Norsk Teologisk Tidsskrift 1966-82. *Studia Theologica* 1966-1988. Szakterülete héber Biblia, mezopotámiai tanulmányok és semita nyelvek. **Művei:** *The Message of the Prophet Zepaniah* 1975. *The Violent Goddess: Anat in the Ras Shamra Texts* 1969. *Central Ideas in Amos* 1956.

Kapera, Zdislaw 1942 Krakkó-, Lengyelország – Tanulmányait Krakkóban a Jagelló Egyetemem kezdte, ahol mediterrán archeológiával foglalkozik MA 1964. PhD 1978. Tanít a Lengyel Tudományos akadémián 1972-től Kiadja a Folia Orientalia Wydawnictwo Neukowe PWN 1989-től. Filomata, Enigma Press 1990- *The Qumran Chronicle.* Szakterülete archeológia, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Third Battle of the Scrolls* Enigma 1993. *Papers on the Dead Sea Scrolls Offerd in memory an Jean Carmignac 1-2 kötet* Enigma, 1991-93. *Intertestamental Essays in Honor of József Tadeusz Milik* Enigma, 1992. *Qumran IV. And MMT Special Report* Enigma 1991.

Karádi Pál, 1523 Székesfehérvár – 1587?. Magyarország - Unitárius püspök. Iskoláit Székesfehérváron és külföldön végezte. 1561-ben iktári Bethlen Gergely karánsebesi bán udvari papja lett, akinek pártfogásával az új hitet terjesztette. 1564-ben törvény szabályozta a két felekezet papjait a karánsebesi kerületben. 1567-ben Erdélybe ment és Abrudbánya papja lett. 1568-ban mint választott bíró vett részt a gyulafehérvári fejedelmi palotában tartott tíznapos dispután. 1569-ben megjelent *Comediája* miatt 1570-ben Balassi Menyhárt fiának kiszabadulásakor kénytelen volt elhagyni az országot. A temesvári magyar lakosság lelkésze lett. 1580-ban az alföldi egyházak elszakadtak Dávid

Ferenc utódától és ~t választották meg unitárius püspöknek. A Jelenések könyvét tárgyalta korabeli felfogásban. **Művei:** *Comoedia Balassi Mennihart arultataráról, mellic el szakada az Magyar Országí masodic valasztot Ianos kiraltul. Matthei 22.* Abrudbánya 1569. In: TOLDY F., *A m. költészet kézikönyve.* Pest 1855. I. kötet, illetve KERTBENY, *Magyarország legrégebb drámairodalma.* Bp. 1878. Németül: *Die fürstenverrathe des Melchior Baron Balascha ... Übersetzt von K. M. K.* (= Karl Maria Kerbeny). Leipzig 1874; *Debreceni Disputatio avagy Válaszuti komédia.* Bp. 1879; Kéziratban: *Commentarius in Profetiam Oscae* 1561; *Commentarius in Prophetiam Joälem* 1562; *Apocalypsis Beati Joannis Apostoli Evangelistae, id est János Apostolnak és Evangelistának menynevei titkoknak látásáról való könyvének magyarázatja.* 1580.

Karageorghis, Vassos 1929 Trinomo-, Cyprus – Tanulmányait a London Egyetemen kezdte és BA 1952. PhD 1957. London Egyetem Archelógiai Intézetében archeológiai végzettséget is szerzett 1952-ben. Dolgozott a Cyprus múzeumban 1960-63. A cyprusi kormány melletti archeológiai intézetet vezette 1963-69. Igazgatója az Ecole des Hautes Etudes 1983-84. Vezeti az ásátásokat Samis, 1952-73. Akhera, Pendayia, Necropolis 1952-73. Salamis 1962-67. Kition 12962-81. Szakterülete az Archeológia. **Művei:** *The Coroplastic Art of Ancient Cyprus I. Chalcolithi- Late Cypriote I.* 1991. *Cyprus – in Cambridge Ancient History 1.-3.* Parts Cambridge UP. 1982. *Excavations at maa-Paleokastro* 1979-86. *Excavation Necropolis of Salamis I-IV.* 1967-78.

Karakolis, Christos K. 1968 Thessaloniki-, Görögország - Tanulmányai 1997 Goethe Intézet, Athen germanisztikát tanult és diplomát szerzett. 1997Galaxy Conservatory, Thessaloniki bizánci zenéből szerzett diplomát. 1996 Thessaloniki egyetem teológiai fakultásán diploma. János evangélium csodaelbeszéléseiről írta doktori tézisét. 1993 Tübingen Héber nyelvből diploma. 1992-1996 Evangélikus teológiai fakultáson post-graduális diploma. 1991-1992 Regensburgban post-graduális tanulmányok. 1991 Cambridge, angol diploma. 1990-1991 Tesszaloniki egyetemen kutató. 1990 Bachelor teol. Diploma. 1986-1990 Tesszaloniki kutatói ösztöndíj. 1986 Michigan egyetem kutatás. 1980-1986 "ANATOLIA", American College of Thessaloniki bölcsész diploma. 2005 Athéni egyetem teológiai fakultásán Újszövetség docense. 2003-2005 magántanár. 1998-2003 teológiai fakultáson kinevezett rendes tanár. 1994-1996 Tübingen Evangélikus teológiai fakultáson tanít. **Művei:** *Exegetical Approaches to the New Testament*, Athens: 2003. *Sin - Baptism - Grace (Rom 6:1-14). A Contribution to Pauline Soteriology*, Thessaloniki: 2002. *Essays in New Testament Exegesis and Theology*, Thessaloniki: 2002. *Die Eschatologie des Barnabasbriefes*, Thessaloniki 1997. *The Theological Significance of the Miracle-Narratives in the Gospel According to John* (doctoral dissertation), Thessaloniki, 1997.

Karasszon Dezső 1924 Budapest-, Magyarország- Teológiai tanulmányait Sárospatakon kezdte 1942–1947, majd Baselben folytatta 1949–1950 és Debrecenben 1951 fejezte be. A segédlelkészi évek után Mártélyon 1955–1964 és Tiszafüreden lelkipásztor, majd Debrecenben az ószövetségi tanszék professzora 1977–1999. A bibliafordító bizottság kültagjaként 1959–1963-között a próbafüzetek jegyzetanyagát vizsgálta és a szöveget ellenőriznie a Kittel-féle héber Biblia és a Nestle-féle görög Biblia fényében. 1964-től a Bibliafordító Bizottság ószövetségi szekciójának a rendes

tagja, a fordítás revíziójával foglalkozik. Ézsaiás, Hóseás, Mikeás, Haggeus és Zakariás könyvét (1965) vizsgálta behatóan. Tanít Debrecenben a Lelkészi továbbképző tanfolyamokon, a Doktorok Kollégiuma ószövetségi szekciójában kezdettől fogva aktív tagja. Bukarestben az európai lelkészek konferenciáján előadást tart 1982-ben. Kolozsvárott Nagyszébenben tartott előadásokat 1984-ben. Tanulmányait a Református Egyház és a Theologiai Szemle című folyóiratokban publikálta. **Művei:** *Ézsaiás könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata, Kálvin kiadó, Budapest, 1967. Ézsaiás könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. II. kötet, Kálvin kiadó, Budapest, 1998, 691–748. A Zsoltárok könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. II. kötet, Kálvin kiadó, Budapest, 1998, 541–640. Ezékiel könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. II. kötet, Kálvin kiadó, Budapest, 1998, 794–839. Mai világvallások, Debreceni Református Theologiai Akadémia, Debrecenben, 1981; 2. kiadás: Szeged, 1983. Héber gyakorlókönyv és bibliai arám nyelvtan, Budapesti Református Theologiai Akadémia, Budapest, 1983. Ószövetségi bibliai theologia, Debreceni Református Theologiai Akadémia, Debrecen, 1986. Előadások a bibliai theologia köréből. II. rész: A próféták, Debreceni Református Theologiai Akadémia, Debrecen, 1990. A Sinai-perikópában levő válogatott részek magyarázata, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 1997. Walter Baumgartner: Geschichte der israelitischen Religion. Basler Vorträge. Notiirt von Dezső Karasszon (DÓTTF 4), Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2004.*

Karasszon István 1955. Mártély-, Magyarország - Református lelkész, egyetemi tanár - Teológiai tanulmányok Debrecen: 1973-1976; 1978-1979; Basel: 1976-78; Genf: 1984-85. Időközben 1984 Izraelben a Deutsches Evangelisches Institut für Alttertumswissenschaft des Heiligen Landes –ban tanult. 1992-től professzor a Budapesti Református Teológiai Akadémián (1993-tól Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara), 1995-től az Ószövetségi Tanszék vezetője. 1999-től a Doktorok Kollégiuma ószövetségi szekciójának vezetője. A Judaisztikai kutatócsoport tagja. **Művei:** Péter II. levelének magyarázata Bp., 1987. Az ószövetségi írásmagyarázat módszertana Bp., 1991, 2005. Izrael története Bp., 1992. Keresztyén hit és hermeneutika Bp., 1995. Az Ószövetség fényei Bp., 2002. Az Ószövetség varázsa Bp., 2004. Ószövetségi ismeretek vallástanárok számára Bp., 2006. Kréné (Bp. ? Új Mandátum). Protestáns művelődés Magyarországon (Bp.,? Mundus)

Karlstadt, Andreas, családi neve: **Bodenstein**, 1480 Karlstadt am Main – 1541 Basel. Németország - Reformátor. 1499–1500-ban az erfurti és a kölni egyetemen tanult. A zürichi reformátor, Heinrich Bullinger mellett tevékenykedett. 1504–1505-ben a wittenbergi egyetemen tanított filozófiát. 1510-ben archidiákonus, 1512-ben dékán az egyetemen. 1515-ben Rómába utazott és civil és egyházi doktori lett. Visszatért Wittenbergbe, összeütközött a Luther-féle szentírásmagyarázat elveivel. Részt vett a lipcsei disputában Luther oldalán és támadta a pápát. 1518–1521 között publikálta írását a Szentírás tekintélyéről. 1521-ben Dániába követte Luthert, majd visszatért Wittenbergbe. 1522-ben a szintén visszatért Luthert támadta, ezért 1523–1524-ben Luther visszavonta a ~ akadémiai tevékenységére vonatkozó engedélyt, így lelkész lett. 1524-ben felfüggesztették lelkészi állásából, mert letette a lelkész palástot, összetörte a

templom képeit, lerombolta az oltárokat, eltávolította az orgonát, megtagadta a gyerekkereszteléseket és kikelt a Krisztus reális prezenciája ellen az úrvacsorán. 1524–1525-ben megismételték az úrvacsora-vitát Rothenburgban, ahol Luther és Zwingli véleménye között foglalt helyet. Ezt követően a századok között keresett politikai menedéket. 1529-ben Holsteinben és Ostfrieslandban járt, 1530-ban Baselbe és Zürichbe ment. 1534-ben a Peterskirche vezetője lett Baselben. **Művei:** *Neudrucke einzelner Schriften* in: LÖSCHER, V. W., *Vollst. Reformationsacta*, 3 kötet. Leipzig 1720–; **Irodalom:** CREDENER, K. A., *Zur Gesch. des Canons*, 1847, 316–412; FREYS, E. – BARGE, H., *Verzeichnis der gedr. Schriften des A. B. v. K.*, in: *Zentralblatt f. das gesamte Bibliothekswesen* 21, 1904, 153–179, 209–243, 305–331.

Karner Károly Frigyes, 1897 Kőszeg – 1984 Budapest. Magyarország -A gimnáziumot Kőszegen, a teológiát Sopronban végezte. 1915-ben Sopronban és Lipcsében tanult. Lelkészként és vallásanár dolgozott, majd 1923-ban teológiai tanár, 1925-ben bölcsész doktor. 1927-től egyetemi tanár Sopronban, majd 1950-től a pécsi egyetemen és 1950–1958 között Budapesten, ekkor Káldy Zoltán püspök nyugdíjba kényszerítette. **Művei:** *A kísértés történetének értelme és jelentősége Jézus messiási munkájában*. Bp., 1927; *Pál apostol és a görög filozófia*. Pécs 1927; *Mandeus és őskereszténység*. Debrecen 1927; *Jézus halálának napja*. Debrecen 1930; *Máté evangéliuma fordítás és magyarázat*. Sopron 1935; *Isten igazsága – Római levél fordítás és magyarázat*. Győr 1939; *A hellenisztikus zsidóság pusztulása*. Győr 1943, 1969; *Mitosz vagy evangélium*. Sopron 1944; *A testé lett ige*. Bp. 1950; *Bevezetés a teológiába*. Bp., 1954; *Hellenizmus, Róma, Zsidóság*. Bécs 1969.

Károli (Radics) Gáspár, 1530 Nagykároly – 1591. Magyarország - Református lelkész, Biblia-fordító. Iskoláit Nagykárolyban végezte, majd külföldre ment német és svájci egyetemekre. 1556-ban Wittenbergben tanult, 1559-ben Gönc városa (Abaúj m.) választotta meg papjának, 1564-ben vagy 1565-ben esperessé választották. Munkásságának jórésze az unitariusok elleni küzdelemről szólt. 1566-ban Göncre hívta össze a prédikátorokat, 1567-ben Debrecenben tartottak zsinatot. 1569-ben az erdélyi fejedelem Nagyváradra hívta a protestáns lelkészeket egy vitára, ahol ~ Dávid Ferenc ellen tiltakozott. 1585 körül kezdett hozzá a Biblia fordításához, 1586 körül készült el vele. 1590-ben nyomtatták ki Vizsolyban a fordítását. **Művei:** *Keet Könyv Minden orzagoknak es Kyralioknac io es gonoz szerenczeiekne okairul: (melyből meg erthetni, mi az oka az Magyar orzagnakis romlasanac es feiedelmekne szerenczetlensegekne) Es Miczoda Jelensegekből esmerhetiuk meg, hogy az istennec Iteleti közel vagion. Gaspar Caroli, Gönci Plebanos által*. Debrecen 1563; *Szent Biblia az az: Istennec ó es wj testamentomanac prohetác es apostoloc által meg iratott szent konyuei. Magyar nyelvre fordittatott egészen és wijonnan, Az Istennec Magyar országban való Anya szent Egyházának épülésére*. Vizsoly 1590. (Ez a Biblia első teljes magyar fordítása, Pelei János, gönczi tanító és mások segítségével, más fordításokkal és a Vulgatával is összevetve, jó magyarsággal készült. Az első kiadás példányai nagy számban maradtak fenn. Ezt a Bibliát használja azóta a magyar protestáns egyház; a kisebb változtatások mellett mégis ragaszkodva annak megszokott, bár elavult stílusához.).

Karrer, Martin 1954-, Németország. - Tanulmányai? - 1990-től Wuppertal Főiskola Újszövetségi tanár. Az evangélikus főiskolák szövetségének kuratóriumi tagja. 2005-ben DZZ díjra előterjesztve.

Karsch, Lollion, 1845 Gnézda – 1913 Derescske, Magyarország -Teológiai doktor és plébános. A gimnáziumot Nagyváradon, az egyetemet Pesten végezte. 1869-ben pappá szentelték, a nagyváradai egyházmegyében működött. 1870-ben tanulmányi felügyelő lett Nagyváradon; 1872-ben a biblikum tanára az ottani líceumban. 1880-ban a jogi akadémia hitszónoka, 1883-tól szentszéki bíró, az államtudományi vizsgálobizottság tagja; a szegények ügyvédje, a Szent István Társulat irodalmi osztályának tagja, a Szigligeti Társaság tagja volt. 1892-től plébános Derecskén, 1909-től váradai kanonok. **Művei:** *Hit, remény és szeretet*. Nagyvárad 1873; *Materialismus, rationalismus és kereszténység*. Uo. 1875; *Evangeliumi szakaszok magyarázása*. Uo. 1876; *A szentírás tan kézikönyve. Iskolai és magánhasználatra*. Uo. 1891–1892 (I. szentírási apologetika, II. Szentírási szövegkritika és régiségtan, III. Katolikus szentírási hermeneutika); *Ünnepi és alkalmi szentbeszéd*. Harmadik gyűjtemény. Uo. 1897; *A tékozló fiú. Nagyböjti beszéd*. Eger 1895.

Käsemann Ernst 1906 Bochum-Dahlhausen - 1998 Tübingen. Németország-Lutheránus teológus Újszövetség professzor. Evangélikus teológiát Bonn-ban tanult legnagyobb hatással Erik Peterson volt rá, majd Marburg-ba ment és Rudolf Bultmann előadásait hallgatta, innen Tübingen-be ment Adolf Schlatter-hez tanulni. PhD fokozatot az Újszövetségi tanulmányokból Marburg egyetemén szerezte meg 1931-ben Pál eszkatológiával foglalkozott disszertációjában, munkájának felügyelője Rudolf Bultmann volt. Käsemann lett az egyik legismertebb Bultmann tanítvány. Tanított újszövetségi szövegmagyarázatot Mainz-ban (1946-1951), Göttingen-ben (1951-1959) és Tübingen (1959-1971). 1933-ban a hitvalló egyházhoz csatlakozott és Gelsenkirchen lelkésze lett. 1937-ben a gestapó letartóztatta. 1939-ben habilitált a Zsidó levélből írta disszertációját. Majd besorozták katonának. 1946-ban hadifogság után tért vissza a tanításhoz. Belefolyt a történeti Jézus kérdéssel rendezett vitába is és erről a kérdéssel 1954-ben adta ki könyvét, melyben Kr.u. 1 századi dokumentumokból vezette le Jézus életét és igazolta történetiségét 1980-ra nézeteit általánosan elfogadták. Foglalkoztatta a zsidó apokaliptika főleg Pál megváltástanával kapcsolatban. Ebből a szempontból is érdekes 1973-ban publikált Pál levelének kommentárja. Lányát Elisabeth Käsemann-t Argentínában letartóztatták a katonai diktatúra alatt és eltűntnek nyilvánították. Ettől kezdve Käsemann teológiai írásaiban egyre radikálisabb lett. Díszdoktora Marburg, Durham, Edinburgh, Oslo és Yale egyetemeinek. **Művei:** *Essays on New Testament themes*. London, SCM, 1964. *New Testament questions of today*. London, 1969. *Jesus means freedom: a polemical survey of the New Testament*. London, 1969. *Perspectives on Paul*. London, 1971. *Commentary on Romans*. London, 1980. *Jesus means freedom* Philadelphia, 1969, 1972.

Kaufman, Stephen A., 1945 Minneaplis-, USA, MI, – Tanulmányait Minnesota Egyetemen kezdte BA 1966. Yale Egyetem PhD 1970. Tanított Chicago Egyetem 1971-76. Haifa Egyetem 1974-76. Lektor a Hebrew Union College 1976-tól. **Művei:** *The Comprehensive Aramaic Lexicon* 1986. *An Aramaic Bibliography Part I*. 1992. *The*

Comprehensive Aramaic Lexikon text Entry and Format Manuel 1987. *The Akkadian Influences on Aramaic Assyriological Stud.* 19 Chicago Egyetem, 1974.

Kaufmann, Asher S. 1920? Edinburgh-, Skócia – Tanulmányait Edinburgh Egyetemén kezdte BA 1948. Phd 1954. Tanított Héber Egyetem, Jeruzsálemben 1959-87. Az archeológia és a héber Biblia professzora apokrifok és post-biblikus tanulmányok szakértője. **Művei:** *The Temple of Jerusalem. Tractate Middot.* Har Year'eh, 1991.

Kaufmann, Yehezkel 1882? Urjana, Oroszország - Tanulmányait Rav Tzair, Odessa, és Petrograd jesiváiban kezdte. Filozófiai tanulmányait és Biblikus tanulmányait Bern egyetemén végezte. Doktorátust szerzett az elégségesség principiumának vizsgálatából 1918-ban és ezt 1920-ban tette közzé Berlin-ben. 1928-tól oktat Izraelben és Hebrew University biblia tanára lett 1949-ben. Egyik legismertebb műve Izrael vallástörténetéről szól (1889-1963) (Héberül יחזקאל קויפמן) jelentős hébr filozófusként tartják számon. 1920-ban szembe szállt Husserl fenomenológiájával és elvont filozófiájával. Legnagyobb munkája *A Socio-Historical Study on the Issue of the Fate of the Nation of Israel from Ancient Times until the Present* (1930), melyben azt bizonyította, hogy Izrael megőrizte mindvégig a történelemben a vallási gondolkodásának egyediségét. A nagy vita a univerzalizmus és a nacionalizmus kérdése körül bontakozott ki művében. Ez a vita az őskereszténységhez vezethető vissza. Azzal a nézettel is szembeszállt, hogy a zsidóság problémájának megoldása lenne a cionizmus. Legismertebb műve Izrael vallástörténete a kezdetektől a babiloni fogságig תולדות האמונה הישראלית, *The Religion of Israel, from Its Beginnings to the Babylonian Exile* (1960), mely egyben bibliai irodalomtörténet is. A mű egyben a Wellhausen féle tézisek részleges kritikáját is jelenti (Hyatt 1961). Főleg Kaufmann nézeteit eltérnek a zsidók és a kánaániták viszonyáról az ókorban. Különösen érdekesek Mózes koráról vallott nézetei, melyben visszautasítja hogy a monoteizmus más szomszéd kultúra hatása lenne Izraelre, az egyedül Izrael sajátja. Ezt a nézetet végül is valamilyen formában véleménye szerint a zsidóság, kereszténység és az iszlám őrizte meg. (Hyatt 1961). A vallás hozta létre Izraelt. A meghívott próféták intézményét (Nevi'im) és a prófétai irodalmat sajátosan egyedi izraelita jelenségnek tartja, melyre a szomszéd népek kultúrája nem hatott. A nem prófétai írások tekintetében megengedi, hogy korábbi forrásokra vezethetők vissza a JE, P és D forrást másként határozza meg mint Wellhausen és a P forrást a Babiloni fogság idejére teszi. Szerinte a P forrás nem támogatja Izrael kultusz centralizációjának kérdését. **Művei:** *Józsue és Bírák* könyvének kommentárjai Zeligman (1960) **Irodalom:** Hyatt, J. Philip "Yehezkel Kaufmann's view of the religion of Israel". *Journal of Bible and Religion* 29: (1961). 52–57. Pines, Shlomo *Moses Maimonides: The Guide of the Perplexed*. Chicago: University of Chicago Press. (1963). Zeligman, Y.A. "Professor Yehezkel Kaufmann". *Yehezkel Kaufmann Jubilee Volume, IX–XII*, Jerusalem: (1960). Magnes Press (Hebrew language).

Kaulen, Franz Philipp, 1827 Düsseldorf - 1907 Bonn, Németország - Tanulmányai után 1850-ben szentelték pappá a Köln-i egyházmegye szolgálatára ahol előbb káplánként és plébánosként dolgozott. További tanulmányai után 1880-ban ószövetségi egzegézis professzora lett Bonn-ban. 1903 –ban a pápai biblikus bizottság tagja lett. A konzervatív

katolikus egzegézis képviselője. Közreműködött a 13 kötetes Egyháztörténeti lexikon kiadásában Wetzer und Welte's Kirchenlexikon Freiburg i. Brsg. 1892-1903), amely a Lexikon für Theologie und Kirche előfutára volt. Művei: *Die Geschichte der Vulgata*, Mainz 1868; *Einleitung in die Hl. Schrift des AT.s und NT.s*, Freiburg 1876, 1911⁵, közösen adták ki Hoberg G.; *Assyrien und Babylonien*, Freiburg 1899⁵; *Hdb. zur Vulgata*, Mainz 1904.

Kautzsch, Emil, 1841 Plauen – 1910 Halle. Németország - A gimnáziumot Plauenben végezte, teológiát és orientalisztikát Lipszében tanult. 1863-ban evangélikus teológiai vizsgát tett és filozófiai doktorátust szerzett. 1865-től Lipszében tanított, közben letette a második teológiai vizsgáját. 1869-ben habilitált az ÓSz tanszéken. 1871-ben professzor lett, 1872-ben Baselbe hívták, 1879-től az egyetem rektora volt. 1888-tól Halléban oktatott, 1898–1899 rektor volt. Óriási és nagyhatású tudományos munkásságot hagyott maga után. Halála után jelentek meg forráskritikai munkái, Jóbról és az ÓSz-i költészetről, különösen az Énekek énekéről írott műve. Írt arám nyelvtant, amit később Wilhelm Gesenius dolgozott át. Lefordította az ÓSz-t, ÓSz-i apokrifokat és pszeudepigráfiákat. ~ volt az alapítója és elnöke a német Palesztina-kutatásnak. **Művei:** *De Veteris Testamenti locis a Paulo apostolo allegatis*. Leipzig 1869; *Über einen Codex der 'asrâr el-'arabîje des Ibn el-'Anbârî*, in: ZDMG 28, 1874, 331–344; *Grammatik des Biblisch-Aramäischen. Mit einer krit. Erörterung der aramäischen Wörter im NT*. Halle, 1884, angolul: BROWN, Ch, R. (ford.), *The Aramaic Language*, in: *Hebraica* I, 1884–, 98–115; DELITZSCH, Fr. *Neuer Kommentar über die Genesis*, rez. v. E. K. in: ThStK 62, 1889, 381–398; *Abriß der Gesch. des alttestamentl. Schrifttums nebst Zeittafeln zur Gesch. der Israeliten und anderen Beigaben zur Erklärung des AT*. Halle 1897, angolul: TAYLOR J. (ford.), *An outline of the history of the literature of the Old Testament ...* London 1898, New York 1899; *Die Poesie u. die poetischen Bücher des AT. Sechs Vortr. v. E. K.* Halle 1902; GESENIUS – KAUTZSCH – BERGSTRÄSSER, *Hebr. Grammatik*.

Kayslering, Meyer, 1829 Hannover – 1901?. Németország - Bölcsészdoktor, rabbi. A gimnáziumot szülővárosában végezte, a zsidó tudományokban további képzése a halberstadti Talmud-iskolában, Nikolsburgban és Frankfurtban, Prágában történt. Talmud-tanulmányait Würzburgban végezte, 1851-ben itt kapta meg rabbi-képesítő oklevelét is. 1853-ban a berlini egyetem hallgatója volt, történelem- és bölcsész-tanulmányokat folytatott. 1856-ban a halléi egyetemen bölcsészdoktor lett. 1861-ben meghívták a svájci zsidók rabbijának, ahol az ottani zsidók egyenjogúságáért küzdött. 1863-ban főleg ~ tevékenységének köszönhetően adták meg a zsidóknak a polgárjogot. 1870-ben a pesti zsidó hitközség meghívására hazánkba jött. A *Jewish Enciklopedia* számára írt cikkeket. Tagja volt a madridi királyi akadémiának és az American Jewish Societynek. A szefárd zsidóság kitűnő kutatója volt. **Művei:** *Moses Mendelssohn's philosophische und religiöse Grundsätze mit Hinblick auf Lessing dargestellt, nebst einem Anhang, einige bis jetzt ungedruckte Briefe Moses Mendelssohn's enthaltend*. Leipzig 1856; *Sephardim. Romanische Poesien der Juden in Spanien...* Uo. 1859; *Ein Feiertag in Madrid. Zur Geschichte der spanischportugiesischen Juden*. Berlin 1859; *Geschichte der Juden in Spanien und Portugal*. I. Theil. *Die Juden in Navarra, den Baskenländern und auf den Balearen*. Uo. 1861; *Manasse ben Israel. Sein Leben und*

Wirken. Zugleich ein Beitrag zur Geschichte der Juden in England. Uo. 1861; *Der Dichter Ephraim Kuh. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Literatur.* Berlin 1864; *Zum Siegesfeste. Dankopfer und Danklied von Moses Mendelssohn. Eine Reilique. Zum ersten Male herausgegeben und mit Einleitung versehen.* Uo. 1866; *Geschichte der Juden in Portugal.* Leipzig 1867; *Die rituale Schlachtfrage, oder ist Schächten Thierquälerei?* Aargau 1867; *Das Gotteslicht. Predigt gehalten am 9. Sept. 1868. z. Einweihung der Synagoge zu Basel.* Basel 1868; *Bibliothek jüdischer Kanzelredner. Eine chronologische Sammlung der Predigten, Biographien und Charakteristiken der vorzüglichsten jüdischen Prediger.* Berlin 1870–1872. két évfolyam; *Die Juden in Spanien und Portugal und die Inquisition von Fried. David Mocatto. Aus dem Englischen...* Hannover 1878; *Leben Kalonymos.* Bp. 1878; *Die jüdischen Frauen in der Geschichte, Literatur und Kunst.* Leipzig 1879. (magyarul: *Zsidó nők a történelem, az irodalom és művészet terén ford.* REISMANN M. Bp. 1883. 2 kötet); *Das Moralgesetz der Judenthums in Beziehung auf Familie, Staat und Gesellschaft.* Wien 1882 (név nélkül); *Der Wucher und das Judenthum.* Bp. 1882. (magyarul: *Az uzsora és a zsidóság.* uo. 1882.); *Die Blutbeschuldigung von Tisza-Eszlar.* uo. 1882. (magyarul: *A tiszai vérvád.* uo. 1882.); *Mendelssohn. Gedrucktes und Ungedrucktes von ihm und über ihn.* Leipzig 1883; *Handbuch der israelitischen Geschichte von der Zeit des Bibel-Abschlusses bis zur Gegenwart.* Leipzig 1888. (magyarul: *A zsidók története a bibliai korszak befejezésétől a legújabb korig...* Bp.?).; *Biblioteca espanola-portugieza-judaica. Dictionnaire bibliographique des auteurs juifs, de leurs ouvrages espagnols et portugais et des oeuvres sur et contre les juifs et le judaisme. Avec un aperçu sur la littérature des juifs espagnols et une collection des proverbes espagnols.* Strassburg 1890; *Die fünf Bücher Moses...* Prag 1890–1892; *Dr. W. A. Meisel. Ein Lebens- und Zeitbild.* Bp. 1891; *Gedenkblätter. Hervorragende Persönlichkeiten des 19. Jahrh. In kurzen Charakteristiken.* Leipzig 1892; *Christof Columbus und der Antheil der Juden an den spanischen und portugiesischen Entdeckungen.* Berlin 1894; *Die jüdische Literatur von Moses Mendelssohn bis auf die Gegenwart.* Trier 1896.

Kecskeméthy Csapó István, 1864 Paks – 1938. Magyarország -Bölcsészdoktor, református teológiai tanár. Középiskolába Gyöngyösön és Nagykőrösön járt, 1884–1888 között teológiai tanfolyamot végzett a budapesti református teológiai akadémián. 1888–1890 között püspöki titkár volt; közben a budapesti egyetemen bölcsészdoktor lett. 1894-ben Budán segédlelkész, Pakson lelkész, 1895-ben a Kolozsváron felállított református teológiai fakultás tanára lett, majd Nagyenyeden kisegítő teológiai tanár. 1890-től zsoltárfordításai és cikkei jelentek meg. Ő a „szerzője” az első erdélyi magyar Bibliafordításnak, mely megjelent Kolozsváron 2003. **Művei:** *Énekek éneke.* A nevezetesebb fordítások egybevetésével, bevezetésével és magyarázattal ellátta. Bp. 1890; *Testamentum.* Elbeszélés. uo. 1896. Szerkesztette a *Kis Tükör* c. vallásos időszaki kiadványt (1893–1896); *Zsoltárok első könyve héberből.* Zilah 1910; *Kommentár Hoséa könyvéhez.* Zilah 1913; *Kommentár Mikah és Cefanjáh próféták könyvéhez.* Kolozsvár 1914; *Kommentár Náhum Haggai és Zakarjah próféták könyveihez.* Kolozsvár 1915; *Márk evangélium magyarázatokkal.* Debrecen 1916; *Újszövetségi irodalomtörténet.* Kolozsvár 1921–1922.

Kecskeméti Elek János, 1589 Kecskemét? – 1620. Magyarország - Református lelkész. 1589-ben a debreceni főiskolán, majd 1596-ban a wittenbergi és 1598-ban a heidelbergi egyetemen tanult. 1608-ban sárospataki tanár, 1609-től lelkész, később zempléni esperes lett. 1610-ben jelen volt a nagyváradai zsinaton. 1617-ben Nagybányára ment papnak. **Művei:** *Az Daniel Propheta Könyvenek, az szent iras szerint alo igaz magyarazattya, Mellyet rövid Praedicatiokban foglalt volt Kecskemeti A. Ianos...* Debrecen 1621; *Szent János jelenéseire irott Predicaciok.* Debrecen ?.

Kecskeméti Lipót, 1865 Kecskemét – 1936 Nagyvárad. Magyarország - Bölcsészdoktor és főrabbi. A gimnáziumot szülővárosában végezte, majd a budapesti országos rabbiképzőben folytatta tanulmányait, 1886-ban doktori címet szerzett sémi és modern filológia szakon. 1890-ben rabbivá avatták, a nagyváradai izraelita hitközség főrabbija lett. **Művei:** *Zsidó költökből.* Bp. 1887; *A pokol a középkori zsidó költészetben. A pokol birodalmi. Az elkárhozottak kínszenvedése.* Uo. 1888; Prédikációi közül sok megjelent a nagyváradai izraelita hitközség kiadásában és a *Szabadság és Nagyvárad* c. helyi lapokban. Cikkei a *Magyar Zsidó Szemlében*; a Kisfaludy-társaság *Évlapjaiban*, a *Képes Családi Lapokban*, az *Alföldben*, a nagyváradai Szigligeti Társaság *Évkönyvében* és az Izr. Magyar Társaság *Évkönyvében* jelentek meg.

Kecskeméti Vég Mihály 16. sz.- Magyarország - Talán azonos Végh Mihály módos polgárra, aki 1564-ben Kecskemét főbírája volt. Egyetlen fennmarad ének versőfjéből ismert „Mikoron Dávid nagy búsultában.. kedzetű ének az 55 zsoltár parafrázisa, mely 1561-vagy 567 között készült. A Boroszloói kézirat és a Palatics-Kódex némileg eltérő szövegben őrizte meg. Kodály a *Psalmus Hungaricusban* (1923) felhasználta a szövegét-

Kee, Howard Clark 1920 Beverly-, USA NJ, – Tanulmányait Bryan College BA 1940. Dallas Theol. Sem. ThM 1944. Yale Egyetem PhD 1951. Tanított Pansylvania Egyetem 1951-53. A vallástörténeti intézet vezetője 1989-től Drew Egyetem 1953-68. Újszövetség tanára. Boston Egyetem 1968-88. Bibliai stúdiumok tanára. 1988-nyugdíjas. Ásatásoknál van jelen Heródes Palotájának kiásása, Jerikóban 1949. Sichem, 1958-62. Gerizim , Asdód 1966-67. Pella Jordánia 1967. Szakterülete archeológia és Újszövetség, aporifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Understanding the New Testament* Prentice-Hall 1992. *Medicine, Miracle and Magic in New Testament Time* Cambridge UP. 1986. *Christian Origins in Sociological Perspective* Westminster 1980. *Community of the New Age: Studies in Mark's Gospel* Mercer UP. 1983.

Keel, Othmar 1937 Einsideln-, Németország. - Teológiai tanulmányait 1958-1964 között Zürich, Róma (Angelicum) és Freiburg/Schweiz egyetemein végezte. 1964-ben szerzett teológiai licenciátust Freiburg (Schweiz). 1964-1967 Jerusalem (École Biblique) egyiptológiát tanult valamint Zürich-ben. Távolveleti tanulmány útjain Ägypten, Israel, Libanon, Syrien, Jordanien, Iraq és Iran-ban is megfordult. 1967-ben doktorált Freiburg/Schweiz. Témavezető professzora D. Barthélemy. „Feinde und Gottesleugner. Studien zum Image der Widersacher in den Individualpsalmen“. 1971-1972 postgraduális képzésen volt Chicago/Illinois egyetem keleti intézetében ahol egyiptológiával és ókori keleti művészettörténettel foglalkozott. 1967-1969-től tanított ószövetségi szövegmagyarázatot Freiburg/Schweiz. 1969-1973 professzori kinevezést kapott. 1973-

1977 rendkívüli tanár, 1977 Nyilvános rendes tanár. Szakterülete Kánaán és Izrael valástrénete, a monoteizmus története a biblikus szimbólumok. **Művei:** Feinde und Gottesleugner. Studien zum Image der Widersacher in den Individualpsalmen (Stuttgarter Biblische Monographien 7) Stuttgart 1969. Die Welt der altorientalischen Bildsymbolik und das Alte Testament. Am Beispiel der Psalmen, Zürich/Neukirchen 1972. Die Weisheit spielt vor Gott. Ein ikonographischer Beitrag zur Deutung des mesa“äqät in Spr 8,30f, Freiburg/Schweiz - Göttingen 1974, Bibel. Ein Handbuch und Studienreiseführer zum Heiligen Land. Band 1: Geographisch-geschichtliche Landeskunde, Zürich/Göttingen 1984, Das Hohelied (Zürcher Bibelkommentare. Altes Testament 18), Zürich 1986. Göttinnen, Götter und Gottessymbole. Neue Erkenntnisse zur Religionsgeschichte Kanaans und Israels aufgrund bislang unerschlossener ikonographischer Quellen (Quaestiones disputatae 134), Freiburg i. Br. 1992. Hellenismus und Judentum. Vier Studien zu Daniel 7 und zur Religionsnot unter Antiochus IV. (OBO 178), Freiburg/Schweiz-Göttingen, 2000. Schöpfung. Biblische Theologien im Kontext altorientalischer Religionen, Freiburg/Schweiz-Göttingen, 2002. Kanaan, Israel, Christentum. Plädoyer für eine 'vertikale' Ökumene. Franz-Delitzsch-Vorlesung 2001, Münster i. W. 2002. Mutter alles Lebendigen. Frauen- und Göttinnenidole aus dem Alten Orient Freiburg Schweiz 2004.

Kelemen, Alexandriai (Titus Flavius Clemens), 140-150 k. Athén – 215 Kappadókia. Görögország - Keresztény egyházi író, egyházatya, teológus. Itáliában, Görögországban, Szíriában, Palesztinában tanult, majd Alexandriába ment, ahol magániskolát alapított. 202 k. a Septimus Severus-féle keresztényüldözés idején Kappadókiába menekült. Etikai, teológiai műveket és bibliamagyarozatot írt. ~ az első keresztény tudós, aki a Biblia és a görög filozófia igazságai között megteremtette az összhangot. Szentírásmagyarozata Philón hatása miatt erősen allegorizáló, de teológiai módszere példaszerű. *Hüpotüposzeisz* (Vázlatok) c. munkája a görög bölcselek és a Biblia válogatott részleteihez írott kommentárvázlatok gyűjteménye. Egyéb **művei:** *Protreptikosz* (Intelem a görögökhöz); *Paidagogosz* (A nevelő); *Sztrómateisz* (Szönyeg); *Eclogae Propheticae* (Jegyzetek a prófétákhoz).

Kelemen, Római, latinul: **Clemens Romanus**, 1. sz. vége – 2. sz. eleje. Itália - Görög nyelven alkotó egyházi író, vértanú, római püspök. Irenaeus szerint ~ volt Péter apostol harmadik utóda a római székbén. Egyetlen hiteles írása maradt fenn: egy levél, amelyet a korinthosziakhoz írt (93–97). Ebben a megzavarodott korinthoszi egyházat igyekezett visszavezetni a békére és egyetértésre, bőségesen idézte a Szentírást mint erkölcsi buzdításainak alapját. Az apostoloktól származó egyházi elöljárói hivatal továbbadásáról szóló tanítása igen figyelemreméltó. Számos ~ nevét illetéktelenül használó irat forgott közkézen az ókorban. **Művei:** Minge PL 2.

Kellermann, Ulrich, 1936 Wuppertal-, Németország - Tanulmányait az evangélikus és katolikus teológián Wuppertal-ban kezdte és Tübingen, Bonn, Münster 1956 – 1962 egyeteméin folytatta. 1. teológiai vizsgáját 1962-ben tette le. 1962-1965 Újszövetségi tanszék asszisztense Wuppertal-ban. . teológiai vizsgáját 1965. Teológiai doktorátus 1966 habilitáció 1975 Münsterben. 1970-1992 a hellenista zsidóság történetét tanítja Wuppertal-ban. 1980 –ban kap kinevezést az Ószövetségi tanszékre Münster-be. Az

evangélikus egyház teológiai bizottságának tagja és a biblia teológiai projekt vezetője Göttingen. Főállásban gyülekezeti lelkész 1965 - 1972 Wuppertalban, 1972-től Mühlheim an der Ruhr városban.

Kempinski, Aharon 1938? Haifa-, Israel – Tanulmányait Jeruzsálemben a Héber Egyetemen kezdte és BA archeológiából és asszirológiából 1962-ben. Ma archeológiából 1967. PhD 1975. Az Ancylopedia biblica kiadója 1966-67. szakterülete az Archeológia. Tanított Tübingenben 1975-ben , Tel Avivban 1979-ben Ben Gurion Egyetemen 1979. Harvard Egyetem archeológiai intézetének tanára 1981-82. Ásatásoknál tanácsadó Megiddo 1963. 1965. Tel Massos 1972-75. Vezetője a Bet-Haémeq 1973. Tell Kabri 1975. 1986-88. vezett ásatásoknak. **Művei:** *Megiddo: A City State and Royal Center in North Israel* Beck, 1989. *The Architecture of Ancient Israel* 1987. *Syrier aund Palastina (Kannan) in der Itzen phase der Mittelbrone II. B. Zeit* Bamberg, 1983. *The Rise of an Urban Culture- Palestine in the Third Millenium B.C.* IES Stud. 4 1978

Kempis Tamás, névváltozata: **Thomas Hemerken, Malleolus**, 1380 Niederrhein Kempen – 1471 Agnetenberg. Hollandia . Testvérével együtt az Ágoston-rendi laikus testvérek közé lépett, 1392-ben az könyveket írtak, bibliai szövegeket magyarítottak és elmélkedtek. 1414-ben pappá szentelték. A befelé forduló misztika tanulmányozásának szentelte életét, életrajzírói dicsérték szigorú aszketikus szemléletét, hallgatóságát és istentisztelet-szeretetét. Írásainak egy része a Szentírást magyarázta lelki értelemben. A lelki életbe bevezető írásai gyengéd misztikától áthatottak. 1427-ben legismertebb műve, a *Krisztus követése (Imitatione Christi)* az ellenreformáció legfontosabb írata lett. Loyolai Ignác az alap gondolatokat átvette a maga lelkigyakorlatos könyvébe. Még a lutheri reformáció misztikus irányzata is megjelentette a művet. Magyarra először Pázmány Péter fordította. A katolikus spirituális egzegézisre erősen hatott. **Művei:** SOMMMALIUS, E. (szerk.), *Thomas Malleoli 'a Kempis opera omnia*. 3 kötet. Antwerpen 1601–1607; GRUBE, K. (szerk.), *Chronicon Windeshemense*. Halle 1886; POHL M. J. (szerk.), *Opera omnia*. 7 kötet. London 1902–1922; DELAISSÉ, L. M. (szerk.), *Le manuscrit autogr. de Th. à Kempis et »L' Imitation de Jesus-Christ«*. 2 kötet. Paris 1956 JANOWSKY H.N. – GROOTE, G. (szerk.), *Thomas von Kempen und die Devotio Moderna*. Olten 1978; MEYER, W. (szerk.), *Die Nachfolge Christi*,²1990; Magyar fordításairól ld. KISS J., EphK 1885. 4. sz. 233–243, továbbá: *The Chronicle of the Canons Regular of Mount St. Agnes*. London, 1906. 1898; *Négy könyve Krisztus követéséről* Nagyvárad 1897. *Krisztus követése*. Bp. 1929;.. *Krisztus követéséről* Pázmány Péter ford. Bp., 1943. *Krisztus követése*. Roma 1960. *Isten felé : kis rózsakert* ford. Sarbak Gábor Bp., 2005

Kenessey Béla, 1858 Szeged – 1918 Kolozsvár. Magyarország - Református teológiai tanár, püspök. Tanulmányait Budapesten végezte, 1877-ben az egyetem bölcsészkarára, 1879-ben a teológiai akadémiára iratkozott be. 1881–1882-ben az utrechti egyetemen tanult. Egyetem után segédlelkész és teológiai tanár lett, majd tanár a bibliai tudományok tanszékén. 1886-ban pappá szentelték. 1891-ben a dunamelléki egyházkerület aljegyzője lett, 1889–1895 között a magyar protestáns irodalmi társaság titkára is volt. 1895-ben a kolozsvári teológiai akadémia igazgatója, 1896-ban az erdélyi egyházkerület igazgatótanácsi tagja lett. 1899-ben egyházi főjegyző, 1901-től a konvent tagja, 1908-tól püspök az erdélyi egyházkerületben. **Művei:** *János evangéliumának isagogikai*

ismertetése. Bp. 1884; *Az ótestamentum paedagógiája*. Bp., 1887; *Hexateuch előállítás*. Bp., 1888; *Női jellemképek a Bibliából*. Bp., 1890; *Károlyi-émlékkönyv*. Bp., 1890; *Keresztyén tanítások*. Bp., 1892; *A Biblia nőalakjai*. Bp., 1894. Szerkesztette a Magyar protestáns irodalmi társaság kiadványait (1890–1894) és a *Prot. Árvaházi Naptárt* (1892–1897). Cikkei a *Prot. Egyh. és Iskolai Lapban*, a *Prot. Közlönyben* jelentek meg. A Károly bibliafordítás átdolgozásában (1890) is részt vesz, a *Bírák* könyvének és a *Királyok* két könyvének fordításával.

Kenneth A. Kitchen 1932- Anglia - A bibliai történelem nagy szakértője és az egyiptomi harmadik birodalom korából (Kr.e. 1100–650) publikált mintegy 250 könyvet és újságcikket 1950-es években. Psusennes I és Amenemope és Osorkon III Takehot III, valamint Shebitku a 25t, dinasztia korából Kr.e. 702 körül. Az Újbirodalomból II. Ramszesz életét megírta 1982-ben, amely az Ószövetségé kutatók számára nagy kihívást jelentett. 2003-ban megjelent könyvében számos ponton az Ószövetségi szentírás értesüléseit rehabilitálta, az egyiptomi forrásokból igazolva Dávid korai uralkodását és vizsgálta Sosenk Karnakban található sztéléjét is, a TEL-DAN kifejezést azonosította Dávid házával és vizsgálta a Méscha követ is. Evangélikus kutatónak tartja magát és elfogadja a dokumentum hipotézist (JEDP) a pentateuchus forrásainak. **Művei:** 2003. *On the Reliability of the Old Testament*. Grand Rapids and Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company. 1999. *Poetry of Ancient Egypt*. Jonsered: P. Aströms förlag. 1996. *The Third Intermediate Period in Egypt (1100–650 BC)*. 3rd ed. Warminster: Aris & Phillips Limited. 1994. *Documentation for Ancient Arabia. Part 1: Chronological Framework and Historical Sources. The World of Ancient Arabia 1*. Liverpool: Liverpool University Press. 1982. *Pharaoh Triumphant: The Life and Times of Ramesses II, King of Egypt*. Monumenta Hannah Sheen Dedicata 2. Mississauga: Benben Publications. 1977. *The Bible In Its World*. Exeter: Paternoster. Downers Grove: InterVarsity Press 1978. *Ramesside Inscriptions: Historical and Biographical*. 8 Vols. Oxford, 1966.

Kennicott, Benjamin, 1718 Tontes– 1783 Oxford. Anglia - Könyvtáros. 1770-ben az oxfordi Christ Church-ben lett kanonok. ÓSz-i kéziratokat vetett össze a Szamaritánus Pentateuchus kódexeiből és a Talmud ÓSz-i idézeteiből. Meghatározta azt amódszet, ahogyan a héber Biblia szövegét a mássallhangzós szövegekkel mind a mai napig összevetik. **Fő műve:** *Vetus Testamentum hebr. Cum variis lectionibus*. Oxford 1776–1809.

Kenyon, Dame Kathleen Mary 1906 London – 1978 Erbistock Anglia - Régész, a legjelentősebb Palesztina-kutatók egyike. Oxfordban tanult, ott lett az egyetem archeológiai kutatásainak vezetője. 1930-ban kezdte Palesztina-kutatásait, a feltárás stratégiáját ma a tudományban Wheeler-Kenyon módszernek hívják. A Jerikó-ásatások, majd 1952–1958, illetve 1961–1967 között a Jeruzsálemben végzett feltárásai ismertebbek. Jerikót a világ legrégebbi városának deklarálta, s ezzel József hadjáratának (József 6) újradatálását is kezdeményezte, kimutatva, hogy a város fala kb. 300 évvel régebbi, mint azt korábban gondolták (középső bronzkor, kb. Kr. e.1500). A Jerikónál meghatározott kronológia lett a viszonyításai alapja számos más palesztinai ásatásnak is, pl. a jeruzsálemi Ofel vagyis a Templomdomb déli része datálásának is, amely 10. sz.-i

„Dávid város”. 1951-ben vezette a British School of Archaeology in Jerusalem intézetet, majd megalapította a British Institute at Amman for Archaeology and History intézetet. Összefoglaló műveiben (*Beginning in Archaeology*, 1952, *Digging up Jericho*, 1957, *Jerusalem – Excavating 3000 Years of History*, 1967 és *Digging up Jerusalem*, 1974) számolt be ásatásairól. ~ munkássága vitákat szült a palesztinai archeológia korszakait illetően. **Művei:** *Jericho, Enc.Arch.Exc.* II, 1976. 550–564; *Jerusalem, Enc.Arch.Exc.* II, 1976. 591–597; *The Date of the Destruction of Iron Age Beersheba*, PEQ 109, 1977, 63–64; *The Bible and Recent Archeology*. London 1978; *Jericho, The int. standard Bible enc.* II, ³1982; LORD N. J. H – WESTERN, A. C., *A Bibliography of Kathleen M. Kenyon up to 1975*, in: ROGER, P. – MOOREY, S. – PARR, P. J. (szerk.), *Archeology in the Levant - Essays for Kathleen M. Kenyon*. London 1978; *Jericho* I. 1960; II. 1964; III A és B. 1981; IV. 1982; V. 1983; TUSHINGHAM, A. D., *Excavations in Jerusalem. 1961–1967*, I. 1985. **Irodalom:** BASOR 232, 1978, 3–4 (DEVER, W.G.); ZDPV 94, 1978, 178 (KUSCHKE, A.); PEQ 111, 1979, 3–9 (ROGER, P. – MOOREY, S.); AfO 26, 1978/79, 238– (WESTERN, A. C.); ADAJ 21, 1976; Proc.British Academy 71, 1985, 555–582 (TUSHINGHAM, A. D.); HOLLAND, Th. A., *Kathleen Kenyons excavation records and their publication*, Levant 12, 1980. IV–V; HUCKABAY, G. C. *An analysis of the methodology of Kathleen M. Kenyon in relation to biblical archaeology in Palestine with a focus on Jericho*, London 1984; CHAPMAN, R. L., *Excavation techniques and recording systems, a theoretical study*. PEQ 118. 1986. 5–26; ROGER, P. – MOOREY, S., *Preface to the New Edition*, in: MOOREY, *The Bible and Recent Archaeology*. London 1987. 7–12.

Kenyon, Frederic George, 1863 London – 1952 Godstone, Anglia - Papyrológus, paleográfus és szövegkritikus. Anyai nagyapja híres ókorkutató volt, de nagy hatással volt rá a család napi bibliaolvasása is. Tanulmányait Maidenheadben és Winchesterben folytatta. 1882-ben a New College in Oxford hallgatójaként ÚSz-i kutatásait Máté evangéliumára szűkítette. 1888-ban a Magdalen College in Oxford hallgatója és a kéziratok osztályán asszisztens lett. 1889-től négy évtizeden át dolgozott a British Museumnak, a kisebb görög kéziratokat katalogizálta. 1909-ben a British Museum zárt könyvtárának irányítását is átvette. 1903-tól a Brit Akadémia tagja, 1917–1921 között elnöke, 1934–1939 között az Antik Társaság elnöke volt. Munkássága új lendületet adott a bibliai kéziratok és kiadások publikálásának és kutatásának. 1895-ben a szövegkritikát jelentősen előrevitték az *Our Bible and the Ancient Manuscripts* és 1901-ben a *Handbook to the Textual Criticism...* c. művei. 1911-ben a *Guide to the Manuscripts and Printed Books...* c. munkáját az angol King James Bible fordítás 300 éves jubileumára adta ki. 1933-ban tanulmánya jelent meg a Codex Sinaiticusról. Megszervezte az Oroszo.-ból történő kódex-vásárlásokat és megszerezte hozzá a pénzt is. 1933–1941 között ~ nevéhez fűződött a Chester Beatty papirusz publikálása. A 3. századi 46 papirusz 200 töredékének kiadása jelentősen megváltoztatta a bibliai kézirat-kutatást és a Biblia korai korszakáról alkotott véleményeket. 1937-ben ennek a munkának az eredménye volt a *The Text of the Greek Bible*, amely számos területen érintette a LXX kézirateit is, ezzel közvetve az ÚSz-i szövegtanúkra is rávilágított. **Művei:** *Comparison of ancient and modern political oratory*. London 1889; *Herodas facsimile of papyrus CXXXV in the British Museum*. London 1892; *A medical papyrus in the British Museum*: CIR 6, 1892, 238–240; *Two new manuscripts in the British Museum*: JP 22, 1894, 238–261; *A rescript of Marcus Antonius*: CIR 10, 1894, 476–478. **Szövegkiadásai:** Papirusz-kiadások (részben

kommentárokkal ellátott fordítások): *Aristoteles, Athenaiion politeia. De re publica Atheniensium*. London 1891, ²1891, ³1892; *Aristotelis respublica Atheniensium*, in: *Supplementum Aristotelicum*. Editum consilio et auctoritate academiae litterarum regiae Borussicae III, 2. London 1903; *Aristotle, On the Athenian Constitution* [angol fordítás]. London 1891, ²1895; OCT, 1920; *Classical Texts from Papyri in the British Museum. Including the Newly Discovered Poems of Herodas*. London 1891; *Hyperidis Orationes et Fragmenta*, 1892; OCT, 1907 (utánnomás: 1963); *Hyperides. The Orations against Athenogenes and Philippides*. London 1893; *Anonymi Londinensis ex Aristotelis latricis Menomis et aliis Medicis Eclogae*, in: *Supplementum Aristotelicum...* III, 1, 1893 (utánnomás: 1961); *Greek Papyri in the British Museum* I, 1893. II, 1898. III (társszerző: BELL, H. I.). London 1907; *The Poems of Bacchylides*. London 1897; *Faksimiles of Biblical Manuscripts in the British Museum*. London 1900; *Facsimiles of Ancient Manuscripts*. London 1903; *The Codex Alexandrinus* (royal ms. 1 D V-VIII). London 1909; *The Chester Beatty Biblical Papyri. Descriptions and Texts of Twelve Manuscripts of the Greek Bible* I. *General Introduction*, 1933. II. *The Gospels and Acts*, 1933. III. *Epistles of Paul and Book of Revelation*, 1934. IV. *Two Codices of Genesis*, 1934; V. *Nombres and Deuteronomy*, 1935; VI. *Isaiah, Jeremiah, Ecclesiasticus*, 1937. VII. *Ezekiel, Daniel, Esther*, 1937. VIII. *Enoch and Melito*, 1941.

Kepler/Kepler, Johannes, 1571 Weil – 1630 Regensburg. Németország - Asztrológus és matematikus. Leonberben járt a latin iskolába, majd Stuttgartban tanult. 1584-ben kolostori iskolába iratkozott be. 1586-ban Maulbronnban evangélikus szemináriumba lépett. 1588-ban Tübingenben tanult matematikát és asztrológiát Kopernikustól, aki már nem a heliocentrikus, hanem a geocentrikus világgépet tanította. 1591-ben magiszteri fokozatot kapott, majd teológiát és ezegézist tanult. Tanításai a kor keresztény hitvallásától eltértek, ezért vidékre küldték matematikát tanítani: Stájerországban, Grazban lett tanár. Kepler építette fel a Kopernikustól tanult heliocentrikus világgépet. 1598-ban a császári matematikus, Tycho de Brahe Prágába hívta, de csak rövid ideig dolgoztak együtt az asztronómia megújításán, mert de Brahe a geocentrikus világgépet mellett kötelezte el magát. Kepler 1600-ban áttért a római katolikus hitre. 1601-ben II. Rudolf császár de Brahe halála után ~t nevezte ki udvari asztrológusának. ~ Kopernikust korrigálta az égitestek pályájáról szóló tételében (ellipszis, középpontjában a Nap áll). 1612-ben Mátyás, az új császár is alkalmazta udvari matematikusnak. A württembergi tanács az utolsó vacsora tana miatt kizárta tagjai közül, Linzben pedig anyját vádolták meg boszorkánysággal – hosszú fogságra ítélték, 1621-ben kiszabadult. Kereste a kapcsolatot a bibliai teremtés-elbeszélés és a saját elképzelései között. Számára a természet könyve és a Biblia együtt szolgálták az igazságot az üdvösségtörténet esetében. ~ szerint a Biblia nem korlátozta a későbbi természettudományos felfedezéseket, hanem képes beszédben szólt a kezdetekről, mivel az emberek üdvösségére és nem a természettudósok eligazítására szolgált. **Művei:** FRISCH, Chr. (szerk.), *Joannis Kepleri Astronomi opera omnia*. 22 kötet. München 1937–; LIST, M., »*Bibliographia Kepleriana*« München 1967-1975, in: *Four Hundred Years. Proceedings of Conferences held in honour of J. K.* Ed. by Arthur Beer and Peter Beer (Vistas in Astronomy 18, 1975), 955–1003; Martha List, *Bibliographia Kepleriana - Supplements and continuation*. München 1975–1978,

Kerekes Károly OCist, 1918 Kistálya –, Magyarország - Iskoláit Egerben és Budapesten végezte a ciszterciánknál, 1937–1945 között a ciszter rend tagja, 1947-ben pappá szentelték. 1944-ben tanárképző főiskolát végzett, görög-latin szakos tanár lett. 1945-től gimnáziumi tanár Egerben, 1948-tól Budapesten. 1950-ben, a szerzetesek szétszórása után orosz tanár lett Adonyban és Belojaniszbán (Mo-i görög kolónia), illetve Szomolyán. 1957-től könyvelőként dolgozott Pannonhalmán a szociális otthonban, majd káplán lett Baján, 1961-ben Jánoshalmán, 1964-ben Akasztón, 1966-ban Dunapatajon, 1967-ben Jánoshalmán, 1970-ben Bátyán, 1971-ben Kalocsán. 1973–1983 között a Szegedi Hittudományi Főiskolán biblikus tanár volt, 1987-től zirci apát. **Művei:** *Bilincstépő és rácsszagató zsoltár*. Bécs 1990. *Daloljunk az Úrnak. Népdal zsoltárok*. Bécs. 1975. *Hitünk és Életünk. Hittankönyv*. Bp. 1984.

Keresztes József, 1846 Csombord – 1888 Nagyszében. Magyarország -1853–69 Nagyenyeden, majd Tübingen, Utrecht és Lipcse egyetemén tanult, elsősorban keleti nyelveket és bibliatudományt. 1873-ban tanársegéd, 1879-től tanár a nagyenyedi teológián. **Művei:** *Teljes Biblia tudományos fordítása – kéziratban. Néhány szó az újabb Bibli fordításról*. Kolozsvár 1874; *Mózes éneke*. Egyh. és Isk. Szemle. 1876; *Debóra dalának ismertetése*. Kolozsvár 1878; *Az Újszövetség bevett fordításának átdolgozása*. Kolozsvár 1878; *A prófétaság eredete és működése Izraelben*. Kolozsvár 1880.

Keresztes Pál, 1945 Dunaföldvár –, Magyarország - Gimnáziumot a kecskeméti piaristáknál végzett, 1965–1969 között teológiai tanulmányokat a budapesti Hittudományi Akadémián folytatott, a pécsi egyházmegye papja, 1970-ben teológiai doktor lett. Káplán volt Siklóson, plébános Pakson. 1985-ben Pécsen létrehozta a levelező teológiai tanfolyamot, a szentírási bevezető és egzegézis tanára volt. 1990-ben szerepet vállalt a Pécsi Hittudományi Főiskola megszervezésében, a tantestület felállítása ~ nevéhez fűződik. ÚSz-i szentírástudományt, ÓSz-i bevezetőt és egzegézist is előadott. **Művei:** *Biblikus hit a szinoptikusoknál és János evangéliumában*. Bp. 1970; lefordította LOHFINK, G. *Jetzt verstehe ich die Bibel* c. könyvét. Pécs 1976; WEISER, A. *Was die Bibel Wunder nennt* c. könyvét. Pécs 1978. *A makarizmoszok Máténál*. Bp. 1988; *Prófétaság Izraelben*. Bp. 1990; *A Jelenések könyve. Főiskolai jegyzet*. Pécs 1991; *Katolikus levelek. Főiskolai jegyzet*. Nyíregyháza 1993; *A hegyi beszéd egzegézise. Főiskolai jegyzet*. Pécs 1994; *Jézus természeti csodái*. Szeged 1998; *Lukács legismertebb példabeszédei. Főiskolai jegyzet*. Pécs 2002; *Ki volt az Igazság tanítója?* in: *Akik az igazságra oktattak sokakat...* Bp. 2005. 139–148.

Kerinthosz, 1. sz. Palesztina - Zsidó-keresztény eretnek az 1. század végén. Egytomban és Kis-Ázsiában tanított, találkozott János apostollal, ahogyan erről Iraeneus *Adv. Haer.* 1,26. művében írt. Tanítása szerint az univerzum az Istentől eltávolodott erő műve, Jézus csak Máriának és Józsefnek a gyermeke volt, és a Jordánban való megkeresztelkedéskor szállta meg a lélek, ettől kezdve prófétált. A bibliai tudósítások a hívektől eltérő interpretációjának korai megtestesítője, saját zsidó szellemű evangéliumot állított össze. Régi egyházi hagyomány szerint ellene irányult a kanonikus János evangéliuma. Nézeteit az ókeresztény apologetika iratai (Szmürnai Szent Polükarposz, Szent Ireneus, Epiphániosz, stb.) ismertetik, művei elvesztek. Biblikus tanaira a 20 században figyeltek fel újra, ahol Jézussal egyenrangú vallásalapítónak igyekeznek beállítani. Többek között

ellenében fogalmazódott meg a Hittani Kongregáció Dominus Jesus nyilatkozata Róma 2000..

Kern-Ulmer, Brigitte, A.A. 1951 Braunschweig-, Németország – Tanulmányait Frankfurtban a Goethe Egyetemen kezdte és MA 1980. PhD judaisztikából 1985. Tanított Goethe Egyetemen 1980-86. Heidelberg judaisztikai szemiáriumot vezetett 1986. Hebrew Union College 1991- **Művei:** “*The Midrashim for Haukkah: A survey and a Sample Analysis*” in Approaches to Ancient Judaism N.S. III. Scholars 1993. *Gattungstheorie und rabbinische Literature*” *Linguistica Biblica* 61 (1988) *Discussionsbeiträge aus dem Juedischen Lehrhaus in Frankfurt am Main*. Lehraus, 1986.

Kertelge, Karl, 1926?-, Németország - katolikus egzegézis-professzor. 1969-től a münsteri teológiai fakultáson tanított, továbbá Trierben a Újszövetségi teológiai fakultáson 1976-ban. A katolikus újszövetség-kutatók társaságának elnöke volt 1971–1979 között. Legfőbb kutatási területe Márk evangéliuma és a páli teológia, valamint a teológia és őskereszténység története. **Művei:** *Rechtfertigung bei Paulus*. Freiburg 1967; *Die Wunder Jesu im Markusevangelium*. München 1970; *Der Brief an die Römer* Leipzig 1970. *Gemeinde und Amt im Neuen Testament* Leipzig, 1975. *Grundthemen paulinischer Theologie*. Freiburg 1991; *Das Kirchliche Amt im Neuen Testament*. Freiburg 1997; *Zur ökumenischen Debatte um die "Rechtfertigung"* Wiesbaden, 2001 *Der Prozess gegen Jesus : historische Rückfrage und theologische Deutung* Freiburg im Breisgau Herder, 1988 *Das Gesetz im Neuen Testament* Freiburg, 1986 *Ethik im Neuen Testament* Freiburg 1984 *Rückfrage nach Jesus : zur Methodik und Bedeutung der Frage nach dem historischen Jesus* Freiburg, 1977. *"Rechtfertigung" bei Paulus : Studien zur Struktur und zum Bedeutungsgehalt des paulinischen Rechtfertigungsbegriffs* Münster 1971.

Kessler, Rainer 1944 Bad Schwalbach, Németország – Evangélikus teológiai tanulmányait Mainz, Hamburg és Heidelberg 1964-1969 között végezte. Diplomáját 1972 Heidelberg Hans Walter Wolff-nál szerezte. Hessen-Nassau egyházkerülethez tartozik 1973-1975. teológiai vizsga 1974 Lelkész avatás 1975. Szünetelteti egyházi szolgálatát 1975-1983 között. Tudományos asszisztens Bethel-ben 1987-1991. Vendég szemeszter Chilében 1989. Habilitációja Ószövetségből 1991. Lelkész és magántanár Frankfurt am Main-ban 1991-1993. Nyilvános rendes tanár Marburg Ószövetség tanszék 1993. Vendég előadások Bogotá/Kolumbia 2003 Délamerika Universidad Javeriana 2004 , Stellenbosch/ Dél-Afrika 2005. A Pentateuchus forrásaival foglalkozik. **Művei:** *Staat und Gesellschaft im vorexilischen Juda*. Vom 8. Jahrhundert bis zum Exil: SVT 47, Leiden 1992. *Micha: HThKAT*, Freiburg 1999. *Die Ägyptenbilder der Hebräischen Bibel. Ein Beitrag zur neueren Monotheismusdebatte*: SBS 197, Stuttgart (2002) *Sozialgeschichte des alten Israel. Eine Einführung*, Darmstadt 2006. *Gotteseirdung. Beiträge zur Hermeneutik und Exegese der Hebräischen Bibel*: BWANT170, Stuttgart 2006.

Kidd, Reggie M., 1951 Gainesville-, USA FL., - Tanulmányait a College of William and Mary AB 1973. Westminster Theol Sem MAR 1975. 1975. Teológiai MA fokozatot. 1977. Duke Egyetem PhD 1989. Tanított Duke Egyetem teológiai fakultásán 1981-86. Chapel Hill Intézetben 1986-90. Reformed Theol. Sem. Orlando 1990-

Újszövetség tanára. **Művei:** *Wealth and beneficence in the pastoral Epistles: An Bourgeois*” From of Early Christinnity ? SBL Diss Sr. 122. Scholars 1990.

Kierkegaard, Søren, 1813 Koppenhága – 1855 Koppenhága. Dánia - Evangélikus költő és filozófus. Koppenhágában tanult teológiát, filozófiát és esztétikát. A nemzeti liberális hetilap tárcaírója, majd rövid ideig lelkész is volt, de satírikus cikkei miatt elvesztette egyházi állását. Schelling pozitív filozófiájából és Trendelenburg ismeretelmélete alapján építette egzisztencialista filozófiáját és valláskritikáját. Az egzisztenciális bibliaértelmezés előfutárának tekinthetjük. **Művei:** *Filozófiai morzsák* Budapest : Göncöl, 1997 *Az ismétlés* Bp., 1993 *A szorongás fogalma* [ford. Rácz Péter] Bp : Göncöl, 1993 *Önvizsgálat ; Isten változatlanága*; [bev. Jelenits István ; ford. Zeberényi Lajos] Bp. 1993. *A csábító naplója : mesék az emberi szívről*; [vál., ford., utószó Angelisz Irini] Szada : Kassák, 2004 *Egy még élő ember írásaiból ; Az irónia fogalmáról*; [ford. Soós Anita, Miszoglád Gábor] Pécs, 2004 *Vagy-vagy* ; [ford., jegyz. Dani Tivadar] Bp., 2001. *L'École du Christianisme : Exercice dans le christianisme par anti-climacus* Pared, 1936. *Christliche Reden*; übers. Wilhelm Kütemeyer Göttingen 1955 **Irodalom:** SZEBERÉNYI L. Zs., *Kierkegaard élete és munkái*. Bp. 1937; TAVASZY S., *Kierkegard személyisége és gondolkodása*. Bp. 1930. Brandenstein Béla *Kierkegaard : tanulmány / Bp. : Kairosz, 2005. Thiel Katalin: Maszkjáték : Hamvas Béla Kierkegaard és Nietzsche tükrében* Veszprém, 2002. Joós Ernő: *Isten és Lét : Körséta Heidegger, Kirkegaard, Nietzsche és más filozófusok társaságában*. Sárvár : Sylvester János Könyvtár, 1999. Gyenge Zoltán: *Kierkegaard és a német idealizmus* Szeged : Ictus, cop. 1996. Garff, Joakim: SAK : *Sören Aabye Kierkegaard : életrajz* [ford. Bogdán Ágnes és Soós Anita] Pécs, 2004. Schulz, Walter: *Sören Kierkegaard : Existenz und System* Neske, 1967 Lögstrup, Knud Ejler: *Auseinandersetzung mit Kierkegaard* München 1968. Dévény István: *Sören Kierkegaard Máriabesnyő* ; Gödöllő, 2003.

Kimchi, David, 1160 – 1235 (?) Narbonne, Franciaország - A héber nyelvű enciklopédia szerzője, amely évszázadokon keresztül volt alapmű az európai zsidóság körében. Számos alkalommal váltot ki heves kritikát a keresztény szakértők körében a zoltárokhöz és a prófétai szövegekhez (pl. Izajás 2,1sköv., Zsolt 22,1sköv., Zsolt 110,1 stb.) fűzött megjegyzéseivel, másrészt viszont munkája alapvető segítséget nyújtott a héber szövegek értelmezéséhez. A szombatos magyar Péchi Simon is használta zoltárkommentárját. Főleg azon állításait vették rossz néven a keresztény szerzők, amelyekben azt bizonyította, hogy az egyház nem tekinthető igaz Izraelnek. Ezt a vitairodalmat és zoltárkommentárjait Lipmann Mühlhausens *Sefer ha-Nizzahon* címen tette közzé Altdorfban (1644). Ez lett a kiindulása a zsidó–keresztény vitairodalomnak és a későbbi zsidó–keresztény összecsapásoknak is. **Irodalom:** BACHER, W., *Hebräische Sprachwissenschaft*, Leipzig 1910; FINKELSTEIN, L., *The Commentary of David Kimchi on Isaiah*. Leipzig 1926; DÜBNOW, S. Dub, *Weltgeschichte des jüdischen Volkes*. Berlin 1926–; GRAETZ, H., *Geschichte der Juden*. Leipzig 1853–.

King, George A. F. 1909 Perth, Skócia – Tanulmányait a Galsgow Egyetemen kezdte (Skócia) MA klasszikus nyelvektől 1930 MA szemita nyelvekből. 1932 BD Tanított Knoc College Új Zéland 1947-58. Ószövetség professzor Pacific Theol. College Fiji,

1965-72. McCronik Theol Sem vezetője 1960-65. Ószövetség tanár Szt. Andrews Egyetem, Skócia 1959-60 lektor szemita nyelvek. Szakterülete héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** *Theology as Narration: A Commentary on Exodus*. Handsel/Eerdmans, 1976. *Deutero-Isaiah: A Theological Commentary*. Abingdon, 1965. *A Christian Theology of the Old Testament* 1959.

King, Philip J., 1925 Newton-, USA MA., – Tanulmányait a St. John Sem. College AB 1945. Amer katolikus Egyetemén STL 1954. Róma Biblikus Intézet SSL 1957. Lateráni Egyetem STD 1959. Tanított Boston Egyetemen Biblikus tudományokat 1974-77. Archeológiát 1985- Ásatásokata vezet Tell er-Rumeith, Jordánában 1967.-ben Tell Taanach Nyugati parton 1968-ban. Tell Gezer 1968-69. Tell el-Hesi Israel 1970-71. Wadi el-Jubah Észak Jemenben 1984. Szakterülete az archeológia és a héber Biblia. **Művei:** *Jeremiah: AN Archeological Companion* Westminster /John Knox 1993. *Amos, Hosea, Micha – An archeological Companion*. Westminster, 1988. *The Book of Numbers. OT Reading Guide*, 1966. *The Book of Psalms*, 1962.

Kirchschlager, Walter 1947. Kamegg-, Ausztria – Tanulmányait a Gergoriana Egyetem Róma ahol bölcész BA 1968. Bécs ThD 1972. habilitáció 1981. Bécsben tanít Semináriumban 1970-73. Bécsi Egyetemen Újszövetségi 1972-79. A fenőtt teológiai képzés vezetője Lucerne 1982- Tanszékvezető és rektor 1990-93. Újszövetség a szakterülte. **Művei:** *Gott Spricht verbindlich* Paulusverlag 1992. *Die Anfänge der Kirche Styria* 1990. *Ehe und Ehescheidung im NT* Herold 1987. *Dogmatische Konstitution über die Göttliche Offenberugs Dei Verbum* Kommentára Katholisches Bibelwerk 1985.

Kislev, Modechai E., 1937 Haifa, Izrael – Tanulmányait Jeruzsálemben a Héber Egyetemen kezdte MSc 1963. PhD 1972. Tanított Héber Egyetem Jeruzsálem 1961-71. Bar-Illionisan Egyetem 1973-90. Szakterülete archeológia és héber Biblia, apokrifok és post biblikus tanulmányok. **Művei:** *Vegetal food of Bar Kohba Rebels at abi'or Cave near Jericho Rv. Of paleobotny and palynology* 73. 1992. “*Pinus pinea in Agriculture, Culture and Cult*” – *Forschungen und Berichte zut Vor- und Frühgeschichte* in Baden-Württemberg 31. 1988.

Kiss Arnold, 1869 Ungvár – 1929 Bp. Magyarország -Bölcészdoktor, főrabbi. A gimnáziumot Nagybecskerekén és Budapesten, az országos rabbiképző intézetben végezte. Ugyanitt teológiát, a budapesti egyetemen pedig bölcészetet hallgatott. 1893-ban bölcészdoktor, 1894-ben rabbi lett, majd a zsolnai izraelita hitközség főabbijának választotta. 1896-ban a veszprémi hitközségben, 1901-ben Budán lett rabbi. A rabbiképző vezetőségének és a Juda Halevi társaságnak a tagja volt, imakönyvei több kiadást értek meg. Jelentős költő. **Művei:** *Sámuel Hallevi Hannagid Ibn Nagdela élete és munkái*. Budapest 1893; *Emlékbeszéd Kossuth Lajos fölött*. uo. 1894; *Mirjam. Imádságos könyv nők számára*. Veszprém 1897; *Két hajó*. uo. 1897; *Mene, Tekel, Ufarszin*. Uo. 1897; Cikkei és költeményei az *Egyenlőségben*, az Izraelita M. Irodalmi Társulat Évkönyvében (1896–1898), a *Jövőben* (1897), a *Magyar Zsidó Szemlében* (1897–1898.); a *Képes Családi Lapokban* (1891–1893) stb. jelentek meg.

Kiss Jenő, 1889 Szombathely – 1978 Sopron. Magyarország - A gimnáziumot szülővárosában végezte, teológiát Sopronban és külföldön tanult. 1913-tól a soproni akadémián, 1913-ban helyettes tanár lett, 1918-ban pedig rendes tanár ugyanott. Közben már 1917-től Pécsett is tanított. 1925-ben doktorált. **Művei:** *Izrael vallásának viszonya a többi sémi népek vallásához.* Sopron 1918; *Pál apostol teológiájának eredete.* Debrecen 1925; *Adalékok Pál apostol leveleinek újabb vezetéskritikai történetéhez.* Debrecen 1926; *Péter apostol három arcképe az Újszövetségben.* Debrecen 1933; *Jézus feltámadása.* Szentgotthárd 1934; az Újszövetség átdolgozása Daxer György kéziratának felhasználásával. Sopron 1941; *Újszövetségi görög-magyar szótár.* Debrecen 1935; *A reformáció alapigazságai a Római levél tükrében.* Bp. 1935.

Kistemaker, Johannes Hyazinth, 1754 Nordhorn – 1834 Münster. Németország - Egzegéta. 1777-ben pappá szentelték, 1795-ben az egzegézi professzora lett Münsterben, 1823-tól kanonok. 1794–1819 között gimnáziumigazgatóként részt vett a westfáliai felsőoktatási reformban. A racionalizmus ellen fordult, ÓSz-i szemléletet barátja, B. Overberg és a Gallitzin-kör határozta meg. **Művei:** *Die Heillilgen Schriften des NT.* 7 kötet. Münster 1818–1824; *Biblia sacra Vulgata editionis* Münster 1824.

Kitschen, Kenneth A., 1934? Aberdeen, Skócia – Tanulmányait Liverpool Egyetem BA Egyitológiából és szemita tanulmányokból 1956. PhD 1974. Tanított Liverpool Egyetem 1957-87. Egyitomi és Kopt írárok szaiértője 1987-től. Egyitológia professzora ásatások vezetője Ramesside feliratok, 1962-76. Szakterülete archeológia, anatólia tanulmányok és héber Biblia, szemita nyelvek szövegek és feliratok. **Művei:** *Pharaoh Triumphant Ramses II.* Aris and Phillips, 1982. *The Bible in its World.* Paternoster, 1977. *Ramesside Inscritpion I-VIII* Blackwells, 1969-90.

Kittel, Gerhard, 1888 Breslau – 1938 Tübingen. Németország - Evangélikus ÚSz-kutató. 1926-tól professzor Greifswaldban, 1945-től Tübingenben. A náci rezsim idején *Die Judenfrage* c. írása (1933) miatt hivatalából felmentették. Fő kutatási területe a késői zsidóság és a kereszténység határterületei. **Művei:** *Die Oden Salomos. Überarbeitet oder einheitlich?* Kiel 1913, 1914; *Jesus u. die Rabbinen* Tübingen 1914; *Jesus als Seelsorger.* Tübingen 1917; *Urchristentum-Spätjudentum-Hellenismus.* Tübingen 1926; *Jesus u. die Juden.* Tübingen 1926; *Die Probleme des palästinischen Spätjudentums u. das Urchristentum.* Tübingen 1926; *Die Lebenskräfte der ersten christl. Gemeinden.* Tübingen 1926; *Der »historische Jesus«.* Tübingen 1931; *Die Religionsgesch. u. das Urchristentum.* Uppsala 1931, 1932, utánnomás: 1959, svédül: 1932; *Jesus Christus Gottes Sohn u. unser Herr.* Tübingen 1937; *Christus u. Imperator. Das Urteil der Ersten Christenheit über den Staat.* Tübingen 1939; *Die hist. Voraussetzungen der jüd. Rassenmischung.* Tübingen 1939; *Dichter, Bibel u. Bibelrevision.* Tübingen 1939.

Kittel, Rudolf, 1853 Einigen – 1929 Lipcse. Németország - Breslauban, 1888-től professzor Lipszében 1898-tól. Zsoltár-kommentárokkal foglalkozott. A zsoltárok eredeti környezetét és a kultuszban való használatát kutatta. A maga Izrael-történetében elfordult Wellhausen szemléletétől és Izrael vallásosságának organikus szemléletével foglalkozott. A kultúrtörténeti és a vallástörténeti iskolára jelentős hatást tett kutatásaival. ~ hozta létre a Biblia Hebraica általánosan elterjedt kritikai szövegét, amelynek szövegét a ben Asher

család hagyományára visszamenő Leningrádi kódex alapján határoztak meg. **Művei:** *Die neueste Wendung der pentateuchischen Frage*. Württemberg 1881; *Geschichte der Hebräer*, I/II. Leipzig 1888–1892, a 2. kiadástól (1909–1912) *Geschichte des Volkes Israel*, I. ⁶1923, II. ⁷1925. III 1/2, 1927–1929; *Die Bücher Ri und Sam*, in: Kautzsch, HSAT, ⁴1924; *Aus dem Leben des Propheten Jesaia*. Leipzig 1894; *Die alttestamentliche Wissenschaft in ihren wichtigsten Ergebnissen : mit Berücksichtigung des Religionsunterrichts* Leipzig 1910. *Die babylonischen Ausgrabungen und die biblische Urgeschichte*. Leipzig, 1903 *Gestalten und Gedanken in Israel Geschichte eines Volkes in Charakterbildern* Leipzig 1925. *Die Religion des Volkes Israel von der Urzeit bis zu Christus*. Leipzig 1920 (svédül: 1920, angolul: 1925); *Die Zukunft der at. Wiss.*, in: ZAW 39, 1921, 84–99; *Die hellenistischen Mysterienreligionen u. das AT*. Leipzig 1924 *Biblia hebraica Stuttgartensia* Stuttgart, 1984. *Das Alte Testament hebräisch-deutsch : Biblica Hebraica mit deutscher Übersetzung* Stuttgart, 1974.

Kitto John 1804 Plymouth.– 1854 London. Angol - Már 12 évesen megsüketült egy betegség miatt. Nehézségeit mentális képességeivel győzte le. Keletre utazott, hogy kedvenc tanulmányainak szentelhesse az életét és írásokat közölt Daily Bible Illustrations-ben (1849-53), és könyvet írt hallásának elvesztéséről The Lost Senses. Kiadta a The Pictorial Bible (1838), 1844-ben Giessen egyteme elfogadta D.D. fokozatát. Anthony Norris Groves fogorvos és misszionárius segítette, hogy Bagdadba utazzon 1829-ben És Konstantinápolyon keresztül tért vissza Angliába 1833-ban ide elkísérte Francis William Newman. 1989-ben iskolát neveztek el róla Plymouth-ban. **Művei:** Uncle Oliver's travels in Persia (1838) . Pictorial History of Palestine (1839-40). The Gallery of Scripture Engravings (1843). The history of Palestine from the patrianchal age to the present time (1843). A Cyclopaedia of Biblical literature (1845). Ancient Jerusalem (1846). Modern Jerusalem (1847). The Olive, Vine and Palm (1848). The Court and People of Persia (1848). The Tabernacle and its Furniture (1849). The Bible history of the Holy Land (térképek 1850). Domestic Arrangements of the Orientals (1853). The Pictorial Bible –jegyzetekkel ellátta John Kitto, D.D., F.S.A. – New edition, (4 kötet); London: W & R Chambers (1866).

Kiyoshige, Naohir 1939 Tokio-, Japán - Tanulmányait a Tokió Egyetemén kezdte BA 1964. St Paul Egyetem Tokió MA 1966. Union Theol. Sem. Doktorált 1972-75. Japánban az Evangélikus teológián tanított 1968-72. Egyetemi elkész a teológián 1975-Ásatásoknál van jelen 1965-66. Szakterülete a héber Biblia, és archeológia. **Művei:** *Methods of Biblical Criticism* 1979.

Klassen, William 1930 Halbstadt-, Kanada – Tanulmányait a Goshen Szem. BD 1954. Pinceton Sem PhD 1960. Tanított Menonite Bibl. Szem. 1959-69. Menonita Egyetem tanára 1961-81. Újszövetség professzora 1982-84 Ökumenikus Inéztete vezet. 1984-től Dékán. Szakterülete Újszövetség, apokrifok és post-biblikus iratok. **Művei:** „*Musonius Rugus*“ *Jesus and Paul Tree First Century Feminists in Form Jesus to Paul: Studies in Honour of Francis Beare Willfride Lurier* UP. 1984. “*Humanitas seen by Epictetus and Musonius Rufus*” in *Studi Storico Religiosi* Rome 1977.

Klauck, Hans-Josef OFM, 1946? – Németország - Az ÚSz és az őskereszténység professzora. 1966-ban pappá szentelték. 1967–1968-ban a mönchengladbachi Duns Scotus Akadémia, 1968–1970 között a münsteri ferences filozófiai-teológiai főiskola hallgatója volt. 1972-ben teológiai diplomát szerzett Bonnban, 1972–1973-ben káplán volt Münsterben. 1978-tól Münchenben professzor, majd 1980-ban habilitált. 2001-től az ÚSz professzora Chicagóban, 1999-től Pretoriában tanít, 1997-től Münchenben is (J. Gnilká utódjaként). 1992-ben Münsterben adott elő, Karl Kertelge utódának szerették volna kinevezni, de nem fogadta el. 1982-től Würzburgban Rudolf Schnackenburg professzor-utóda lett. 1975-től tudományos munkatárs volt J. Gnilkával Münchenben.

Művei: *Allegorie und Allegorese in synoptischen Gleichnistexten* (NTA NF 13). Münster 1978; *Hausgemeinde und Hauskirche im frühen Christentum* (SBS 103), Stuttgart 1981; *Herrenmahl und hellenistischer Kult. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung zum ersten Korintherbrief* (NTA NF 15). Münster 1982, München 1980; *1. Korintherbrief* (NEB.NT 7). Würzburg 1984; *Brot vom Himmel. Biblische Texte – für heute erschlossen*. Würzburg 1985; *Chleb z Nieba. Czytania liturgiczne odkryte dzisiaj. Przekład Anna i Antoni Klubowie*. Krakó 1996; *2. Korintherbrief* (NEB.NT 8). Würzburg 1986; *1. Korintherbrief/ 2. Korintherbrief*. Leipzig 1990; *Judas – ein Jünger des Herrn* (QD 111). Freiburg: 1987; *Gemeinde – Amt – Sakrament. Neutestamentliche Perspektiven*. Würzburg 1989; *Makkabäerbuch* (JSHRZ III/6). Gütersloh 1989; *Die Johannesbriefe* (EdF 276). Darmstadt 1991; *Der erste Johannesbrief* (EKK XXIII/1). Neukirchen – Zürich 1991; *Im Kraftfeld der Liebe. Biblische Glaubensimpulse*. Würzburg 1992; *Oddzialanie milosci. Przekład Anna i Antoni Klubowie*. Krakó 1996; *Gemeinde zwischen Haus und Stadt. Kirche bei Paulus*. Freiburg i. Br. 1992; *Wczesnochrzescijanska wspólnota koscielna. Przekład St. Jopek*. Krakó 1995; *Der zweite und dritte Johannesbrief* (EKK XXIII/2). Neukirchen – Zürich 1992; *Alte Welt und neuer Glaube. Beiträge zur Religionsgeschichte, Forschungsgeschichte und Theologie des Neuen Testaments* (NTOA 29). Freiburg i.Ue. – Göttingen 1994; *Konflikt und Versöhnung. Christsein nach dem zweiten Korintherbrief*. Würzburg 1995; *Die religiöse Umwelt des Urchristentums. I. Stadt- und Hausreligion, Mysterienkulte, Volksglaube* (Studienbücher Theologie IX/1). Stuttgart 1995; *II. Herrscher- und Kaiserkult, Philosophie, Gnosis* (IX/2), uo. 1996; *The Religious Context of Early Christianity: A Guide to Graeco-Roman Religions*. Edinburgh 2000; *Magie und Heidentum in der Apostelgeschichte des Lukas* (SBS 167). Stuttgart 1996; *Magic and Paganism in Early Christianity: The World of the Acts of the Apostles*. Edinburgh 2000; *Plutarch von Chaironeia: oralphilosophische Schriften. Ausgewählt*. Stuttgart 1997; *Vorspiel im Himmel? Erzähltechnik und Theologie im Markusprolog* (BThSt 32). Neukirchen 1997; *Die antike Briefliteratur und das Neue Testament. Ein Lehr- und Arbeitsbuch* (UTB 2022). Paderborn 1998; *Vom Zauber des Anfangs. Biblische Besinnungen* (Franziskanische Impulse 3). Werl 1999; *Durchkreuzte Lebenspläne. Biblische Wegweisung* (Franziskanische Impulse 4). uo 1999; *Dion von Prusa: Olympische Rede oder über die erste Erkenntnis Gottes*. (TzF. SAPERE 2). Darmstadt 2000; *Apokryphe Evangelien. Eine Einführung*. Stuttgart: 2002; *Anknüpfung und Widerspruch. Das frühe Christentum in der multireligiösen Welt der Antike*. München 2002; *Religion und Gesellschaft im frühen Christentum. Neutestamentliche Studien* (WUNT 152). Tübingen 2003; *Das Verhalten des deutschen Katholizismus zum*

Judentum im 19. Jahrhundert. Bonn 1972; *Gesellschaftskrise und Judenfeindschaft in Deutschland 1870-1945.* Hamburg 1988.

Klaus, Natan 1941 Tel-Aviv-, Izrael - Tanulmányait Tel-Aviv Egyetemen kezdte BA 1965. MA 1969. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** *Studies in the Biblical Narrative.* Am Oved, 1990. *The Book of Numbers.* Even Yehuda, 1988. *The Book of Jonah.* Even Yehuda, 1987.

Klausner, Joseph Gedalja, 1874 Olkienik – 1958 Jeruzsálem. Litvánia/Izrael - Zsidó történész, író és irodalomtörténész. 1885 előtt az odesszai zsidó iskolába járt, 1897-től Heidelbergben tanult hebraisztikát, szemita nyelveket, filozófiát és folytatott történeti, politikai tanulmányokat. Kapcsolatba lépett a cionista mozgalommal, részt vett az első világtalálkozásokon is. 1902-ben Varsóba költözött, kiadója lett a *Ha-Schiloah* c. folyóiratnak. 1919-ben Jeruzsálembé települt, a zsidó nyelvi akadémia titkára lett. 1944-ben a második templom korának zsidó történetét tanította. Járatos volt a zsidó irodalom- és vallástörténetben, foglalkozott a Talmud és a Midrás szintaxisával és metrikájával. Jézus-monográfiája túlhangsúlyozta a zsidó liberális párhuzamokat, hajlott arra, hogy Jézus messiás voltát elfogadja és etikáját tiszteletben tartotta. Pál könyvében az apostolt kora zsidó és hellenista forrásai alapján vizsgálta, és arra a megállapításra jutott, hogy Jézus nélkül nem érthető meg Pál, Pál nélkül pedig az ókereszténység fejlődése. **Művei:** *Ruhot Menaschevot.* Berlin 1896; *Nowojewrejskaja Literatura.* Berditschew 1900 (héberül: *Toledot hasifrut ha-ivrit hachadaschah.* Jerusalem 1920, németül: *Geschichte der neuhebräischen Literatur.* Berlin 1921); *Die messianischen Vorstellungen des jüdischen Volkes im Zeitalter der Tannaiten.* Krakko 1903, Berlin 1904; *Mach achlassaf.* (szerk.). Belin 1904; *Ozar hajahadut* [a „héber enciklopédia” próbakötete] (szerk.). Berlin 1906; *Historiyah yisra'elit.* Berlin 1909; *Sefat Ever Sefah Hayyah.* 2 kötet. Krakko 1914–1915; *Sefatenu.* Krakko 1917, 1923; *Sefer Pinsker.* Berlin 1921; *Kowez lesichroschel Ben Jehuda.* Berlin 1924; *Geschichte der jüdischen Messianologie.* Jeruzsálem²1927; *Jesus von Nazareth [Jéschu ha-Noseri]. Seine Zeit, sein Leben und seine Lehre,* Berlin 1930, ²1934; *History of the Modern Hebrew Literature* [6 kötet, héberül: 1930–1956, 1952–1959]. Jeruzsálem 1932; *From Jesus to Paul.* Jeruzsálem 1943; *Ha-Laschon ha-Ivrit Laschon Hayyah.* 2 kötet. Jerusalem 1948–1949; *Ha-Historiyah schel ha-Bayit ha-Scheni.* 5 kötet. Jeruzseálem 1949; *Von Jesus zu Paulus.* Jerusalem 1950, Königstein 1980; *Jesus von Nazareth.* Jerusalem 1952; *Ha-Ivrit ha Hadaschah u-Ve'ayoteha.* Tel Aviv 1952; *Mi-Gedolei ha-Sifrut ha-Olamit.* Jeruzsálem 1954; *Be'ayot shel Sifrut u-Madda.* Jeruzslem 1956; *Meschorerei Dorenu.* Jeruzsálem 1956; *Yozerei Tekufah u-Mamschikei Tekufah* Jeruzseálem 1956; *The Messianic Idea in Israel from its Beginning to the Completion of the Mishnah.* London 1956; *Millon schel kiss* (újhéber zsebszótár, számos kiadás).

Klein Dezső, 1874 Gyöngyös – 1927 Eperjes. Magyarország - Bölcsészdoktor, rabbi. A gimnázium elvégzése után a rabbiképző hallgatója lett. 1897-ben bölcsész-, 1899-ben rabbi-diplomát szerzett. Siklóson működött, majd 1909-ben Nyitra, 1926-ban pedig Eperjes rabbija lett. **Műve:** *Joel és Ámosz próféták könyveinek arab fordítása névtelen szerzőtől* Huntington 200. alapján. Bp. 1897.

Klein Gyula, 1850 Zichyfalva – 1895 Óbuda. Magyarország - Bölcsész, rabbi. Gimnáziumi tanulmányait Kecskeméten és Nagykárolyban végezte. A bécsi és tübingeni egyetem héber szakán tanult. 1872–1886 között a szigetvári hitközség főrabbi, 1887–1895 között az óbudai hitközség főrabbi volt. Az első rabbi, aki Óbudán magyar hitszónoklatokat tartott. **Művei:** *A babyloni talmud első könyve. (Az áldás-mondatokról.)* Bp. 1878 és 1882; *Két székfoglaló beszéd. Zwei Installations-Reden.* Uo. 1887; *Ünnepi beszéd ő felsége I. Ferencz József születésnapjának évfordulóján 1883. aug. 18. a vigasz szombatján.* Uo. 1883; *Zwei Succoth-Predigten.* Uo. 1887; *Kossuth Lajos emléke. Hitszónoklat.* Uo. 1894; *Lekutim auf dem Felde der Homiletik.* Fünfkirchen, é. n. Az *Egyenlőség* munkatársa volt.

Klein József 1866 Gyöngyös – 1914. Bp., Magyarország - Bölcsész, rabbi. Középiskoláit a gyöngyösi római katolikus gimnáziumban végezte, 1881-ben a budapesti rabbiképző intézet növendéke lett. 1885-től az egyetem bölcsészkarának hallgatója, 1889-ben bölcsészdoktorrá avatták. 1891-ben rabbivá avatták, a marcali izraelita kerület rabbija lett. 1896-ban a szabadkai, majd 1897-ben a kassai izraelita hitközség rabbija volt. Cikkeket írt az *Egyenlőség* s az *Ungarische Vochenschrift* c. felekezeti lapokba, levelezője volt a berlini *Jüdische Presse*nek. **Művei:** *A siralmak könyve.* Bp. 1889; *A vegyes párok megáldása a zsinagógában a tudomány, az erkölcs és hazafiság szempontjából.* Uo. 1896.

Klein, Günter 1928?- Németország – Evangélikus teológiát tanult Wuppertal, Marburg, Tübingen Münster, és 1952 és 1956 tette le a teológiai vizsgáit. Bonnban ekleziológiából szerezte meg a diplomát 1959-ban és 1961-ben habilitált Újszövetségből Bonnban. Kielben tanított 1964-től 1967-ben Baselbe és Berlinbe is hívták, míg Münsterben maradt 1972-ben. Pál teológiájának, ekleziológia a Római levél és a megigazulás tan szakértője. ZNW kiadója, számos híres elmélkedése is napvilágot látott. Világosan elkülönítve egymástól a prédikációt és a Biblia kritikát. **Művei:** *Das Problem des Schismas bei Paulus* 2007. *Das Geschwätz der Welt mit dem Evangelium unterbrechen* 2004.

Klein, Hans 1940 Hermannstadt (Szeben)-, Románia - Teológiai tanulmányait 1958-1962 Hermannstadt (szeben) 1962-1963 lelkész Lieblich/Banat. 1963 lelkész avatás Lugoson 1966 lelkész Deutsch-Kreuz /Schässburgközben doktori tanulmányokat folytat. Teológiai doktoriátus 1972. Hermannstadt (Szeben) 1972 teológiai doktor., az ószövetségi vallástörténet tanára. 1982-től Újszövetség professzora, mellett Hermannstadt (Szeben) főlelkésze. 1989 Teológiai fakultás dékánja. 1992 önkormányzati képviselő, püspöki helynök. Szakterülete Lukács teológiája 1984-től SNTS tag. **Művei:** *Die Zehn Gebote für Pfarrer und Gemeinde BKB I Sibiu-Hermannstadt* 1978. *Barmherzigkeit gegenüber den Elenden und Geächteten. Studien zur Botschaft des lukanischen Sondergutes, BThSt 10, Neukirchen-Vluyn* 1987. *Bewährung im Glauben. Studien zum Sondergut des Evangelisten Matthäus BThSt, Neukirchen- Vluyn* 1996. *Leben neu entdecken. Entwurf einer Biblischen Theologie, Stuttgart* 1991. *Im Erscheinen begriffen: Das Evangelium des Lukas (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament I/3), Göttingen* 2004. *Lukas-Studien, FRLANT Göttingen* 2004. *In eine neue Zukunft. Dokumente einer Hoffnung, Erlangen* 2004. *Lukas-Studien, Göttingen, Sommer* 2005. *Das Evangelium des Lukas. (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue*

Testament I,3) erscheint Göttingen 2005. Zur Gesamtbiblischen Theologie. 10 Themen, B.ThSt, Neukirchen- Vluyn (erscheint Juli 2007).

Klein, Michael L., 1940 Brooklyn-, USA NY., – Tanulmányait a Pannsylvania Egyetem Ma 1975. Héber Egyetem Jeruzsálem PhD 1979. Tanított HUC-Jewish Inst of Relig. 1970- Szakterülete a Héber Biblia és a szemita nyelvek. **Művei:** *Targumic Manuscripts in the Cambridge, Genizah Colleegeetions* 1992. *Genizah Manuscripts of Palesinian Targum to the Penteteuch* HUC 1986. *The Translation of Anthropomorphism in the Targumim* VTSup Brill, 1981. *The Fragment-Targums of the Pentateuch 2. vol.* Analecta Biblica. 76. 1980.

Klein, Ralph W., 1936 Springifeld-, USA IL., – Tanulmányait a Concordia Sem. Teológiai MA fokozatot 1962. Harvared Div School. ThD 1966. tanított Concordia Scr. College 1966-68. Szakterülete a héber Biblia és a szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** *Ezekiel: The Prophet and His message* Univ. of S.C. 1988. *1 Samuel* Word 1983. *Israel in Exille* Fortress 1979. *Textual Criticism of the Old Testament* Fortress, 1974.

Klein Renate 1969 Hermannstadt (Szeben), Románia – Teológiai tanulmányait 1989–1994 Szeben protestáns tologiáján végezte. 1992/93 ösztöndíjt Bern. 1995/96 Héber tanulmányok Jeruzsálem Héber Egyetem. Teológiai diploma 1998–2001Hamburg. Ószövetségi diploma 2002 Hamburg. Szeben református teológián nyelvi lektorátus vezetője. 2005/06. Ószövetség tanársegé tanít még a Fogaracschi kollégiumban is. Disszerációját a midrásrólProf. Dr. Ina Willi–Plein-nél írta. Hamburgban. Szakterülete a Genézis, Jákob szövetség és József regény. **Művei:** *Leseprozes als Bedeutungswandel. Eine rezeptionsästhetisch orientierte Erzähltextanalyse der Jakobserzählungen im Buch Genesis, Arbeiten zur Bibel und ihrer Geschichte, Band 11, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2002* Beiträge in: *Predigtmeditationen im christlich-jüdischen Kontext.* Herausgegeben von Wolfgang Kruse, Neuhausen, 1997–2002.

Klopstock, Friedrich Gottlieb, 1724 Quedlinburg – 1803 Hamburg. Németország - Költő. Pietista nevelésben részesült, a gimnáziumot Quedlinburgban végezte, majd Jénában és Lipszében tanult. 1748-ban egy brémai folyóirat pályázatára írta *Messias* c. eposzának első három énekét; az volt a terve hogy egy nemzeti eposzt ír Jézus Krisztus utolsó hetéről és kereszthaláláról. Vallási költészetébe historizmus keveredett, nagy hatással volt a Sturm und Drang költőire. Jézus hősi ábrázolásával jelentős hatást gyakorolt a később kialakult Jézus-irodalomra. **Művei:** VETTERLEIN, Ch. F. R. (szerk.), *K.s Oden u. Elegien mit erklärenden Anmerkungen u. einer Einleitung v. dem Leben u. den Schriften des Dichters.* 3 kötet. Leipzig 1827–1828, 1833; *Sämmtl. Werke.* 9 kötet. Leipzig 1839, 1844, 1854–1855 (10 kötet). *Werke und Briefe* 8 kötet Apparat, Kommentar, Anhang Stuttgart1999

Klostermann, Erich 1870 Kiel, -1963 Halle/Saale. Németország - Evangélikus Újszövetséget Patisztikus és filológus – Teológiai és filológiai tanulmányait Kiel-ben végezte mestere apja volt August Klostermann. (+ 1915) a Kohelet görög szövegének vizsgálatból doktorált 1892 Kiel-ben Bölcsész doktorátusát a Ószövetségé szövegtörténetéből írta 1895 -1896 között. . Adolf Harnack felismerte filológiai

tehetségét és az egyházatyák feldolgozására szakosodott porosz munkacsoportba ajánlotta a porosz tudományos akadémiára, elsősorban Órigenész és Eusebiusz szövegtörténetével foglalkozott. „Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte” (GCS) sorzatot vezette. 1911-ben habilitált Berlinben, miután ugyanezen teológiai fakultáson teológiai licenciát szerzett. 1911-ben teológiai doktorátust adományozott neki Jéna egyeteme, de 1907-1911-ig várt arra, hogy saját egyeteme kinevezze az Újszövetség és az ókersztény egyházi irodalom tanszékére rendes tanárnak. Időközben jelent meg Hans Lietzmann ajánlásával „Kleine Texte” patrisztikus szövegek 1903, mely több kiadást megért. Lietzmann ugyanakkor meghívta az általa tervezett „Handbuch zum Neuen Testament” munkatársának, ami miatt a saját kutatási tervét át kellett gondolnia. Igen gyorsan jöttek ki a kommentár kötetek Mk és Mt 1907 1909-ben megjelent, Lukács viszont csak 1919-ben jelent meg, mert többször átdolgozta, de nagy sikert aratott. Az I világháború után Straßburgban ment , ahol a tanítás mellett még Lazaret plébániát is vezette. 1919-ben Münster-ben, 1923-ban Königsbergben tanított 1928-ban a berlini akadémia levelező tagjának választotta, majd Halléba hívták. Itt kezdett dolgozni a szinoptikusok kommentárján, illetve Órigenész Máté kommentárját adta ki. 1936-ban nyugdíjba vonult, de még kiadta Markion homiliáit (Makarios/Symeon). Művei: Eine Bibliographie bis 1938 liegt vor in: ZNW 39, 1940, 231-236 (W. Völker); Ergänzungen bis 1959 in: ThLZ 75, 1950, 123 f. und 85, 1960, 313 f. (H. Nitschke und W. Eltester). Hier seien genannt: De libri Coheleth versione Alexandrina, 1892; Griech. Excerpte aus Homilien des Origenes, 1894 (TU 12,3b); Analecta zur Septuaginta, Hexapla u. Patristik, 1895; Die Überlieferung der Jeremia-Homilien des Origenes, 1897 (TU 16,3); Origenes' Werke, Bd. 3. Jeremiahomilien. Klageliederkommentar. Erklärung der Samuel- u. Königsbücher, 1901 (GCS 6); Eusebius' Werke, Bd. 3,1. Das Onomastikon der bibl. Ortsnamen, mit der lat. Übersetzung des Hieronymus, 1904 (GCS 11,1); Eusebius' Werke, Bd. 4. Gegen Marcell. Über die kirchl. Theologie. Die Fragmente Marcells, 1906 (GCS 14); Das Mk erklärt, 1907; 21926; 31936; 41950 (HNT 3); Das Mt erklärt, 1909; 21927; 31938 (HNT 4); Das Lk erklärt, 1919; 21929 (HNT 5); Vierhundert Jahre Straßburger Universität. Rede, 1923 (Schr. d. Univ. Münster. 2); [Zus. m. E. Benz:] Zur Überlieferung der Matthäuserklärung des Origenes, 1931 (TU 47,2); Nachlese zur Überlieferung der Matthäuserklärung des Origenes, 1932 (TU 47,4); Origenes' Werke, Bd. 10-12. Matthäuserklärung, 1933-1955 (GCS 40.38.41); Symeon und Makarius. Bemerkungen zur Textgestalt zweier divergierender Überlieferungen, 1944 (AAB 1943,11); Epilog zu Origenes' Kommentar zum Mt, 1964 (SAB 1964, 4).

Klumbies Paul-Gerhard 1957 Bad Pyrmont- Németország -. Evangélikus teológiát tanult 1976-1982 Bethel, Erlangen, Hamburg és Münster egyetemén. Első teológiai vizsgáját 1982/84-ben tette le. 1982 - 1984 lelkeszi tevékenység. Lelkész avatása 1984-ben volt. 1984 - 1988 tudományos asszisztens Bethel teológiai főiskoláján. 1988 diplomáját Bethel-ben szerezte. 1988 - 1993 Közösséget vezet Bad Salzufflen. Előadásokat tart Universität Bielefeld. 1993 - 2004 Freiburgban az Újszövetség kritikus kérdéseiről és diakónia szolgálat témakörében előadásokat tart. 2000-ben habilitált Hamburgban. 2000 - 2004 magántanár evangélikus teológián Hamburgban. 2004-től Újszövetségi tanszéken a bibliatudomány professzora Kassel egyetemén. Tagja a Studiorum Novi Testamenti Societas (SNTS). Tagja a Rudolf-Bultmann-Gesellschaft für hermeneutische Theologie. **Művei:** Der Mythos bei Markus, Beihefte zur Zeitschrift für

die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche (BZNW) 108, Berlin/New York 2001 (Walter de Gruyter). Studien zur paulinischen Theologie, Schriftenreihe der Evangelischen Fachhochschule Freiburg Band 8, Münster 1999 (LIT Verlag). Diakonie und moderne Lebenswelt Neutestamentliche Perspektiven, Karlsruhe 1998. Die Rede von Gott bei Paulus in ihrem zeitgeschichtlichen Kontext, Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments (FRLANT) 155, Göttingen 1992 (Vandenhoeck & Ruprecht). Mitherausgeber der Schriftenreihe der Evangelischen Fachhochschule Freiburg, Band 1-23, Münster 1997-2004 (LIT Verlag).

Knabenbauer, Joseph SJ, 1839 Deggendorf – 1922 Maastricht. Németország - ÓSz- és ÚSz-professor Dutton Hall-ban (Anglia). Kommentár-sorozata konzervatív, de pozitívista aprólékossággal megírt munka. **Művei:** jórészt kommentárok; *Izajás*. Freiburg 1881; *Jób és kispróféták*. 1886; *Izajás*. 1887; *Jeremiás*. 1889; *Ezekiel*. 1890; *Dániel*. 1891; *Máté*. 1892; *Márk*. 1894; *Lukács*. 1896; *János*. 1898; *Az Apostolok cselekedetei*. 1899; *Sirákok fia*. 1902; *Makkabeusok*. 1907; *Bölcsesség könyve*. 1910; *Efezusi levél*. 1912; *1-2 Tessz és 1-2 Tim*. 1913.

Knight, Douglas A., 1943 Cortland-, USA NY. – Tanulmányait az Ottawa Egyetemen kezdte BA 1965. Californiai Baptist. Theol. Sem. Teológiai MA fokozatot . 1968. George August Egyetem Németország ThD 1973. American Baptist. Semin of the West. 1973. Vandebilt Egyetem teológiai karán tanít Ószövetséget 1973- Ásatások szakértője Aphek-Antipatris 1984. Szakterülete a Héber Biblia, szemita nyelv, feliratok és szövegek. **Művei:** “*The Ethics of Human Life in the Hebrew Bible*” in *Justice and the Holy: Essays in Honor of Walter Harrelson*. Scholars, 1989. “*Cosmogony and Ordes in the Hebrew Tradition*” in *Cosmogony and Ethical Order: New Studies in Cimparative Ethics*. Univ. of Chicago, 1985.

Knoch, Otto B. 1926 Sindelfingen-, Németország – Tanulmányait Tübingenben kezdte és teológiai diplomát szerzett 1951-ben. ThD 1959. Tanított Tübingen Egyetem 1967-71. Passau teológiai Főiskola 971-78. Bibliai kerügmatica tanára. 1978-tól szerkeszti a *Bibel und Kirche* kiadványt. Szakterülete Újszövetség, apokrifok, post-biblikus tudományok. **Művei.** *Die Petrusbriefe, Der Judasbreife* 1990. *Timoteusbrieife, Titusbrieife* Echter Biblel NT 014 1988. *Die Botschaft der Wundererzählungen der Evangelien* 1986.

Koch, Dietrich-Alex, G. 1942 Königsberg. Németország - Teológiai tanulmányok evangélikus teológiai fakultás Göttingen, Heidelberg, Berlin. Első teológiai vizsgája 1972 diploma 1975. Második teológiai vizsga 1975. 1975-1977 lelkész Ev.-Luth. Landeskirche Hannover. 1977-1985 tudományos asszisztens Mainz-ban, ahol 1983-ban habilitált. 1985-től professzor Újszövetségi tanszéken Münster-ben. Kutatási területe Márk evangéliuma, és a korai kereszténység iratai Pál és Barnabás levél valamint az őskereszténység története. SNTS tag. **Művei:** *Der Tauffer als Zeuge des Offenbarers* Gerd Mohn 1989. *Die Schrift als Zeuge des Evangeliums: Untersuchungen zur Verwendung zum Verständnis der Schrift bei Paulus* BHT 69 Mohr 1986

Koch, Klaus 1926?-., Németország – Teológiai tanulmányait és antik keleti vallástörténetet tanult, 1946-1950 Heidelberg, Bethel, Mainz és Tübingen egyetemein.

1950-1953 Heidelbergben asszisztens, 1954-1956 Jena lelkész, 1957-1962 Erlangen, Hamburg und Wuppertal-ban tanít, 1962-től Hamburg-ban. Kutatási területe az egész Ószövetségre kiterjed. Különösen érdeklődik Dániel és az apokaliptika iránt, valamint a kleti vallástörténet különböző korszakai iránt. **Művei:** Die Priesterschrift von Exodus 25 bis Leviticus 16, Vandenhoeck & Ruprecht 1959. Book of Books: The Growth of the Bible, Westminster John Knox Pr 1969. The growth of the Biblical tradition: The form-critical method, Black 1969. The rediscovery of apocalyptic: A polemical work on a neglected area of biblical studies and its damaging effects on theology and philosophy; (Studies in Biblical theology:), SCM Press 1972. Um das Prinzip der Vergeltung in Religion und Recht des Alten Testaments (Wege der Forschung), Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1972. Was ist Formgeschichte?: Methoden der Bibelexegese: Mit einem Nachwort, Linguistik und formgeschichte, Neukirchener Verlag 1964. Amos: Untersucht mit den Methoden einer strukturalen Formgeschichte (Alter Orient und Altes Testament), Butzon & Bercker 1976. Das Buch Daniel (Erträge der Forschung), Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1980. The Prophets I - The Assyrian Period, Fortress Press 1983. The Prophets II - The Babylonian and Persian Periods, Fortress Press 1984. Daniel (Biblischer Kommentar. Altes Testament), Neukirchner Verlag 1986. Deuterokanonische Zusätze zum Danielbuch: Entstehung und Textgeschichte (Alter Orient und Altes Testament), Neukirchener Verlag 1987. Geschichte der ägyptischen Religion: Von den Pyramiden bis zu den Mysterien der Isis, W. Kohlhammer 1993. Die Reiche der Welt und der kommende Menschensohn: Studien zum Danielbuch (Gesammelte Aufsätze) , Neukirchener Verlag 1995. Vor der Wende der Zeiten: Beiträge zur apokalyptischen Literatur (Gesammelte Aufsätze), Neukirchener 1996. Die Schriftrollen von Qumran. Zur aufregenden Geschichte ihrer Erforschung und Deutung, Pustet, Regensburg 1998.

Kochavi, Moshe 1928 Bukarest-, Románia – Tanulmányait Jeruzsálemben a Héber Egyetemen kezdte MA 1961. PhD 1968. Tanított Tel-Aviv 1969-77. TAV archeológiai intézet vezetője 1976-80. Ásatások feltárásában vett részt Tel Zeror 1964-66. Kh. Kabud, 19668-69. Tel Malhata 1967. Afek-Antipatrishz 1972.-85. Gesur projekt 1987-től. Szakterülete az archeológia. **Művei:** Aphek in Canaan: The egyitian Governors Residence and its Dfinds Israel Museum 1990. Aphek-Antipatris: Five Thousand Years of History. Hakkibutz Hameuchad 1989. History of the Land of Israel 2 vol. Keter 1985.

Kocsi Sebestyén István, 1761 Mezőtúr – 1841 Pápa. Magyarország -Református lelkész. A debreceni kollégiumban tanult. 1784-ben Kunszentmiklóson lett iskolaigazgató, 1878-ban Frankfurtban tanult az egyetemen. 1790-ben Monoron lett segédlelkész, 1792-től a debreceni református főiskolán az egzegézi, a héber nyelv és zsidó régiségek tanára lett. 1797-ben papi képesítést szerzett; 1803-tól hajdúböszörményi, 1806-tól hajdúszoboszlói, 1808-tól kecskeméti, 1814-től monori lelkész lett. 1815-től Pápan hittan- és Szentírás-magyarozó tanár. **Művei:** *Messiologia, avagy az ó testamentumi sz. könyvekben meghirdetett Messiásról szóló nevezetesebb jövendöléseknek, az eredeti héber nyelv szerint rövid megvilágosítása s chronologiai előadása, egy értekezéssel a Messiásról elől és utól chronológiát szem elibe terjesztő táblával.* Buda 1835; *Kézi könyvecske, melyet a héber nyelvet és teológiát tanuló ifjak számára toldalékkal a messiologiához írt. Hebraizáló Etymologus, mely a magyar tudós társaság által ivenként 3 arany tiszteletdíjjal nyomtatás végett 1836-ban elfogadtatott* Buda 1836; *Dogmatica teologia.*

Buda 1826 *Ecclesiastica historia; Ecclesiasticum, melyet 1826-ban tanított először, Értekezése: Észrevételek a vallásra egy Kantianus philosophustól világosításokkal feltett definitióra* (Egyházi Értekezések 1824. III. IV.).

Kocsis Elemér 1926. Balmazújváros, - Magyarország - Református lelkész, teológiai tanár, püspök. Teológiát Debrecenben (1944-1949), Baselben (1948-1949) és Erlangenben (1957-1959) hallgatott. Ref. lelkészi oklevelet Debrecenben, 1951-ben, teológiai doktorátust Erlangenben, az újszövetségi tudományokból szerzett 1959-ben. - Több helyen segéd-, ill. helyettes lelkész (1947, 1950-1951, 1952), majd tanársegéd a Debreceni Református Teológiai Akadémia Bibliai Teológia és Vallástörténet Tanszékén (1952-1954), uo. adjunktus (1954-1961), docens (1961-1967), mb. tanszékvezető tanár (1967-1968), r. tanár a Rendszeres Teológiai tanszéken (1968-1987). Ez idő alatt több egyházi megbízatása mellett - négy ízben viselt dékáni, a Debreceni Ref. Koll. főig-i és a Tud-os Gyűjtemények ig-i tisztségét (1977-1987). 1987-1997 között a Debrecen Nagytemplomi Ref. Egyházközség lelkipásztora és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület püspöke, a Zsinat elnöke (1989-1991). Több egyházi és közéleti, hazai és nemzetközi bizottság, szervezet, társaság vezetőségi tagja, magas kitüntetések birtokosa. - Kiterjedt irod. munkásságot folytat; több mint 300 tanulmánya, cikke, írása, igehirdetése jelent meg hazai és külföldi folyóiratokban. **Művei:** F.m.: Stauffer, E.: Az Újszövetség teológiája (ford. Debrecen, 1953/54); Das politische Problem in der Geschichte Jesu (dr-i disszertáció, Erlangen, 1959, bővített m. nyelvű kiad. Jézus és a messianizmus, Debrecen, 1963); Ált. bibliaismeret (Debrecen, 1966); Theologiai enciklopédia (Debrecen, 1974., 2. bőv. kiad. 1979); Ker. dogmatika (Debrecen, 1976); Ker. etika (Debrecen, 1979., 2. bőv. kiad. 1986).

Kocsis Imre, 1957 Jakabszállás –, Magyarország - A budapesti Hittudományi Akadémián 1977–1979 között, a Rómában 1979–1984 között, a Pápai Gergely Egyetemen tanult. Teológiai doktor, 1997-ben habilitált. 1989-től az egri hittudományi főiskola tanára, óraadó a PPKE Hittudományi Karán. Oktatott tárgyai: Ó- és ÚSz-i bevezetés; Ó- és ÚSz-i egzegézis, görög nyelv. Közreműködött a Káldi-Neovulgáta Biblia fordításában. **Művei:** *Lukács evangéliuma*. Bp. 1995; *A hegyi beszéd*. Bp. 1998; „*Isten elküldte Fiának Lelkét.*” *A Szentlélek Pál apostol tanításában*. Bp. 2004; Tanulmányok különféle folyóiratokban (*Vigilia, Teológia, Studia Biblica Athanasiana, Jeromos Füzetek*).

Koenen, Klaus 1956 Köln-, Németország – Teológiai tanulmányait 1975-1982 Ann Arbor (USA) és Bonn egyetemén végezte. 1982-1989 tudományos asszisztens Tübingen. Teológiai diploma 1987. Bonn tudományos asszisztens 1989-1995. habilitáció 1993. Vendég előadó 1995 Kiel egyetemén. Vendég előadó Heidelberg 1995-1996, Vendég előadó Essen 1996-1997, Vendég előadó Heidelberg 1998-1999 . Nyilvános rendes egyetemi tanár Köln 1999. **Művei:** *Ethik und Eschatologie im Tritojesajabuch. Eine literarkritische und redaktionsgeschichtliche Studie* Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 62 Neukirchen-Vluyn 1990. *Heil den Gerechten – Unheil den Sündern! Ein Beitrag zur Theologie der Prophetenbücher* Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 229 Berlin – New York 1994. *Jahwe wird kommen, zu herrschen über die Erde. Psalm 90-110 als Komposition* Bonner

Biblische Beiträge 101 Weinheim 1995. Gottesworte in den Psalmen. Eine formgeschichtliche Studie Biblisch-theologische Studien 30 Neukirchen-Vluyn 1996. Unter dem Dröhnen der Kanonen. Arbeiten zum Alten Testament aus der Zeit des Zweiten Weltkriegs Neukirchen-Vluyn 1998. La fine dei tempi. Escatologia tra presente e futuro (I temi della bibbia 2), Bologna 2001.

Koester, Craig R., 1953 Northfield-, USA MI, – Tanulmányait a Luther Theol Sem. Teológiai MA 1980. Union Theol Sem PhD 1986. Tanított Augsburg Publ. House 1980- A Lutheránus Egyház tagja 1980-83. Lelkész. A NW Theol Sem. 1986- az Újszövetség professzora. **Művei:** *A Beginners Guide to Reading the Bible* Augsburg, 1991. *The Dwelling of God* CBQ Mon. Ser. 22 CBA 1989.

Koester, Helmut 1926 Hamburg, Németország – Tanulmányait a Marburg Egyetemén kezdte, ahol teológiai doktorátust szerzett 1954-ben. Heidelbergben habilitált 1956-ban. Tanított Heidelbergben 1956-58. Harvard Egyetemen 1958-59. Tanársegéd 1959-63, professzor 1963-tól. Szakterülete az archeológia és Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Ancient Christian Gospels: Their History and Developments* Trinti SCM 1992. *Introduction to the New Testament* 2 kötet de Gruyer, 1980. Fortress, 1982.

Kohn Sámuel, 1841 Baja – 1896. Magyarország -Bölcsészdoktor, zsidó teológus, főrabbi. Gimnáziumot Baján a ciszterciáknál, majd héber tanulmányokat Pápán végzett. 1858-ban Boroszlóban a szeminárium és az egyetem bölcsészkarának hallgatója volt. 1865-ben doktorált, 1866-ban meghívták Pestre hitszónoknak. Közreműködött a pesti zsidó hitközség és a magyar zsidóság kultúrmozgalmaiban, 1868-ban a magyarországi zsidó egyetemes gyűlés egyik főszervezője volt. 1881-ben jogi diplomát szerzett, ügyvéd lett. 1891-ben orvosi diplomát kapott, St. Louisba (USA) távozott, több amerikai hitközség rabbija volt. 1871–1872-ben szerkesztette az *Ungarisch-Jüdische Wochenschriftet*. **Művei:** *Der Prophet Eljah in der Legende*. Breslau 1863; *Die Pentateucho Samaritano ejusque cum versionibus antiquis nexu*. Lipsiae 1865; *Samaritanische Studien, Beiträge zur samaritanischen Pentateuch – Uebersetzung und Lexikographie*. Breslau 1868; *Hogyan fogadjuk és hogyan hálálhatjuk meg az egyenjogúsítást. Zsinagogai beszéd*. Pest 1868, németül: uo. 1868; *Gedächtnissrede bei Enthüllung des Meisel-Denkmal*s. Uo. 1868; *Gedächtnissrede über Dr. W. A. Meisel*. Uo. 1868; *Was haben die jüngsten Vorgänge innerhalb der ungarischen Judenheit zu bedeuten?* Uo. 1870; *Festrede gelegentlich der Feier der Emancipation*. Uo. 1868. német és magyar szöveg; *Mardochai Ben Hillel. Sein Leben und seine Schriften*. Breslau 1877; *Héber kútforrások és adatok Magyarország történetéhez*. Uo. 1881); *A zsidók története Magyarországon a legrégebb időktől a mohácsi vészig. Részben kiadatlan kútforrások nyomán*. I. kötet. Uo. 1884; *A szombatosok. Történetük, dogmatikájuk és irodalmuk. Különös tekintettel Péchi Simon főkancellár életére és munkáira*. Uo. 1890; *Emlékbeszéd Hirschler Ignác felett*. Uo. 1891.

Kohut Sándor, 1842 Kiskunfélegyháza – 1894 New York. Magyarország - Bölcsészdoktor, rabbi, orientalista. Gimnáziumot Kecskeméten végzett, közben Talmud és papi szaktudományokkal foglalkozott. 1860-tól a boroszlói rabbiképzőben tanult, az

egyetemen egyszerre tíz keleti nyelv tanulmányozásával foglalkozott. 1865-ben Lipcsében a keleti nyelvekből bölcsészdoktori oklevelet szerzett, a tarnowitzi hitközség (Felső-Szilézia) rabbivá választotta. 1867-ben hazatért és Székesfehérváron lett főrabbi. 1868–1869-ben a zsidó kongresszus jegyzője volt, 1868-ban Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter a megyei zsidó iskolák igazgatójává nevezte ki. 1875-ben Pécsen, majd Nagyváradon, 1885-ben New Yorkban lett rabbi. Az általa alapított ortodox Jewish Theological Seminary tanára és igazgatója volt. **Művei:** *Über die jüdische Angelogelologie und Dämonologie in ihrer Abhängigkeit vom Parsismus.* Leipzig 1866; *Az új korszak. Zsinagogiai beszéd a zsidók egyenjogusíttatása ünnepélyére tartva a székesfejérvári templomban.* Pest 1868; *Ein wort zur Zeit. Gottesdienstlicher Vortrag.* Uo. 1869; *Abel Kated. Gedächtnissrede auf weiland H. Dr. M. Zipser.* Stuhlweissenburg 1870; *Abnér és Batthyányi, történeti párhuzam Batthyányi tetemei ünnepélyes eltakarítása alkalmából.* Uo. 1870; *Kritische Beleuchtung der persischen Pentateuch-Übersetzung von Jacob ben Joseph Tavyus, unter stetiger Rücksichtnahme auf die alten Versionen. Ein Beitrag zur Geschichte der Biblexegese.* Leipzig – Heidelberg 1871; *Etwas über die Moral und die Abschaffungszeit des Buches Tobias.* Breslau 1872; *Üdvözlő szó a pécsi izr. hitközséghez.* Székesfehérvár 1874; *Bucsúszó, intézve a székesfejérvári izr. hitközség- és a városi közönséghez.* Uo. 1874; *Az ó- és újkori József élettörténeti párhuzama. Emlékbeszéd, melyet 1875-ben b. Eötvös József halálának IV. évfordulóján a pécsi zsinagógában tartott; A zsidók története. A Biblia befejezésétől a jelen korig.* Nagyvárad 1881; *A félreismert Izrael.* Nagyvárad 1882; *Aruch completum, sive Lexicon vocaluba et res, quae in libris Tragumicis, Talmudicis et Midraschicis continentur ...* Viennae et Berolini 1878–1892; *Ethik of the Father's.* 2 kötet. New-York 1885–1886; *Talmudical studies.* Uo. 1887; *Semitic studies in memory of...* Kirchhain 1897.

Kolbe, Maximilian (Rajmund), 1894 Zdunska Wola– 1941 Dachau, Lengyelország. - Szülei rossz anyagi helyzete és munkalehetőségek híján Lódzba, majd 1897-ben Pabianicébe költöztek. 1907-ben a középiskolát a lembergi ferenceseknél végezte, 1910-ben ugyanott kezdte a novíciátust is. 1912-től filozófiát tanult Krakkóban, majd 1912–1915 között Rómában a Gregoriana Egyetemen filozófiát, 1915–1919 között a Nemzetközi Ferences Kollégiumban, a Seraphicumban teológiát tanult, mindkét szakon doktorátust szerzett. 1914-ben letette szerzetesi fogadalmát, 1918-ban pappá szentelték. 1919-től Krakkóban filozófiát és egyháztörténelmet tanított. Vallásos folyóiratot indított *Rycerz Niepokalanej* (A Szeplőtelen Szűz Lovagja) címmel, a grodnói kolostorban saját nyomdát is működtetett. 1927-ben új kolostor építésébe fogott Varsó közelében, az új kolostort Niepokalanownak nevezte el. ~ vezetésével húszan kezdték meg a kolostori életet, de két évvel később már 108 testvér élt és dolgozott mellette. 1929-ben missziós kissemináriumot alapított, 1930-ban négy testvérral a Távols-Keletre indult missziókat alapítani. Nagasakiban a papnevelő szemináriumban filozófiai előadásokat tartott, a helybeli papokkal együtt szerkesztette a *Seibo no Kishit* (Japán Lovag). 1931-ben már az új ferences kolostort avatták, amelyben nyomda is működött. 1936-ban hazatért és három évig viselte a niepokalanowi gvárdián tisztségét. 1939-ben a német megszállás alatt lévő Lettországba ment, a háború kitörése után többször letartóztatták, 1941-ben Auschwitzba szállították. A blokkból, ahol ~ is élt, egy fogolynak sikerült megszöknie, ezért megtorlásul a tábor parancsnoka tíz foglyot éhhalálra ítelt. A tíz ember egyike helyett

jelentkezett ~ a táborparancsnoknál, hogy magára vállalhassa a családapa helyett a halált. A zárkában végig imádkoztak és énekeltek. 1971-ben VI. Pál boldoggá, 1982-ben II. János Pál szentté avatta. A lengyel spirituális egzegézis és mariológia jeles publicistája. **Művei:** *Pisma Ojca M. M. K. Franciszkanina*, 9 kötet. 1970-1971. Kolbe műveinek átfogó kritikai kiadása olaszul: *Gli scritti di M. K. eroe di Oswiecim*, 3 kötet. Róma 1975–1978; VILLEPELÉE, J.-F., *L'Immaculée révèle l'Esprit Saint. Entretien spirituels inédits de M. K.* Paris 1974. Stefanie Peter: *Die Entstehung eines Heiligen* Freiburg 2006. Franz Xaver Lesch *Pater Maximilian Kolbe : Leben, Wirken, Selig- und Heiligsprechung.* Würzburg, 1982.

Kolping, Adolf, 1813 Kerpen – 1865 Köln. Németország - A katolikus szociális mozgalom alapítója. 1929–1937 között cipésmesterként dolgozott, 1937-bn Kölnben járt gimnáziumba. 1845-ben pappá szentelték, Wuppertal-Elberfeld káplánja lett, textilmunkások között tevékenykedett. 1847-ben az ipartestület elnöke lett, majd Kölnben szervezte meg a legényegyletet. 1862-ben pápai titkos tanácsos lett. 1933-ban mozgalma 418 egyesületből állt, a nemzetközi Kolping szövetség mára kb. 300 000 tagra bővült. A munkásság teológiai és biblikus nevelését is szorgalmazta. 1991-ben II. János Pál szentté avatta. **Művei:** *K.-Schriften*. I.: KRACHT, H. J. (szerk.), *Dokumente – Tagebücher – Gedichte*. Köln 1975, ²1981; II.: HANKE, M. (szerk.), *Briefe*. Köln 1976; III–V.: *Soziale Frage und Gesellenverein*. 1. rész: COPELOVICI, R. és mások (szerk.), 1846–1852. Köln 1985; 2. rész: 1852–1858. Köln 1986; 3. rész: 1859–1865. Köln 1987; VI.: KRACHT, H. J. (szerk.), *Bilder aus Rom*. Köln 1986; HANKE, M. – COPELOVICI, R. (szerk.), *Briefe*. Köln 1991.

Komáromi Csipkés György, 1628 Komárom – 1678. Magyarország - Református tanár. Gimnáziumi tanulmányait Komáromban és Sárospatakon végezte. Kassán az ortodox iskola vezetője lett, majd Debrecenbe költözött. 1650-ben Utrechtben telepedett le, keleti és héber nyelveket tanult, 1653-ban teológiából doktorált. Debrecenben a keleti nyelvek és bölcsészet tanára lett, 1657-től új oktatási rendszert vezetett be. Munkáin nevét Comaromi C. Gyorgy-nek, majd Comaromi Csipkes Györgynek írta. **Művei:** *Oratio haebraea, de lingua sancta*. Sárospatak 1653; *Az Kereszteny Isteni-Tudomanyinak Jeles móddal úgy elkészítettett rövid summaia. Wollebius János után ford.* Sárospatak 1653; *Schola haebraica... accessit autoris oratio inauguralis de linguae hebreae utilitate, necessitate...* Debrecen 1653–1654; *Angliai puritanismus*. Debrecen 1662; *Analysis Apocypseos sparsim et summarie exegetica*. Uo. 1673; *Analysis epistolarum Pauli apostoli ad Galatas*. Debrecini 1677; *Analysis epistolae Pauli ad hebraeos*. Uo. 1677; *Catalogus operum Georgii C. Comorini...* Claudiopoli 1677; *Magyar Biblia, amit Komáromi Bibliának is neveznek, zsidó és görög nyelvből fordított 1685-ben*. Leyda 1719.

Komjáthi Benedek, ? – 1953? Magyarország -Tanító. Nevét születési helyéről vehette, 1529-ben a bécsi egyetemen tanulók névsorában Benedictus Comyathinusként találjuk. 1532-ben befejezte Szt. Pál leveleinek fordítását. A török elől elbujdosott. **Műve:** *Epistolae Pavli lingua hvngarica donatae. Az Zenth Paal leuelei magyar nyelven*. Cracouie 1533; Bp. 1883.

Komoróczy Géza 1937 Bp-, Magyarország - Orientalista, történész, sumér, akkád, kultúrában jelentős publikációi születtek hazai és külföldi folyóiratokban. ELTE ógörög szakán szerzett diplomát 1961- helikon kiadó szerkesztője, 1962 ELTE-n tanára, 1963-64 Prágában a Károly egyetemen tanult. 1985 Assziológiai tanszéket alapított, melyet 1998-ban assziológiai és hebraisztika tanszékké változtatott. Vendégtanár Portlandban, 1981, 1983-84, 1987. Brown Egyetemen 1991. 1993. MTA judaisztikai kutatócsoport vezetője. Nyelvtudomány kandidátusa 1976. Ókori kelet irodalmának egyik legjelentősebb magyar szakértője és nemzetközi tekintély. **Művei:** (válogatás) "Nabu-na'id a babylóni és zsidó legendában" (R. Meyer, *Das Gebet des Nabonid*, Berlin: Akademie-Verlag, 1962), "A Biblia és az ókori Kelet", in: Rapcsányi László (szerk.), *A Biblia világa* (Budapest: MRT - Minerva, 1972), pp. 69-107. 1989 *Az ókori Mezopotámia vallásai (Források)* (Budapest: Kőrösi Csoma Társaság, 1988), pp. 50 1990 ["Ki a sumer? Ki a magyar?"], "Fül"-szöveg, in: Kenessei András, *Százezerős. Regény* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989) 1990 "Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Illés próféta és Izrael politikája az i. e. IX. században", *Holmi*, 2, no. 10 (1990. október), pp. 1107-1116 1992 "A héber és az arámi nyelv Dániel könyvében: Héber nyelvi reneszánsz a Makkabeusok korában?", in: Landeszman György & Deutsch Róbert (szerk.), *Hetven év. Emlékkönyv dr. Schweitzer József születésnapjára* (Budapest: A Budapesti Zsidó Hitközség, 1992), pp. 101-108 1992 *Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Az értelmiség felelőssége az ókori Keleten. Tanulmányok ókori keleti szövegek értelmezése köréből (Metamorphosis historiae)* (Budapest: Századvég Kiadó, 1992), pp. 404 1995 *Bezárkózás a nemzeti hagyományba. Az értelmiség felelőssége az ókori Keleten. Tanulmányok ókori keleti szövegek értelmezése köréből (Osiris Könyvtár) (Második, javított kiadás)* (Budapest: Osiris Kiadó, 1995), pp. 371

Kopernikusz, Nikolaus, névváltozatai: **N. Koppernigk, Cop(p)ernicus**. 1473 Thorn – 1543 Frauenburg. Németország - Csillagász. Iskoláit Krakóban, Bolognában, Rómában, Padovában és Ferrarában végezte. Humanista tanulmányokat folytatott, matematikát, csillagászatot, orvostudományt, civil és egyházjogot tanult. 1512-ben kanonok lett Frauenburgban. Olyan új csillagászati rendszer felállításával kísérletezett, amelyet matematikai formulával le lehetett írni. 1515-ben elkészült saját teóriájával, de a kéziratot nem hozta nyilvánosságra, mert úgy érezte, nem tudja kellőképpen bizonyítani. 1540-ben ennek kommentárjaként adott ki egy könyvet az asztronómiáról, amely szakmai körökben hamar elterjedt. 1543-ban hosszas unszolás után *De Revolutionibus Orbium Coelestium* címmel jelent meg műve, amelyben a heliocentrikus modellt csak matematikailag és nem fizikailag alapozta meg – ennek ellenére jelentős lökést adott a tudománynak. 1616-ban a Galilei-per kapcsán ~ műve indexre került. A világ teremtésének bibliai és csillagászati értelmezése közötti különbség rá hivatkozva mélyült el. **Művei:** HORSK, Z. (szerk.), *De Revolutionibus orbium coelestium libri sex. Ed. Basileensis. Cum comm. manu scriptis Tychonis Brache*. Pragae 1971; *De Revolutionibus orbium coelestium libri 6. Norimbergiae 1543.* hasonmás kiadás, Paris 1927, Amsterdam 1943, Bruxelles 1966; G. KLAUS, G. – MENZZER, C. L. – BIRKENMAJER, A. (szerk., ford., jegyzetek), *Über die Kreisbewegungen der Weltkörper* (latin és német szöveg). Berlin 1959; angolul: WALLIS, C. G. (ford.), *On the Revolutions of the heavenly spheres*. In: *Great Books of the Western world*, 16. kötet. Chicago 1952, 479–838; BROZEK, L., *Bibliografia Kopernikowska*. 1923–1948, Poznan 1949; KOSSMANN, E. O., *Übersicht über das deutsche K.schrifttum*.

Berlin 1943; KUBACH, F., *Kleine K.-Bibliogr.*, in: N. K., *Bildnis eines großen Deutschen*. Berlin 1943, 286–304; POZNANSKI, M., *Bibliogr. Kopernikowskie*. in: Bibliotekarz 20, Berlin 1953. 89–92; ROSEN, E., *Annotated C. Bibliogr.* Poznan 1939–1958; *Select annotated C. Bibliogr.* 1959–1970, in: N. C. and RHETICUS, G. J., *Three copernican treatises*. New York ³1971, 199–312; ZELLER, M. C., *C.-Bibliogr. in the Univ. of Michigan library*, in: BPIASA 1, 1942/43. 695–704.

Koren Pál, 1845 Aszód – 1921 Békéscsaba. Magyarország - Evangélikus lelkész. A gimnáziumot Aszódon és Szarvason végezte. 1863-ban Sopronban, 1865-ben Baselben, 1867-ben Berlinben tanult teológiát. 1869-ben Békéscsabán lett káplán, Pitvaroson, majd 1892-ben Békéscsabán lelkész. **Művei:** *Mózes I. könyve magyarázat*. Gyoma 1881; *Pál apostol levele a zsidókhöz*. Gyoma 1896; *Jézus szenvedése*. Békéscsaba 1910; *Jézus élete*. Békéscsaba 1913.

Kortleitner, Franz Xaver Joseph, 1863 Brixen - 1939 Innsbruck. Ausztria - Katolikus teológus és ezegéta. 1881-ben lépett a premontrei rendbe Wilten/ Innsbruck, 1885-ben szentelték pappá. 1885-től kiegészítő lelkész Praten-ben és Wilten-ben. 1888-tól lett a rendházban a bibliai és a filozfia tanulmányok előadója. 1888 -1903 novicius mester volt. 1896-1939 házfőnök Wilten-ben. Autódidakta konzervatív ezegéta. 1935-től az Ószövetségi konzultor a Pápai Biblikus bizottságban. Miután a németek megszállták Ausztriát életének utolsó hónapjait Innsbruckban a ferenceseknél elrejtőzve élte. **Művei:** *Canticum Canticorum explicatum et praecipue ad historiam ecclesiae applicatum*, Innsbruck 1892; *Archaeologiae biblicae summarium*, Innsbruck 1906 (21917); *De polytheismo universo et quibusdam eius formis apud Hebraeos finitimasque gentes usitatis*, Innsbruck 1908; *De Hebraeorum ante exilium Babylonicum monotheismo*, Innsbruck 1910; *De polytheismi origine quae sit doctrina sacrarum litterarum patrumque ecclesiae*, Innsbruck 1911; *De diis gentilium quid sacrae litterae Veteris Testamenti iudicent*, Innsbruck 1912; *Formae cultus Mosaici cum ceteris religionibus Orientis antiqui comparatae*, Innsbruck 1917 (31933); *Hermeneutica biblica*, Innsbruck 1923; *Quaestiones de Vetere Testamento et comparativa religionum historia recentiore aetate propositae*, 1925; *Israelitarum in Aegypto commoratio ex sacris litteris illustrata*, 1930; *Religio a patriarchis Israelitarum exercitata*, Innsbruck 1936; *Commentationes biblicae*, 15 Bde., Innsbruck 1927-40 (Bd. 1: *De religione populari Israelitarum*, 1927; Bd. 2: *De Judaeorum in Elephantine-Syene colonia eiusque rationibus cum vetere testamento intercedentibus*, 1927; Bd. 3: *De antiquis Arabiae incolis eorumque cum religione Mosaica rationibus*, 1930; Bd. 4: *Babyloniorum auctoritas quantum apud antiquos Israelitas valuerit*, 1930; Bd. 5: *De Sumeriis eorumque cum vetere testamento rationibus*, 1930; Bd. 6: *Cananaeorum auctoritas num ad religionem Israelitarum aliquid pertinuerit*, 1932; Bd. 7: *Religio Jahve cohaerentne cum simplicitate vitae nomadum*, 1932; Bd. 8: *Aegyptiorum auctoritas quantum ad Israelitum instituta sacra pertinuerit*, 1933; Bd. 9: *Sacrae litterae doceantne creationem universi ex nihilo*, 1935; Bd. 10: *Quo tempore codex sacerdotalis exstiterit*, 1935; Bd. 11: *Quantum temporis Israelitae in Aegypto commorati sint*, 1936;

Kosztolányi István, 1903 Tótmegyer – 1977 Budapest. Magyarország - Teológiai tanár, kanonok. A gimnáziumot Nagyszombatona teológiát Esztergomban végezte. 1926-ban

pappá szentelték. 1925-ben hitotató lett Budapesten, 1939-ben hitoktatási felügyelő, 1945-től egyházmegyei cenzor, 1948–1849-ben helynökségi titkár, 1951-ben a Központi papnvevelde gondnoka. 1957-1973 között leánygimnáziumi hittanár. 1968-tól a Hittudományi Akadémia ÚSz-i Tanszékének tanára. **Művei:** *Így szólt az Úr.* 2 kötet. Bp. 1942; *Így szeretett az Isten.* Bp. 1944; *Isten levelei az emberekhez.* 2 kötet. Bp. 1948; *Újszövetségi Szentírás* fordítása 1967; Az ÓSz-ből fordította: Szám, MTörv, Józs, 1–2 Kir, 1–2 Makk 1974.

Kovács Judith L. 1945 Defiance-, USA OH. – Tanulmányait College of Wooster BA 1967. Columbia Egyetem MA 1969. PhD 1978. Tanított Springfield College 1974-75. Georgetown Egyetem vallástörténeti szakán tanított 1981-82. Union Theol. Sem. 1979. professzor 1984-től az újszövetséget és a görög nyelvet tanítja. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *What the Bible really Says* Prothemus 1989. *Apocalyptic and the New Testament: Essay in Honof of Louis Martyn* JSOT 1989.

Kozma Zsolt, 1935 Árpástó–, Románia/Erdély - Középkoláit a zilahi és a kolozsvári református kollégiumban végezte. 1952–1954 között két éves börtönt szenvedett kommunista-ellenes szervezkedés vádjával. 1954–1958 között teológiai hallgató volt Kolozsváron, 1959-ben segédlelkész ugyanott, 1960–1976 között lelképásztor Magyarországon. 1974-ben ÓSz-i tudományokból doktorált. 1974–2005 között teológiai tanár a kolozsvári ref. teológián ahol, héber és görög nyelvet, Ószövetségi szentírásismeretet, liturgikát, pasztorálist, ekkleziológát, és kánoni ismeretet tanított. **Művei:** *Alkalmas és alkalmatlan időben.* Kolozsvár 1993; *Liturgika, Pojmenika, Ekléziasztika.* Kolozsvár 2000. (egy kötetben megjelent egyetemi kurzusok); *Önazononosság és küldetés.* Kolozsvár 2001; *Hagyomány és időszersűség.* Kolozsvár 2002; *Állj elő az Igével.* Kolozsvár 2002; *Jézus Krisztus példázatai.* Kolozsvár 2002; *A Kálvinista Világ és a Kiáltó Szó repertóriuma. Szavak az Igéből.* Kolozsvár 2004; *Teológiai idegen szavak, kifejezések, szólások szótára.* Kolozsvár 2005; *Isten országának alkotmánya.* Kolozsvár 2005.

Köckert, Matthias 1944? -, Németország – Teológiai tanulmányait Dresdában kezdte és egyházi zene iránt érdeklődött 1962-65. Teológiát intenzíven Greifswald-ban tanult 1965-70, majd Lipsében. 1975 avattál lelkésszé. Docensként bibliai egzegésit tanít 1975-84 Paulinum (Berlin), teológiai doktorátus 1983 Lipcse. Berlinben Ószövetséget tanít 1984-91. Jénában habilitált 1991-ben. Ezt követően Berlinben a Humboldt Egyetemen 1991 Ószövetséget tanított. **Művei:** *Vätergott und Väterverheißungen. Eine Auseinandersetzung mit Albrecht Alt und seinen Erben,* FRLANT 142, Göttingen 1988. *Leben in Gottes Gegenwart. Studien zum Verständnis des Gesetzes im Alten Testament,* FAT 43, Tübingen 2004.

Köleséri Sámuel, 1634 Nagyvárad – 1683 Debrecen. Magyarország -Református esperes. 1654-ben külföldön (Leiden, Oxford, Cambridge), 1657-től Nagyváradon, 1659-től Szendrőn tanult. 1667-ben Tokajon, 1672-ben Debrecenben lett lelkész. **Művei:** *Disputatio thoeologica in interpretatione spripturae.* Leiden 1655; *Szentírás rámájára vonatkoztatott félkeresztyén.* Debrecen 1677; Átjavította és széljegyzetekkel látta el a váradi Bibliát.

Köleséri Sámuel ifj., 1663 Szendrő – 1732 Nagyszeben. Magyarország - Debrecenben, majd 1680-tól Leidenben tanult, 1681-ben doktori címet szerzett. 1682-ben Franeker egyetemén tanult, 1684-ben teológiai doktor lett. Orvosi oklevelet szerzett, úgy tért vissza Magyaro.-ra. Nagyszebenben tartományi orvos lett, majd az erdélyi bányák felügyelője. **Művei:** *De vangaelio*. Debrecen 1679; *Dissertatio philoogica qua quaedam S. Scripturae loca illustrantud*. Franeker 1682; Javította a Bél Mátyás-féle ÚSz-t, ez 1717-ben jelent meg Lipszében.

Kraabel, Alf T., 1934 Portland-, USA OR. – Tanulmányait a Luther College BA 1956. Iowa Egyetem MA, 1958. Luther Theol Sem. Bölcsész doktorátus 1961. Harvard Egyetem ThD 1968. Tanított Minnesota Egyetem 19667-82. Klasszikus nyelveket és vallástörténetet. 1974-től szerkesztette RSRev 1983-tól dékán. Ásatásokban résztvesz Törökországban 1966. Khirbet Shema (Izrael) 1969-73. Szakterülete anatólia tanulmányok, archeológia és Újszövetség. **Művei:** *The Future of Eírly Christianity: Essays in Honof of Helmut Koester* ed. Fortress 1991. *Goodenough on the Begenings of Christianity*. Scholars, 1990. *Ancient Synagoge Excavations at Khirbet Shea, Upper Galiee*, Israel 1970-72. Duke UP. 1976.

Kraemer, Ross S., 1948 New York-, USA NY., – Tanulmányait a Princeton Egyetem MA 1973. PhD 1976. Tanított Stockton St. XCollege. 1979-84. Medical College. Pansylvanien 1984-88. Princeton Egyetem 1989-90. Tanársegéd, 1990-től, professzor 2000-től. Szakterülete a Újszövetség, apokrifok, és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Her Share of the Blessing: Womens' Religions Among Pagans, Jews and Christian in the Greco-roman World*. Oxford UP. 1992. “*On the Meaning of the Term ‘Jew’ in gregoroman Inscritions* HTR 1989. “*Monastic Jewish Women in Greco-Roman Egyipt: Pilon Judeus on the Therapeutrides*. Sings 1989.

Kraft, Robert A., 1934 Watebbury-, USA, CT. - Tanulmányait a Wheaton College BA 1955. MA 1957. Harvard Egyetem Phd 1961. Tanított Manchester Egyetem, Anglia 1961-63. PansIllionisvania Egyetem 1963- Valástudomány tanára. Szakterülete Apokrifok, Post-biblikus dudományok. **Művei:** *Early Judaism and its Modern Interpreters* Scholars Fortress 1986. *Christian Transmission of Greek jewish Scritures: A Methodological Probe in Paganisme, Judaisme, Christinaisme: Melanges M. Simon De Bocard*, 1978. “*The Multiform Jewish Heritage of early Chritianity*” in *Christianity, Judaism and Other Greco-roman Cults III*. Brill 1975.

Kramer, David C. 1955 Newmark-, USA NJ - Tanulmányait a Brandeis Egyetem BA 1977. Jewish Theol. Sem MA 1978. PhD 1984. Tanított Jewish Theol Sem 1979-től. Szakterülete apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Mind of the Talmud: An Intellectual History of the Bavli* Oxford UP. 1990. “*Scripture Commentary in the Babylonian Talmud: A Primary or Secondary Phenomenon?* AJS Rev. 14 (1989).

Krašovec Jože 1944 Sodna-, Szlovenia - Az általános iskolát Podčetrtekon, gimnáziumot Vipavan, teológiát (1963-1970) Ljubljában és Rómában a Biblikus Intézetben (Pontifical Biblical Institute in Rome) 1970-1976 között, majd az Ecole Biblique-on és Jeruzsálemben a francia archeológiai intézetben (1973-1974) régészetet tanult. Első

tudományos műve filológiai jellegű: *Der Merismus im Biblisch-Hebräischen und Nordwestsemitischen*, Rome (1976). 1977-től kezdett tanítani Ljubljanában a teológiai fakultáson, majd Maribor-ban. 1979-1982 stilisztikai tanulmányokat folytatott a jeruzsálemi Héber Egyetemen és filozófiai doktorátust szerzett 1982-ben a bibliai költészet strukturáinak vizsgálatával. 1986-ban részben Párizsban tanult a katolikus egyetemen, részben Londonban. Ennek nyomán a bibliai Istenfogalom zsidó és keresztény magyarázatával foglalkozott. A mű a zsidó keresztény párbeszéd jegyében született, melyre a Ratisbon intézet is felfigyelt. 1976 -1988 között ószövetségi kutatásait ismertette Ljubljanában és Mariborban. 1988 renkívüli, 1992- kinevezett professzor. 1991-től a Szlovén Tudományos Akadémia tagja. 1995-től az ószövetségi tanulmányok lapjának tudományos tanácsadója. ISOT-tagnak választják Leidenben, majd a szervezet elnöke lesz, és az ISOT konferenciát szervezi 2007-ben Ljubljanában. 1984-től részt vesz a Biblia szlovén fordításában és kommentálásában, amely 1996-ban jelent meg, melyet nagyszabású Biblia fordítói konferenciával kötöttek össze. (International Symposium on the Interpretation of the Bible (held in Ljubljana from 17 to 20 September 1996). **Művei:** *Antithetic Structure in Biblical Hebrew Poetry*, (Leiden 1984). *La justice (sdq) de Dieu dans la Bible hébraïque et l'interprétation juive et chrétienne*. c. művét (Göttingen 1988).

Kraus Hans-Joachim, 1918 ? – 2000 ?. Németország A zsidók és evangélikus keresztények munkacsoportját 1961-ben alapította. A közös kutatást főleg Helmut Gollwitzer, Günter Harder és Karl Freudenberg hatására kezdeményezte. 1977-től kezdett tanítani Ljubljanában a teológiai fakultáson, majd Mariborban. 1979–1982 között stilisztikai tanulmányokat folytatott a jeruzsálemi Héber Egyetemen és filozófiai doktorátust szerzett 1982-ben a bibliai költészet strukturáinak vizsgálatával Sámos tanulmányt publikált erről a kérdéstről, mely összefoglaló gyűjteményben 1991-ben jelent meg. Hamburgban tanította az ószövetségi szövegmagyarázatot, majd Göttingenbe ment dogmatikát tanítani. Itt kötötte életreszóló barátságát a zsidó kutatókkal, különösen rabbi Robert Raphael Gessel (1906–1972). Eközben ismerte fel, mennyi mindent tanulhat a kereszténység a zsidóságtól. Meglátásait 1979-ben a *Zsidók és keresztények Biblia megértése* címen tette közzé a rajnai színóduson. Legismertebb egzegetikai műve zoltár-kommentárja. **Művei:** *Die prophetische Verkündigung des Rechts in Israel*. Zürich 1957; *Die Königsherrschaft Gottes im Alten Testament : Untersuchungen zu den Liedern von Jahwes Thronbesteigung*. Tübingen 1951; *Psalmen*. Neukirchen 1978; *Theologie der Psalmen*. Neukirchen 2003. *Der Merismus im Biblisch-Hebräischen und Nordwestsemitischen*. Roma 1976.: *Antithetic Structure in Biblical Hebrew Poetry*. Leiden 1984. 1986-ban részben Párizsban tanult a katolikus egyetemen, részben Londonban. Ennek nyomán írta *La justice (sdq) de Dieu dans la Bible hébraïque et l'interprétation juive et chrétienne*. c. művét (Göttingen 1988).

Kraus, Wolfgang 1955 Würzburg, Németország – Evangélikus teológiát tanult 1974 – 1980 Neuendettelsau, Heidelberg, Göttingen és Erlangen egyetemén. Tanulmányi felügyelő lesz (1980 – 1982). Lelkész és tanulmányi felügyelő Knabenchor, Windsbach (1982 – 1986) kollégiumban. A keresztények és zsidók kapcsolatai mozgalom teológiai

referense. Ez az egyesület gondozta a zsidó-keresztény párbeszédet a Bajor evangélikus egyházban (1986 – 1990). Teológiai doktorátust 1990 –ben Erlangenben szerzett. 1990 tudományos asszisztens J. Roloff-nál az Erlangen-Nürnberg Egyetem Újszövetségi Intézetében. Újszövetségből habilitált 1994-ben és Jébában és Bayreut-ban kezdett tanítani. Koblenz-Landau Egyetem Ószövetségi és újszövetségi didaktikát tanítt. 1996 – 2004. Saarland Egyetem Újszövetségi tanszékének professzora 2004-től. 1995-től (SNTS) tag. 2000 társ elnök William R. G. Loader-el Murdoch, Australien a szemináriumi **Művei:** *Der Tod Jesu als Heiligtumsweihe. Eine Untersuchung zum Umfeld der Sühnevorstellung in Römer 3,25-26a, ,* Neukirchen 1991. *Das Volk Gottes. Zur Grundlegung der Ekklesiologie bei Paulus,* Tübingen 1996. *Zwischen Jerusalem und Antiochia. Die 'Hellenisten', Paulus und die Aufnahme der Heiden in das endzeitliche Gottesvolk,* Stuttgarter Bibelstudien 179, Stuttgart 1999. *Die Kirchen und das Judentum II. Dokumente von 1986-2000,* hg. von Hans Hermann Henrix und Wolfgang Kraus, Gütersloh 2001.

Krauter, Stefan 1973 Stuttgart, Németország - Evangélikus teológiát tanult Tübingen és Helsinki. 2000-2003 doktorátusa a polgári jog és a kultikus részvétel a hallenista zsidóság intémenyeiben címmel írta. Tudományos ösztöndíj 2003 Diplomát szerzett 2004-ben. Közben 2003-2006 közhött lelkész Württembergben. **Művei:** *Bürgerrecht und Kultteilnahme. Politische und kultische Rechte und Pflichten in griechischen Poleis, Rom und antikem Judentum (BZNW 127),* Berlin/New York 2005.

Kremer Jakob, 1924 –. Ausztria - 1972-től a bécsi egyetem katolikus teológiai karán az Újszövetségi tanszék vezetője. A Colloquium Biblicum igazgatója. **Művei:** *Alkotó – Életadó – Megszentelő.* Bécs 1983; *Jézus halálának és feltámadásának evangéliuma.* Veszprém 1995; *Die Osterbotschaft der vier Evangelien: Versuch einer Auslegung der Berichte über das leere Grab und die Erscheinungen des Auferstandenen.* Stuttgart 1969; *Synopse der Osterevangelien.* Stuttgart 1969; *Jetzt die Wahrheit leben: Glauben an der Schwelle zum dritten Jahrtausend.* Freiburg im Bresgau 1991; *Pfingstbericht und Pfingstgeschehen : eine exegetische Untersuchung zu Apg 2,1–13.* Stuttgart 1973 *Lukasevangelium.* Würzburg 1988; *Das älteste Zeugnis von der Auferstehung Christi : Eine bibeltheologische Studie zur Aussage und Bedeutung von 1Kor 15,1–11.* Stuttgart 1967; *Das Ärgernis des Kreuzes: Eine Hinführung zum verstehen der Leidensgeschichte nach Markus.* Stuttgart 1969; *Was an den Leiden Christi noch mangelt: Eine interpretations- geschichtliche und exegetische Untersuchung zu Kol. 1,24b.* Bonn 1956; *A Biblia – Isten szava mindenkinek: Útmutató a Szentírás olvasásához.* Bp. 1992; *Das älteste Zeugnis von der Auferstehung Christ : Eine bibeltheologische Studie zur Aussage und Bedeutung von 1Kor 15, 1-2.* Leipzig 1968; *Die Bibel lesen – aber wie?: Eine kleine Anleitung zum Verstehen der Heiligen Schrift.* Leipzig 1968; *A 2. Korintusi levél.* Bp. 1998; *Pfingsten – Erfahrung des Geistes: Was sagt darüber die Bibel?* Stuttgart 1974; *A halottak jövője: A személyes feltámadás reménye a századok folyamán.* Bp. 1991; *König, Franz* *Hogyan olvassuk a Szentírást?: Útmutatás a Szentírás helyes megértéséhez.* Bécs 1974.

Kremnicska Tamás, 1794 – 1860 Pozsony. Magyarország -Prépost-kanonok. Teológiai tanulmányait Nagyszombatban végezte, 1817-ben pappá szentelték, segédlelkész lett

Budaörsön, 1820-ban Nyéken, 1821-ben Kemencén. 1826-ban plébános lett Bajtán. 1831-től tanár és lelkiigazgató a nagyszombati papnevelőben, 1833-tól igazgató-helyettes az esztergomi papnevelőben. 1852-től pozsonyi kanonok, 1859-ben préposttá nevezték ki. **Művei:** *Instructio practica confessarii usibus examinandorum e probatis auctoribus concinnata et aptis casibus illustrata.* 2 kötet. Posonii 1847; *Paraphrasis Psalmorum popularis opera et studio ... adornata cum notis eminentissimi Ordinarii Strigoniensis.* Posonii 1857.

Krenitz, Edgar M. 1928 Macomb County-, USA, MI. - Tanulmányait a Concordia Szem BA 1949. Teológiai MA fokozatot 1952. Washington Egyetem MA 1953. PhD 1960. Chicago SS 1955. Tanított Concordia Seminaryban. 1953-75. Újszövetség professzora és szerkeszti a Concordia Theol. Montly 1968-74. Ásatások feltárásaiban résztvesz Caesarea Marittima 1972. Szakterülete az Újszövetség, archeologia. **Művei:** "The Joint Expedition to Caesarea Marittima Tenth Season 1982. "Roman Hellenism Leuven UP. 1990. *The Historical Critical Method Guide to Bibl. Schol* Frotress, 1975.

Kroll, Josef, 1889 Arnsberg - 1980 Duisburg-Rheinhausen. Németország - Katolikus vallástörténész és klasszika filológus Szülei szilárd katolikus hagyományok szerint nevelték, így tartotta ezt barátja Reinhold Merkelbach klasszika filológus és tanítványa Bruno Snell (1896-1986) hamburgi klasszika filológus is. " 1908 –ban érettségizett Hagenban ezt követően 1908- 1914 München-ben, Münste-ben, Freiburg-ban, Berlin és Göttingen-ben tanult klasszika filológiát. 1913-ban Münster-ben Wilhelm Kroll (1869-1939) nál doktorált aki nem rokona, "Die Lehren des Hermes Trismegistos" (Hermesz Trismegisztoosz tanítása) c írásával. Dolgozatát az evangélikus vallásfilozófus Wilhelm Bousset (1865-1920, s. Bd. I) nagyra tartotta. 1913/14 tanulmányi körutat tett Itáliában. Az első világháborúba katonának besorozták és kétszer sebesült. 1916 –ban Breslauban az egyetem klasszika filológiai intézet eszisztense lett. 1918-ban professzornak hívta meg Braunsberg állami egyeteme. 1922-ben Kölnbe hívták tanítani, ahol egy Klasszika filológiai Intézetet létesített. Aby Warburg –al (1866-1929) megalapította a "Studien der Bibliothek Warburg" sorozatot 1932 –ben jelent meg könyve ebben a sorozatban "Gott und Hölle" (Isten és pokol). Ebben foglalkozik Krisztus pokolra szállásával is. Ezután került sor egy megbeszélésre az Innsbruck-i fundamentál teológussal Florian Schlagenhafen (1892-1969) és fordult figyelme a téma művészeti ábrázolásai felé. Hasonló módszert követett mint Richard Reitzenstein (1861-1931). Munkáját a jezsuita művész is dicsérte, és egyben kritikával kezelte, de szaktudását korrektségét nem vitatta. De az őskeresztény egyház és a pogány kultúra egymásrahatásának eddig fel nem tárt területére irányította a figyelmet. A bencés Odo Casel (1886-1948) viszont a liturgikus koncepciójába átvette a misztérium felképzelését, annak ellenére, hogy dogmatörténetileg megalapozottnak vélte. 1930/31-ben és 1945-1949 az egyetem rektora Kölnben, az egyetem ekkor tért vissza a város kebelébe, az akkori polgármester Konrad Adenauer (1876-1967) nagyra értékelte, mint művészeti szakértőt, tudóst és oktató egyéniséget is. Megszervezte a Észak veszfáliai és a Rajna-Vesztfáliai tudósok együttműködését . 1948-ban Eszak-Vesztfáliai könyvtárak szövetségének elnökévé választották. Sokat foglalkozott az őskereszténység és a görög-római antik kultúra egymásra hatásával. 1956-ban vonult nyugdíjba és a kölni egyetem díszdoktora is lett. 1958-ban visszavonult a

könyvtárak szövetségének elnöki tisztétől is. 1959-ben 90 születésnapjára nagy állami kitüntetést kapott, ekkor jelent meg munkásságát összefoglaló kötet, Theodor Schieder (1908-1984) szerkesztett "Einsichten in die Geschichte". 1980-ban bekövetkezett halála után Kölnben temették el, kiadatlan írásai a kölni egyetemi archívumban találhatóak. Legismertebb műve Magyarországon Jézus lábnyomán c. összeállítása. **Művei:** *Die Lehren des Hermes Trismegistos* Münster 1914, ²1928; *Die chr. Hymnodik bis zu Klemens v. Alexandrien*. 2 kötet. Königsberg 1921, Darmstadt ²1968; *Die Himmelfahrt der Seele in der Antike*. Köln 1931; *Gott u. Hölle. Der Mythos vom Descensuskampfe*. Leipzig/Berlin 1932, Nachdr. Darmstadt 1963; *Theognis-Interpretationen* Leipzig 1936; *Die Universalität in der Gegenwart*. Köln 1947; (Hrsg.), *Demotische u. koptische Texte* Köln 1968.

Kselman, John S., 1940 New York-, USA, NY. – Tanulmányait a St. Mary Sem. BA 1961. Harvard Egyetem PhD 1971. Tanított St. Mary's Sem. 1971-77. Szakterülete a Héber Biblia. **Művei:** *Divine Oracle in Psalm 101* JSOT 1985. "*Psalm 77 and the Book of Exodus* JANES 1984.

Kubo, Sakae 1926 Honolulu-, USA, HI. – Tanulmányait az Emmanuel Miss College BA 1947. Seventy day Adventist Teol Sem. MA 1954 Chicago Egyetem PhD 1964. Andrews Egyetem 1955-78. Újszövetség tanára. Walla Walla intézet Dékánja New Jersey. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Two Divison form ot Tree? In The New Testament Textual Criticism : Its signicance for Exegesis : Esay in Honof of Bruce M. Metzger* Clarendon 1981. *A Beginnennr's a New Testment Greek Grammar* UP of Amer 1979. *A Reader's Greek-English Lexikon to the New Testament* Brill, 1971.

Küchler, Max B., 1944. Sulgen,- USA TG., – Teológiát, szövegmagyarázatot és óhéber irodalmat valamint palesztina történetet tanult Passau, Freiburg (CH), Rom és Jerusalem egyetemein. 1988-tól Újszövetségi bevezetőt és kortörténetet tanít Freiburg (Sájc); Kutató programon 2003-tól. Szakterülete. Foglalkozott zsidó numizmatikával is Diplomájának megszerésének idje ThD 1979. Habilitáció 1987. Orbis Antiquus Intézetben tanított 1988-tól. SNTS tag, Judaisztikai társaság tagja. Szakterülete Újszövetség, apokrifok Ikonológia, archeológia és Palesztina története a hellenisztikus és római korban. **Művei:** *Synoptische Texte aus der Genesis*. 1. Teil: Die Texte; 2. Teil: *Der Kommentar* Freiburg 1971. *Orte und Landschaften dee Bibel: Ein Handbuch und Studienreiseführer zum HeIllionisigen Land*. 1-2 kötet 1982. *Herders Grosses Bibelatlas*. Herder, 1989. *Schweigen, Schmuck und Schleier: Drei neutestamentliche Vorschriften zu Verdrangung der Freuen auf dem Hintergrund einer freuenfeindlichen Exegese des Alten Testament in Antiken Judentum*. Vadenhoeck und Ruprecht, 1986.

Kuenen, Abraham, 1828 Haarlem– 1891 Leiden. Hollandia - Leidenben kezdett teológiát tanulni. 1851-ben teológiai doktorátust szerzett, a Pentateuchus (Ter 1–34) arab és samaritánus változatait vizsgálta, az orientalisztika problémáival is foglalkozott. Lelkészként is működött, 1852-ben az ÚSz tanszéken professzor és etikatanár lett. 1870-től tanulmányozta az ÓSz-i irodalmat és teológiát is, 1861–1865 között az ÓSz keletkezésével kapcsolatos háromkötetes műve nagy vitát robbantott ki. ~ szerint Mózes a 10 parancs és néhány törvény összeállítója, de a szövetségi törvény (2Móz 20,22)

Dávid korából való (Kr. e. 1000) a papi törvény pedig Kr.e 10. sz. (Salamon kora) és a fogság (Kr.e. 587–537) között született. A papi írás (mint Heinrich Ewald és mások is állították) a Pentateuchus alapforrása volt, a Jahvista és a Deuteronomista forrást később illesztették be a könyvbe, hogy elmélyítsék a Jahvista bűn-teológiáját. ~ munkája meghatározta az ÓSz-i vallástörténetet, véleménye szerint Ámosz és Ozeás 8. sz.-i igehirdetése az izraeli vallástörténet fejlődésének fontos eseménye volt. Mózeset nem tartotta a monoteizmus egyetlen és részletes meghatározójának, Mózes törvényeit viszont a Pentateuchus legfiatalabb forrásának vélte. A papi írás végleges formáját Ezekiel munkássága utánra helyezte. 1870-ben megjelent *Godsdienst in Israel* c. műve, amely nagy hatással volt a későbbi kutatásra. **Művei:** *Specimen e literis Orientalibus, exhibens librum Geneseos, secundum Arabicam Pentateuchi Samaritani versionem ab Abu-Saido conscriptam. Ex tribus Codicibus.* Leiden 1851; *Specimen theologicum, continens Geneseos libri capita XXXIV priora ex Arab. Pentateuchi Samaritani versione nunc primum edita cum prolegomenis.* Leiden 1851; *Libri Exodi et Levitici secundum Arabicam Pentateuchi Samaritani versionem ab Abu-Saido conscriptam. Ex tribus Codicibus.* Leiden 1854; *Criticae et hermeneuticae librorum N. Foederis lineamenta.* Leiden 1856, ²1859; (kiadta:) *Novum Testamentum ad fidem Codicis Vaticani.* Leiden 1860; *The Pentateuch and Book of Joshua critically examined by Professor A. K...* London 1865; PIERSON, A. (ford.), RENAN, E. (előszó), *Histoire critique des livres de l'ancien Testament par M. A. K.* Paris I.: 1866, II.: 1879; *An historico-critical inquiry into the Origin and Composition of the Hexateuch (Pentateuch and book of Joshua).* London 1886; *Historisch-kritische Einleitung in die Bücher des alten Testaments hinsichtlich ihrer Entstehung und Sammlung.* I–III. rész Leipzig 1886–1894; *The religion of Israel to the fall of the Jewish state.* I–III. London 1874–1875; *The Prophets and prophecy in Israel. An historical and critical inquiry.* London 1877; *National Religions and Universal Religions.* London 1882; németül: *Volksreligion und Weltreligion.* Berlin 1883; *Gesammelte Abhandlungen zur Biblischen Wissenschaft von Dr. A. K...* Freiburg i. B. – Leipzig 1894.

Kuhn, Heinz-Wolfgang 1934?-, Németország – Tanulmányait Heidelbergben kezdte 1986-tól Münchenben tanít. Szakterülete Jézus kutatás, Pál levelek hitelességének kérdése, Márk evangélium, Qumrán szövegek és bibliai archeológia. Beteszdi feltárásokban résztvesz. **Művei:** *Enderwartung und gegenwärtiges Heil. Untersuchungen zu den Gemeindeliedern von Qumran mit einem Anhang über Eschatologie und Gegenwart in der Verkündigung Jesu (StUNT 4),* Göttingen (Vandenhoeck & Ruprecht) 1966, Betsaida. *Ausgrabung einer Stadt Jesu, Gesellschaft von Freunden und Förderern der Universität München 68. Jahresbericht 1989 (1990) 27–32.* *Jesus im Licht der Qumrangemeinde,* in: *The Handbook of the Study of the Historical Jesus,* hg. v. T. Holmén und St. E. Porter, Bd. 1, Leiden/Boston (Brill), erscheint 2007, ca. 40 Seiten

Kuhn, Johannes Evangelist, 1806 Wäschenebeuren – 1887 Tübingen. Németország - Katolikus teológus. Tanulmányait 1825–1830 között Tübingenben folytatta, majd 26 évesen már egzégizist tanított Giessenben, ahol társkiadója lett a teológiai és filozófiai évkönyvnek is. 1837-ben Tübingenben tanított dogmatikát. 1847-ben a püspök-jelölést visszautasította, 1848–1852 között a stuttgarti nemzetgyűlés és 1856-ban az állami törvényszék tagja lett. A személyesen megélt hit, a megismerés kérdései, a

kinyilatkoztatás, az egyháztörténelem, a szentháromságtan és a kegyelemtan foglalkoztatták legtöbbit. Teológiai hermenutikájában Hegel hatása alá került, tudományelméletében az újskolasztikusokkal ütközött. **Művei:** *Über den Begriff und das Wesen der spekulativen Theologie oder (und) christl. Philosophie*, in: ThQ 14, 1832, 253–304, 411–444; *Jacobi und die Philosophie seiner Zeit. Ein Versuch, das wissenschaftl. Fundament der Philosophie hist. zu erörtern*. Tübingen 1834; *Hermeneutik und Kritik in ihrer Anwendung auf die evang. Gesch.*, in: Jbb. f. Theol. u. christl. Philos. 7, 1836, 1–50; *Das Leben Jesu, wissenschaftl. bearb.* Tübingen 1838; *Zur Lehre von der göttl. Erwählung*, in: ThQ 20, 1838, 623–683; *Über Glauben und Wissen, mit Rücksicht auf extreme Ansichten und Richtungen der Gegenwart*, in: ThQ 21, 1839, 382–503; *Prinzip und Methode der spekulativen Theologie*, in: ThQ 23, 1841, 1–80; *Die moderne Spekulation auf dem Gebiet der christl. Glaubenslehre*, in: ThQ 24, 1842, 171–225; 25, 1843, 3–75, 179–226, 405–467; *Die Schellingsche Philosophie und ihr Verhältnis zum Christentum*, in: ThQ 26, 1844, 57–88, 179–221; 27, 1845, 3–39; *Kath. Dogmatik*. 1. kötet: *Einleitung in die kath. Dogmatik*; 1. rész: *Von dem Dasein, Wesen und den Eigenschaften Gottes*. Tübingen 1846; *Ehrenrettung des Dionysius Petavius und der kirchl. Auffassung der Dogmengesch.*, in: ThQ 32, 1850, 249–293; *Die christl. Lehre von der göttl. Gnade nach ihrem inneren Zusammenhang*, in: ThQ 35, 1853, 68–112, 197–260; *Glauben und Wissen nach St. Thomas*, in: ThQ 42, 1860, 273–340; *Kath. Dogmatik*. 1. kötet.: *Die dogmatische Lehre von der Erkenntnis, den Eigenschaften und der Einheit Gottes*. ²1862; *Das Verhältnis der Philosophie zur Theologie nach modern-scholastischer Lehre*, in: ThQ 44, 1862, 541–602; 45, 1863, 3–83; *Die hist.-polit. Blätter über »Eine freie kath. Universität und die Freiheit der Wissenschaften«*, in: ThQ 45, 1863, 569–668; *Das Natürliche und das Übernatürliche. Antwort auf die fortgesetzten Angriffe der hist.-polit. Blätter*, in: ThQ 46, 1864, 175–329; *Die Wissenschaft und der Glaube mit besonderer Beziehung auf die Universitätsfrage. Schlußwort an die hist.-polit. Blätter*, in: ThQ 46, 1864, 583–645.

Kuntzmann, Raymond 1936 Strassborug-, Franciaország - Tanulmányait A Gregoriána Egyetemen kezdte Rómában. ThD 1964. –ben Bibliikus Intézetben folytatta és Bibliikus licenciátust szerzett 1968-ban. Franciaországban még egy humán tudományi doktorátust is szerzett vallástudományból 1971-ben a Katolikus Egyetemen 1979-ben doktorált. A katolikus egyetemen tanított 1983-tól. A történelem és a bibliai archeológia tanára. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** *Nagy Hammadi: Evangile de Thomas* College Cahiers Evangile sup 58 (Cerf 1987.) *Le Symbolisme des Jumeaux. Naissance, Evolution et fonction d'un symbole* Beauchesne 1983.

Kuschel, Karl-Josef, 1948 Oberhausen, Németország - Teológiát Tübingenben tanult, katolikus teológus, jelenleg a Világ-ethosz program alelnöke Tübingenben, és maga is jelentős irodalmár. Leginkább az önelégültség és önimádat kérdései izgatják a teológiában és azon kívül is. Nem csak a keresztény teológiával foglalkozik, hanem kirándul az Iszlám és a zsidóság irodalmi hatásának különböző területeire is. **Művei:** *Jesus in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*. Zürich-Köln-Gütersloh 1978. *Heute noch knien? Über ein Bild von Edouard Manet*, Zürich-Köln 1979 *Stellvertreter Christi? Der Papst in der zeitgenössischen Literatur*, Zürich-Köln- Gütersloh 1980. *Gottesbilder*

- *Menschenbilder. Blicke durch die Literatur unserer Zeit*, Zürich- Köln 1985. *Weil wir uns auf dieser Erde nicht ganz zu Hause fühlen. 12 Schriftsteller über Religion und Literatur*, München 1985 (Serie Piper 414). *Wie kann denn ein Mensch schuldig werden? Literarische und theologische Perspektiven von Schuld* München 1990 (Serie Piper 1292). *"Vielleicht hält Gott sich einige Dichter"*. *Literarisch-theologische Portraits*, Mainz 1991. *"Ich glaube nicht, dass ich Atheist bin"*. *Neue Gespräche über Religion und Literatur*, München 1992

Kuss, Otto, 1905 Lauban – 1991 Gütersloh Németország – Katolikus teológiát tanult Breslau, Bonn és Berlinben 1924-1931 között Tanára volt Friedrich Wilhelm Maier, Breslauban, 1931-ben szentelték pappá káplán Liegnitz (1931/32), prefektus Glogau fiú kollégiumában 1933 -1945 . Teológiai doktorátust szerzett 1930-ban. Habilitáció a nemzeti szocialisták hatalomra jutása miatt nem tudott tenni, csak 1937-ben. A háború után Regensburgban tanított 1946-tól patológiát és Újszövetségi bevezetőt 1948-tól Paderbornban. München be hívták 1960-ban, ahol bibliai hermeneutikát is tanított. Collegium Biblicum München-t alapította meg 1966-ban. Nyugdíjba vonult 1973-ban. **Művei:** Die Adam-Christus-Parallele Röm 5,12-21 exegetisch und biblisch-theologisch untersucht, 1931; Die Theologie des Neuen Testaments 1937 Die Briefe an die Römer, Korinther und Galater, [RNT; 6], 1940; Der Brief an die Hebräer, [RNT; 8], 1953 Der Römerbrief III, 1978.

Kussinszky Arnold Károly O.Praem., 1833 Szepesolaszi – 1918 Lelesz. Magyarország - Jászóvári premontrei kanonok. 1856-ban belépett a premontrei rendbe, 1857-ben a rozsnyói gimnázium tanára, 1859-ben Jászón hitoktató. 1860-ban Rozsnyón, 1862-ben Kassán, 1865-ben Nagyváradon gimnáziumi tanár. 1868-tól Jászóváron teológiai tanár, 1868–1875 között novíciusmester, 1875-ben rendi pénztáros, 1887-ben perjel lett. **Műve:** *Historia Ecclesiastica Novi Testamenti*. Rozsnyó 1883.

Kustár Péter 1938 Bp. - 1987 Kisléta. Magyarország - Református lelkész biblikus. 1957-1962 Debreceni Református teológián tanult. 1963-1965 Debrecen nagytemplom gyülekezeti lelkésze. 1965 tudományos adminisztratív munkatárs. 1966 Ószövetségi tanszék tanársegédje Debrecenben Módis László mellett. 1967/68 Bâselben ösztöndíjat kapott. E. Jenni, H.J. Stoebe, O. Cullmann és K. Barth előadásait hallgatja. 1969 doktori disszertáció, Basel. 1969-ben egyházi hatóság Kislétára küldi lelkésznek, ahol ettől kezdve haláláig élt. Itt is teológiával és héber nyelvészettel foglalkozott, fiatal lelkészekből „tanítványi kört” gyűjtve maga mellé. Dolgozatot írt a Dekalogusról, mely „szamizdat”-ban terjedt. Verselt és szobrászkodott. Doktori értekezése a héber igeidők problémájával, „Az Ószövetség megértése” című műve pedig a héber igetörzsek funkciójával foglalkozott. **Művei:** *A nyelvészet szerepe az írásmagyarázatban Református Egyház 1969. 106-109. old. Aspekt im Hâbraisch Dissertatio Basel 1972. „A fény fiainak harca s sötétség fiai ellen” c. qumrani irat értékelése Theologiai Szemle 1988/4. 221-224.o. Az Ószövetség megértése. A Biblia fordításának és magyarázatának új elmélete, módszere és gyakorlata grammatikai alapon a héber igerendszer jelenségeinek újraértelmezésével. Debr. Ref. Teol. Akad füzetek 1988. Jóel próféta könyve Sárosapataki Ref. Teol. Akad. Kiadványai 3. szám Spatak 1995. A költői struktúra és a nyelvészet szerepe a Példabeszédek könyve életbölcseletének helyes értelmezésében in.*

Kustán Zoltán (szerk.) „Mint folyóvíz mellé ültetett fa.” Emlékkötet dr. Módos László professzor századik születésnapjának tiszteletére Debrecen 2003. 11-119. old.

Kustár Zoltán 1968 Debrecen-, Magyarország - Református teológus Teológiát 1988–1991-ben a Debreceni Református Teológiai Akadémián tanult. Ösztöndíjjal tanul 1991–1992 a Bázeli Egyetem teológiai fakultásán. 1992–1993 a Debreceni Református Teológiai Akadémián folytatta. 1993. Lelkészképesítő vizsgát tett. 1993–1996 Halle-Wittenberg teológiai fakultásán tanul, témavezető Dr. Ernst-Joachim Waschke. 1994. Második lelkészképesítő vizsga. 1996. Tanársegédi Debrecen Ószövetségi Tanszékére, bibliai héber nyelv, exegetikai módszertant tanít. Párhuzamosan 1966-199 Wargha István Pedagógiai Főiskola hitoktató szakán. 1997–1999 a Debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola hitoktató szakán is tanít. 1997 kutatói ösztöndíj Halléban. 1997. A doktori dolgozat a Halle. 1998. PhD. 1998. Adjunktusi kinevezés Debrecen. 1999. Docensi kinevezés ugyanott. 1999 kutatói ösztöndíj Halléban. 2000 Közel-keleti tanulmányút (Szíria, Jordánia, Izrael) a Das Deutsche Evangelische Institut für Alttertumwissenschaft des Heiligen Landes ösztöndíjával. 2000. Megbízott tanszékvezető. 2000-2003-ra Bolyai János Kutatási ösztöndíj. 2001 ösztöndíj Bernben. 2001. Tanszékvezetői kinevezés 2003/2004. Bibliai Vallástörténetet is oktat. 2003. rektor helyettes. 2005.–2006. Kutatói szabadság. Számos tudományos testület tagja. A Magyar Hebraisztikai Társaság, a Gesellschaft für Evangelische Theologie. **Művei:** Számos könyv társszerzője, önálló munkái: *Kustár Z. (szerk.), A Pentateuchos forrásművei. Elkülönített szövegállományuk, valamint azonosításuk a Pentateuchos kanonikus formájában M. Noth munkássága alapján (DÓTTF 5), Debrecen, 2005. A Krónikák könyve. A mű előállása, tanítása, szövegállományának és kanonikus forrásainak szinopszisa (DÓTTF 2), Debrecen, 2002. „Durch seine Wunden sind wir geheilt.” Eine Untersuchung zur Metaphorik von Israels Krankheit und Heilung im Jesajabuch, BWANT 154, Kohlhammer, Stuttgart, 2002. Az Ószövetség szövege. Kézikönyv a Biblia Hebraica Stuttgartensishoz, Debrecen, 2000. Számos jelentős mű fordítja: Friedemann Golka: Thomas Mann, Gerhard von Rad és az újabb bibliai exegézis, in: *Orando et laborando. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2003/2004. évi értesítője, Debrecen, 2004, 79-87. o. Konrad Schmid: Jób szenvedésének problémája - a könyv prologusának fényében, in: Dr. Fekete Károly - Hanula Gergely (szerk.), Gondolkodó és cselekvő hit. Tanulmányok a 100 éve született Török István professzor emlékére, Debrecen, 2004, 179-189. o. = Theologiai Szemle 2005/1, 4-14. o. Jeremiás próféta könyve, in: Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel, Kiadta a Magyar Bibliatársulat megbízásából a MORE Kálvin János Kiadója, Budapest, 1996, 857-929. o. Jeremiás siralmai, in: Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel, Kiadta a Magyar Bibliatársulat megbízásából a MORE Kálvin János Kiadója, Budapest, 1996, 930-938. o.**

Kutsch, Ernst 1929 Frankfurt am Main -, Németország - Teológiát az orosz fogságból visszatérve kezdett tanulni 1948-ban Mainzban és 1953-ban tette le az első teológiai vizsgáját Hessenben. 1954-1957 "Die Religion in Geschichte und Gegenwart" c lexikon redaktoraként dolgozott. Teológiai doktorátust 1955-ben szerzett Mainzban, ugyanitt habilitált 1960-ban és 1963-tól tudományos asszisztens. 1963-1966-ig Bécsben az evangélikus Ószövetségi tanszéken archeológiát tanított. 1966 –ban hívták az ószövetségi

teológia tanszékére Erlangen-Nürnberg-be. 1968/69 Dékán a következő évben pedig prodékán volt. Halláláig ellátta a könyvtár felügyeletét is és az ösztöndíjak felügyeletét. Szakterülete Izrael története a királyságtól a próféták koráig. Ezen kívül Jób könyve és az ószövetségi ünnepek története volt a kedvenc témája. A szövetségi teológiáról nemzetközi vitát folytatott. **Művei:**

Küchler, Max 1944? Németország – Teológiát és ókori zsidó irodalmat tanult Passau, Freiburg (CH), Róma Jeruzsálemben. Freiburgban 1988-tól meghívott előadó, 23-tól nyilvános rendes tanár. Archeológiával a palesztinai ikonográfiával és a hellenisztikus kor zsidóságával foglalkozik. Különösen érdeklődik az antik zsidó numizmatika iránt. Számos művét O. Kell-el együtt adták ki. SNTS tag. **Művei:** Synoptische Texte aus der Genesis. 1. Teil: Die Texte; 2. Teil: Der Kommentar Freiburg 1971- 1975. Orte und Landschaften der Bibel. Ein Handbuch und Studienreiseführer zum Heiligen Land Zürich-Köln, Göttingen (Benziger, 1984. Schweigen, Schmuck und Schleier. Drei neutestamentliche Vorschriften zur Verdrängung der Frauen auf dem Hintergrund einer frauenfeindlichen Exegese des Alten Testaments im antiken Judentum (Novum Testamentum et Orbis Antiquus 1) Freiburg/CH, Göttingen 1986. Herders grosser Bibelatlas. Herausgabe und Bearbeitung der deutschen Ausgabe des Times Bible Atlas Freiburg 1989.

Kümmel, Werner Georg, 1905 Heidelberg - 1995 Mainz, Németország - Evangélikus teológus és újszövetségi bibliai teológia egyik úttörője. Már 33 évesen vitázott Martin Dibeliuszal a Heidelbergben beadott disszertációjában a Római levél 7-ről, melyben a törvény apológiáját retorikus és nem önéletrajzi visszatekintő írásnak tekintette. Az elkövetkező 65 év akadémiai tevékenységét ez a vita határozta meg. Angliában tanult és később Hans von Soden-nél lett asszisztens Marburgban (1930-1932). 27 évesen professzor Zürichben (1932-től 1946) a háború után tért vissza Németországba 1951-ben. Mainz-ban (1951/52) és Marburgban tanított ahol Rudolf Bultmann tanszéki utódja lett. 1973 –ban nyugdíjba vonult, de még sokáig tovább dolgozott. Az újszövetségi bevezetője mellett, mely 21 kiadást ért meg. (1963¹² - 1983²¹), számos tudományos hipotézist dolgozott ki illetve kritizált meg. De különösen jelentős volt újszövetségi bibliai teológiai munkássága (1958), és a Jézus kutatásról tett tanulmány gyűjteménye. (1985, 1994). Alapvető műnek számít a hellenista-római kori zsidó írások forrástanulmányai az újszövetség fényében. Igen sokat publikált a bibliai etika területén is. **Művei:** *Jesus und Paulus*, Göttingen 1975; *Glaube und Eschatologie*, Tübingen 1985 *Römer 7 und die Bekehrung des Paulus*, Leipzig 1929, *Römer 7 und das Bild des Menschen im Neuen Testament*, München 1974; *Kirchenbegriff und Geschichtsbewußtsein in der Urgemeinde und bei Jesus*, Uppsala és Zürich 1943, Göttingen ²1968; *Verheißung und Erfüllung. Untersuchungen zur eschatologischen Verkündigung Jesu*, Basel 1945, Zürich ²1953, ³1956; *Das Bild des Menschen im Neuen Testament*, Zürich 1948, *Das Neue Testament. Geschichte der Erforschung seiner Probleme*, Freiburg/München 1958, ²1970; *Einleitung in das Neue Testament*, (Teljesen átdolgozott változata 21 kiadást ért meg). Heidelberg 1983²¹; *Heilsgeschehen und Geschichte Gesammelte Aufsätze 1933-1964*, Marburg 1965; *Die Theologie des Neuen Testaments nach seinen Hauptzeugen. Jesus, Paulus, Johannes*, Göttingen 1969, ²1972, ³1976 ⁴1980, ⁵1987; *Das Neue Testament im 20. Jahrhundert. Ein Forschungsbericht*, Stuttgart 1970; *Jesu Antwort an Johannes den Täufer. Ein Beispiel*

zum Methodenproblem in der Jesusforschung, Wiesbaden 1974; *Heilsgeschehen und Geschichte 2. Gesammelte Aufsätze 1965-1977*, Marburg 1978; *Jesus der Menschensohn?*, Wiesbaden 1984; *Dreißig Jahre Jesusforschung (1950-1980)*, Königstein. 1985; *Vierzig Jahre Jesusforschung (1950-1990)*, Weinheim 1994.

Küng, Hans, 1927 Sursee, Luzern mellett –. Németország - Általános iskolai és gimnáziumi tanulmányokat folytatott Luzernben 1935–1948 között. A római Pápai Gregorius Egyetemen filozófiát tanult és licenciátust szerzett 1948–1951 között. Teológiai licenciátust szerzett és pappá szentelték 1955-ben. Párizsban a Sorbonne-on tanul 1955–1957 között, ahol Barth teológiáját tanulmányozta és a megigazulás témaköréből doktorált. További tanulmányait Amsterdam, Berlin, Madrid, London egyetemén végezte. 1957–1959 között lekipásztor volt Luzernben. 1959–1960-ban Münster egyetemén a katolikus teológiai fakultásán tudományos asszisztens volt. A II. vatikáni zsinat (1962–1965) hivatalos tanácsadójának nevezi ki XXIII. János pápa. 1963–1980 Tübingenben a katolikus teológiai fakultáson nyilvános rendes tanár és az ökumenikus kutatások központjának igazgatója volt. 1980–1996 között a fakultáson az ökumenikus teológia független professzora. 1995-ben a Világ-ethosz Alapítvány elnöke lett. 1996-ban nyugdíjba vonult az ökumenikus teológiai fakultásról. 1997-től a svájci Világ-ethosz Alapítvány elnöke. **Művei:** *Rechtfertigung. Die Lehre Karl Barths und eine katholische Besinnung*. Tübingen 1957; *Credo. Das Apostolische Glaubensbekenntnis - Zeitgenossen erklärt*. Tübingen 1992; *Kleine Geschichte der katholischen Kirche*. Berlin 2001; *Jesus im Widerstreit. Ein jüdisch-christlicher Dialog* (társszerző: LAPIDE, P.), Berlin 1976; *Die religiöse Situation der Zeit Theologie - wohin? Auf dem Weg zu einem neuen Paradigma*. Einsiedeln 1984; *Das neue Paradigma von Theologie. Strukturen und Dimensionen*, (társszerző: TRACY, D.). Einsiedeln 1984; *Weltfrieden durch Religionsfrieden. Antworten aus den Weltreligionen*, (társszerző: KUSCHEL, K.-J.). München 1993; *Erklärung zum Weltethos. Die Deklaration des Parlamentes der Weltreligionen*. (társszerző: KUSCHEL, K.-J.). München 1993; *Ja zum Weltethos. Perspektiven für die Suche nach Orientierung*. München 1995; *Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft*. München 1997; *Wissenschaft und Weltethos*, (társszerző: KUSCHEL, K.-J.). München 1998; *Globale Unternehmen - globales Ethos. Der globale Markt erfordert neue Standards und eine globale Rahmenordnung*. Frankfurt 2001.

Kürillosz, Alexandriai, latinul: **Cyrillus Alexandrinus**, magyarul: **Alexandriai Cirill**, 370 Alexandria – 444 Alexandria. Egyiptom - Püspök és egyháztanító. 403-ban Teophilosz, alexandriai püspököt papként kísérte Kalkedonba, az ún. „tölgyfa-zsinatra”, ahol Aranyszájú Szt. Jánost letették püspöki székéről. 412-ben ~ lett Alexandria püspöke. 429-ben Nesztoriosz konstantinápolyi püspök ellen harcolt, aki az antiókhiai krisztológiát eltúlozva tagadta, hogy Máriát „istenszülnök” (theotokosz) nevezhetjük. 431-ben a Nesztoriosz kérelmére a császár által összehívott efezusi zsinaton Cirill elnökölt, elítélte Nesztorioszt és megerősítette a theotokosz-tant. Az antiókhiaiak erre Cirillt ítélték el, 433-ban sikerült velük egyezsége jutnia és kiadtak egy közös nyilatkozatot, amelyben kifejezték Krisztus isteni és emberi természetének megkülönböztetését (az antiókhiaiak kérésére), de Krisztus személyének egységét is (melyet az alexandriaiak hangsúlyoztak), valamint elismerték a „theotokosz” név jogosságát. Ez a nyilatkozat lett a khalkedoni

zsinat hitvallásának alapja (451). Kommentálta az ÓSz-i és az ÚSz-i Szentírás számos könyvét; János, Lukács és Máté evangéliumát. **Művei:** Migne 68–77.